

Վ.ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ԱՐԵՎ
ԱԶԴԱՆՇԱՆ

891.99

Գ-95

6

01 JAN 2009

ՀԱՅԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

891.99

9-95

պշ

19 NOV 2011

ԱՐԵՎՆ ԱԶԴԱՆՇԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
Պ Ո Ե Մ Ն Ե Ր
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ
1939

26 MAR 2013

26495

NOV 9 1

1834
40

ՎԱԴԱՆ ԳՐԻԳՐՅԱՆ
ՏՕԼՆՇԵ-ԴԵՎԻՅ
Դյւ. Արմ. ՏՏՐ, Երեւան, 1989

ԽՆԴՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԳԵԼՈՒՑ ԱՌԱՋ

Լցված եմ այսոր խինդով ամեալի,
Ինչպես գետերն անձրևից հետո.—
Ասես առել եմ
Գոռ հեղեղներից և հողմերից թափ,
Վոր յերգեմ խինդով...
Յես այսոր խենթ եմ, վարար ու հախուռն
Ինչպես Զանգուն ե, գարնան բարձրանում.—
Յերգը պիտ լինի լայնահուն ու խոր
Յեվ հստակ, վորպես գազաթների ձյուն:

Ս Ի Ր Տ

Յես մի հանքափոր, իսկ դու հանք ես, սի'րտ,
Վոր պեղում եմ քեզ և՛ որ, և՛ գիշեր...
Քո վրորտներում լուռ ու անհանգիստ,
Տնքում ե ջահել գրիչն իմ անշեղ:

Յեթե աղքատ չես, մի լինիր ժլատ,
Ժլատությունը յես չեմ սիրում, սի'րտ.—
Ի՞նչ լավ ե, գիտե՞ս, յերբ սիրտն ե շոայլ
Յեվ ունի անհուն դանձեր լուսաշաղ...

Դե, չողա՛, չողա՛, թե ունես դանձեր,
Տանք յերջանկավետ մեր հայրենիքին.
Պոետը պետք ե լինի անձնավեր
Յեվ չունչն ու վոգին ձուլած իր յերգին:

Ք Ն Ա Ր

Յերբեք չդաս, չերգես վերից,
Ծիծաղալար դու իմ քնար.—
Քեզ հյուսել եմ յես իմ սրտից,
Վոր հարազատ—արթուն մնաս...

Արի քնա՛ր, իմ սիրելի,
Փառքի պառնա՞մ մի բարձրանա,
Վոմանց պես ել չստորանաս,
Վոր քեզ ատեն ու մոռանան:

Քեզ լարեցի այսոր կրկին,
Վոր վաղն հպարտ մարտի դնամ—
Հնչիր ուրախ և սրտազին,
Գոռ փոթորկոտ կռվի նման...

Յերբեք չդաս, չերգես վերից,
Ծիծաղալար դու իմ քնար.—
Յերգենք յերգը ժողովրդի,—
Առաջնորդին մեծահանճար...

Խ Ն Դ ՈՒԹ Յ ՈՒՆ

Դառնում ես տուն փողոցից,
Նայում շուրջդ ու ժպտում.—
Տրտիում ե այդ պահին
Կրճքիդ տակ մի խնդություն...

Հոգնած եյիր քիչ առաջ.
Տխուր եյիր չե՞ր վեր դու...
Բայց վորտեղի՞ց այսքան շուտ,
Աճեց մեջդ խնդություն:

— Հավաքվում ե անդադար,
Ներծծվում ե ջրի պես.—
Ալեկոծվում կրճքիդ տակ,
Առորյան ե մեր այդպես...

1986

Ս Ա Վ Ա Ռ Ն Ա Կ

Ջկալովին, Բայդուկովին, Բեյադովին

Ահա տեսեք բարձրացավ
Պողպատաթև թռչունը.
Յերգեց խրոխտ—սլացավ,
Ինչպես վայրկյանն ե թռչում:

Ա՛խ, ինչքան խոր, համարձակ,
Հնչեց յերգը պողպատի.
Իմ սրտի տեղ—կրճքի տակ,
Թող այդ յերգը բաբախի...

Տեսե՛ք—ինչպես ե թռչում
Ամպերի մեջ, հողմի հետ
Յե՛վ վայրկյանում յուրաքանչյուր
Նոր յերկինք ե նվաճում...

ՉՈՐՍ ԴՅՈՒՑԱԶՈՒՆՆԵՐ

Գալիս են նըրանք—բաց արեք ճամբա...
Դե, ալեկոծվեք իմ անզուսպ հույզեր,
Թողած Հյուսիսում առաջին ճամբար,
Գալիս են նըրանք—չորս դյուցազուններ...

Գալիս են նըրանք—բաց արեք ճամբա...
Քաջ հերոսներին դափնիներ բերեք.—
Վորոնց դեմ բելեռն առաջին անգամ,
Հավերժության մեջ զգաց իրեն հեգ:

Գալիս են նըրանք—բաց արեք ճամբա...
Չորս հերոսներին սառցասարերի.—
Ո՛ր, ինչպիսի՜ փառք... ինչպիսի՜ համբավ—
Հերոսատիպար չորս դյուցազունների:

Գալիս են նըրանք—բաց արեք ճամբա...
Դե, ալեկոծվեք իմ անզուսպ հույզեր.—
Թողած Հյուսիսում առաջին ճամբար,
Գալիս են նըրանք—չորս դյուցազուններ...

ԶՐՈՒՅՑ ԱՆՏԱՌԻ ՀԵՏ

1.

Մնահե կարոտով յեկա քեզ այցի,
Գեղեցիկ անտառ, դարավոր ու վեհ—
Սրտիս բյուրավոր դռները բացի
Ու յևյա քո դեմ...

Տարածիր քո մուրճ սավանն անախ,
Նստենք խոնջացած քաղցր զրույցի,
Լողում ե սրտումս սիրո նոր կարասի՝
Խանդը կտուցին...

Մեր կյանքն ալեկոծ նման ե ծովի,
Սիրով, պայքարով, յերգերով առատ,
Գոնե այս գիշեր բաց ծոցդ ծավի
Յեվ ինձ գիրկդ առ...

2.

Ո՛ր, անտա՛ռ, անտա՛ռ, գեղեցիկ ու թավ,
Քո քարափներին լույսայգը ցողած,
Ծոցիդ անհանգիստ արծիվն արթնացավ
Կյանքին կարոտած...

Որորեց իրեն և ճյուղ և տերև,
Ապրիլու քաղցր փափագով ծարավ.—
Լուսաստղն հրդեհվեց իմ գլխի վերև
Հուլիսերով պայծառ...

3.

Հայրենի անտառ, անեղր անտառ,
Քո մեծ անդրերը թվաց ինձ անթով.—
Վորքան ել լինի սլաքարը դաժան,
Յես կյանքն եմ սիրում անհուն կարոտով...

Բարձրացիր մրրիկ,— ալեկոծի՛ր ծով,
Առաքատները պարզեցի նավիս:—
Նավն իմ չի դնա յերբեք կոր դժով,
Վորքան ել ծովը մոնչա ցավից:

1935

Ճ Ա Մ Բ Ա Ն Ե Ր

Ճամբաներ բարո՛վ, ճամբաներ բարո՛վ,
Յես ձեզ ծանոթ եմ, ճանաչո՛ւմ եք ինձ.—
Բերել եմ հույզեր և անհուն կարոտ,
Ճամբաներ բարո՛վ, ճամբաներ բարո՛վ...

Արդյոք կհիշե՞ք տարիներն այն սել,
Յերբ դաշնակները սփռում էյին մահ...
Յերբ վոր հեռացավ—թողեց գյուղն հետև
Մազերը խռիվ մի վտիտ տղա...

Թողեց ամեն ինչ և գյուղն իր ավեր,
Թ՛վում եր կորավ ու գնաց անդարձ:
Ո, յես հողմածեծ այն չար տղան եմ,
Վաղուց ձեզ կարոտ, ծանոթ ճամբաներ:

Փովեք իմ առջև—տարածվեք անծիր,
Դեպի գյուղերը, դեպի ամեն կողմ—
Վոր յես խնդուլթյամբ ու յերգով անցնեմ,
Մեր ծով դաշտերի, արտերի վրայով:

1935

ՍՈՒՐՈՒՄ Ե ՔԱՄԻՆ

— Սուրում ե քամին դաշտերի վրայով,
Հոսում են վարար գետերն ահարկու...
Արեվն անափ նման վոսկե ծով,
Ո՞ւր ես գնում պոետ այդ դաշտերով գու:

Ո՞ւր ես գնում այդպես, լուռ ու մտածկոտ,
Յեվ ի՞նչն ե արդյոք քեզ այստեղ բերել.—
Գուցե ոտար չե՞ս, այլ մի հին ծանոթ,
Ուրեմն բարո՛վ, բարո՛վ ես յեկել...

— Յես գյուղն եմ գնում.— վաղուց ինձ ծանոթ,
Կարոտ դաշտերին, գյուղերին բոլոր.—
Յեվ այդ բոլորը — բոլորն են ծանոթ,
Յես հողն եմ սիրում— իմ հարազատ մոր:

— Սուրա իմ քամի, հորձանք տուր գետակ,
Լցվել ե սիրտս— ցընծում ե հոգիս...
Մաղվիր ուտերիս պայծառ արեղակ,
Ինչպես բերկրանքը հայրենի հողի:

Դ Ա Շ Տ Ը

(Պեյզաժ)

Ահա դաշտը,
Այն դաշտը,
Լայն դաշտը.—
Ծաղկած ու բերրի...
Ջա՛ն, տես անցնում ե
Դաշտի վրայով,
Անձիք յերամբ —
Ճերմակ ամպերի...

ՅԵՐԲ ԲԵՐՔՆ Ե ԱՌԱՏ

Դաշտերի վրա աչուն ե իջել,
Խաղաղ ու հանգիստ ե բերքով առատ,
Մանուկներն ուրախ հայացքներով ջերմ
Ճամբա յեն ընկնում դեպ այգի ու արտ:

Ձեռնառատ մոր պես այգիներ բազում
Կանչում են, ժպտում ամեն անցորդի.
Բերքից կռացած ծառերն են նազում,
Մըգի բուրմունքը փռելով չորս դին...

Ու աղջիկների յերգն ե զընդում.
Ամեն մի մարդում — ամեն ծառի տակ...
Ձինջ ու դալարուն հոսում ե Ձանդուն,
Յեվ ձայնակցում ե նրանց հետ կայտառ:

Դաշտերի վրա աչուն ե իջել
Խաղաղ ու հանգիստ ե բերքով առատ,
Մանուկներն ուրախ հայացքներով ջերմ,
Հանգից տուն կղան լիացած, ուրախ...

ԿԳԱՍ ՎԱՐԱՐ...

Կգաս վարար դու մեր սարեն,
Արծաթափայլ փրփուր հագած.
Կերթաս ուրախ — փրփրալեն,
Գյուղ ու հանդեր ծարավ թողած:

Ո՛ր, իմ դետակ, ջինջ ու սլայծառ,
Վոր կը յերգես ու կըխաղաս.—
Տես իմ ձեռքով, յես քեզ համար,
Դեպի դաշտը հուն կրանամ...

Ել դու ազատ չես դեղերի,
Անդնդախոր մեր ձորերով,
Վոր դաշտերը դառնան բերրի,
Ամբարները ցորենի ծով...

Կգաս վարար դու մեր սարեն,
Արծաթափայլ փրփուր հագած.—
Կերթաս արագ — փրփրալեն,
Դեպի հանդեր՝ գյուղը ծարավ:

ՍՏԱԼԻՆՅԱՆ ՊԱՏԱՆԻՆ

Կգա այցի այս գիշեր
Ջլարազուկ պատանին.
Յեկ վողջ դռներն հոյաչեն,
Նրա դիմաց կբացվեն:

Կմտնի ներս ժպտերես,
Բոլոր տեղեր նույն պահին.—
Դեմքն առնական, գանգրազես,
Ստալինյան պատանին:

Բարևում ե համարձակ,
Նա ժպտում ե բոլորին.—
Գեղազանդուր ծամն արձակ,
Ծփում ե չեկ՝ ճակատին:

Աչքերը հուր—սրատես,
Նայվածքը ջինջ ու վսեմ.—
Ստալինյան մտքի պես,
Խորաթափանց ու լուսե:

Փռում ե նա լիություն
Սեղաններին մեր բոլոր.—
Ահա արդեն մըտավ տուն,
Հաղթանակի տարին նոր:

ԳԱՐՆԱՆ ՅԵՐԵԿՈ

Գարնան գիշեր ե զով ու դուրեկան,
Նստեկ եմ անքուն սենյակում մենակ.—
Իմ վառ հուշերը ինձ այցի յեկան,
Բերեկով նոր սեր և անհուն բերկրանք:

Անթիվ են նրանք, չողչողուն, պայծառ,
Ինչպես աստղերը կապույտ յերկնքում,
Ու բոցավառված լողում եր անծայր
Ամեն յերեկո իմ հոգու խորքում...

Յերբ կամաց—կամաց ցնդում են արդեն
Ինչպես ամպերը Արագած սարի.—
Դրսում բուրում են գարնան վարդերը
Գլուխս հակվում փափուկ սնարին...

Փակում եմ աչքերս յերջանկությամբ լի,
Մորփիոսի խաղաղ թեմերի ներքո...
Ու յերազում եմ փառքն այն պոետի,
Վոր, դա շառաչի իր անհուն յերգով...

ԿՈՎԻ ՅԵՐԹԸ

Վոսկեփրիւր առաւոտը լուսացավ,
Շարժվում է մեր բանակն իր տեղից.—
Սվինները շողշողացին, բարձրացան,
Մենք խնդուկթյամբ հրացաններն ուսեցինք:

Արեգակը բարձրանում է հրաթև,
Նժույգները վրնջում են ու խաղում,
Ճամբի փոչին բարձրանում է դեպ ամպեր,
Ո՛ր, բերկրանք, ո՛ր աննման խնդուկթյուն...

Լայնաբերան հրանոթները ծանրանիստ,
Յերևում են փոշու միջից միգամած.—
Հայացքները հառած հեռու անհանգիստ,
Յեվ ահռելի մուկ աչքերով ամպամած...

Նվազում է մեր որկեստը առնական
Ձարկում է նա քո հողու նուրը լարերին.—
Շարժվում է ամեն մի նյարդ ու մկան,
Տիրում է քեզ զինվորական խիստ վոգին...

Ձգում ես դու ինչ վոր մի ուժ անսպառ,—
Տիրում են քեզ տարերքները կատաղի...
Դեմդ անծիր անհատներ ի մի անտառ
Սանձն ե կրծում,— վրնջում ե տակիդ ձին...

Դնդի առջև մի քաջ հերոս—սլարտիզան
Սլանում է ամպի նման թև առած.—
Հայացքն անչեղ, ինչպես հատու մի նիզակ
Դեպի հեռու—տափաստանն արձակած...

Յեվ սրտի մեջ այդ զորավոր մեծ մարդու
Ասես կռվի տարերքներ կան անհատակ.—
Ու կարդում ես ինքդ անմահ մի յերդում,
Վոր կկռվես մինչև վերջին հաղթանակ...

ԼԵՎԻԿԻ ՅԵՐԱԶԸ

Մանկական փոքրիկ մի սիրուն դուռի,
Թեքվել է խոհուն մի դռքի վրա,
Կարդում է արագ աչքերովն իր թուխ,
Թե ինչպես մերոնք Պերեկոպն առան...

Կարդում է հուզված... մտածում է քիչ,
Զգում է նա խանդ, մանկական կորով.—
Յեղնում է վազում իր դռքի միջից,
Կարմիր կոմանդիրն իրա զորքերով:

Բունը կախվում է նրա աչքերից,
Գլուխն ակամա հակվում է բարձին:—
... Ահա մի բանակ.—նրա առջևից
Գընում է ինքը.— տակին մի ալ ձի...

ՏԵՐՏԵՐՆ ՈՒ ԿՈՆԵՈԶԸ

Չեմ հիշում թե յերբ...
Բայց մեր հեռավոր դյուղերից մեկում
Յեղել է ահա այսպիսի մի դեպք...

Ինչ վոր մի տերտեր մորուքը խուզած
Դիմում է տալիս, վոր կոխող մտնի.
— Դե ել ի՞նչ տերտեր... ասել է հուզված,
Վոչ միտուք ունեմ... վոչ ել ֆարաջա...

Հեզնել են նրան կոխողներին,
Ու ծիծաղել են անկեղծ զավեշտով.
— Ա՛խր եդ տեսակ վո՞նց կլինի, ա՛ տեր,
Վոր դու ել մեզ պես ապրես քրտինքով...

Բա՛ աղոթքներդ ել ո՞ւր մընացին,
Յեվ «անմահական դրախտն յեղեմի»...
Քո տեր հիսուսը՝ «սուրբ ու յերկնածին»,
Ապրուստիդ համար դու նըբան դիմի...

Լաւել ե տերտերն ինչպես գող կատու,
Մտքում ասելով «սպասեք դեռ դուք...»
Յերբ վոր կստանաք հարվածն իմ հատու
Այնժամ կտեսնեք, թե ով ե հանդուգն...»

Դարձել եր տերտերն սառ իժի նման,
Տաք տեղ եր ուզում վորպեսզի գործի.—
Սրատես Աչքը նկատեց նրան...
Յեւ վստակեց իսկույն նենգավոր ոձին...

Ա Տ Ե Լ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Կյանքն ստեղծել ե մեծ վեհություններ,
Հավերժապայծառ դադաթներ յլես
Իսկ դուք, վոճրագործ, ծախված հուգաներ,
Ծով աստելությամբ նզովում եմ ձեզ...

Ձրզվանք են բերում անուններդ դարչ,
Դուք չարագործներ... հայրենավաճառ...
Գործերով ձեր մութ և ստորաքարչ,
Դավեցիք անգամ Լենինին հանճար:

Ինչպիսի արնոտ և դավադիր ձեռք,
Վոր խղեց կյանքի թելը մեծ Գորկու.—
Յեւ դավ եր ցանցում առաջնորդի դեմ,
Ֆաշիստների հետ նենգ-արյունարբու...

Ձեզ թույլ չտվեց ժողովուրդը մեր,
Ամենավստահ ձեռքով չեկիստի.—
Յեւ ժողովրդի կամքով անվեհեր,
Ստացաք դուք ձեր պատիժն արժանի...

Կանցնեն տարիներ և կանցնեն դարեր,
Կյանքը կծնի մի մեծ պատմարան.—
Նա խոր դարչանքով անունները ձեր
Կրամի դարձյալ անարգանքի սյան...

Կընթանա առաջ—կյանքը անվախճան,
Կաճեն ձեր վրա նզովքի լեռներ.—
Գալիք սերունդներ —մեզ անդամաճան
Մինչուն զայրույթով կանվանեն ձեզ նեո...

Կյանքն ստղեծել է մեծ վեհություններ,
Հավերժապայծառ դադաթների պես...
Իսկ դուք վոճրադործ, ծախված հուղաներ
Ծով ատելությամբ նզովում եմ ձեզ...

Ա Ն Մ Ա Հ Ն Ե Ր

ԶՈՐՍ ԼՈՒՍԱՏՈՒՆԵՐ

(Համանուն պոեմի երկեր)

Մեզանից հետո, յերբ անցնեն դարեր,
(Իսկ կոմունիզմը վաղուց կառուցված).
Այսօրվա նրման առաջնորդը մեր,
Կլինի վեհ ու մեծ,— ամենքից սիրված:

Դարերի ծոցից վեհ ու սիրալիր,
Կըչողան պայծառ Զորս Լուսատուներ.—
Յե՛վ Մարքս և՛ Ենդելս, Լենին—Ստալին՝
Կոմունիզմի չորս ճարտարասլետներ...

Սիրվելով անվերջ սերունդից սերունդ.
Կհասնի նրանց փառքը աստղերին...
Յե՛վ տիտանական նըրանց յերգերում
Կչողաս դարձյալ Իոսիֆ Ստալին...

ՅԵՐՋԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՈՐԵՆՍԳԻՐԳ

(Գրված 1936 թ. նոյեմբերի 25-ի գիշերը՝
Ասալիսյան Սանճանադուրսյան առթիվ)

1.

Նախամարդուց մինչ լեռները հանճարեղ,
Զգված ե վեր ճաճանջափայլ մի ճամբա,—
Մարդն առաջին, յերբ վոր պրկեց աղեղն իր,
Յոլաց սրտում ազատության ճառագայթ...
Բայց նույն պահին աշխարհ յեկավ բռնություն,
Ու կաշկանդեց և՛ կամք, և՛ միտք, և՛ լեզու,—
Ուժը դարձավ արնոտ ուրենք— սուր հատու
Ու միշտ ճոճվեց զլիսի վերև աղքատի...
Այդպես կռվով ու պայքարով անդադար,
Անց են կացել, քանի՛ տարի, քանի՛ դար.
Բայց կա շղթա ու բռնություն աշխարհում,
Յեվ կլինի, քանի կա մի բռնակալ...

2.

Բաբախում ե ժամացույցը համընթաց,
Մավղոլեյից մի քիչ հեռու Իլլիչի,—

Ո՛ր, պատմություն, լուսապայծառ եջդ բաց,
Մի քիչ հետո ժամացույցը կըհնչի...
Արտասովոր են բոլորն այս դիշեր,
Անդամ դետերն և ովկիաններն անպարփակ
Ո՛ր, դուք անմահ, ազատության յերդիչներ,
Բաց ե արդեն ձեր յերազած դուռը փակ:
Յեւ յերկիրն իմ լուսապայծառ, լուսերես,
Վիչտն ու կարիք արհամարհող մայր ջահել,—
Անցավ անա ազատության դռնից ներս,
Զեռքին պահած ազատության վառ ջահեր:

3.

Լիք լցված ե մեծ պալատը կրեմլի.
Իմ բազմազգի հայրենիքի մարդկանցով,
Բռնկում ե փոթորիկը ծափերի,
Յեվ չի լուռ... Ահազնում ե վորպես ծով...
Կայծակնացած վողջ յերկիրն ե հրճվում,
Յեւ ամենուր ժողովուրդներ տառապող,
Իսկ սրտիցն իմ դեպի դրիշս ե թռչում,
Վորպես ներբող հույզերն իմ այս տող—առ տող:
Յերջանկության և անմոռաց այդ պահին
Բեմի վրա յերեվում ե նա հանկարծ...
Տիեզերքն համայն չչնջում ե «Ստալին»:
Հրճվելով և զգալով ակնածանք...

Բարձրանում ե հզոր ձեռքը մոզա'կան:
Հանդարտվում ե անզուսպ ծովը ծափերի,—
Խոսում ե Նա.— հաղթանակի վեհ հսկան,
Յերջանկության նոր որենազիրքը ձեռքին:
Խոսում ե Նա.— Կոմունիզմի Վարպետը,
Լենինի պես գործով հատու ու անշեղ.
Յեւ բռնության քանի' ամրոց, քանի' բերդ,
Իրենց հիմքից խարխրվեցին այս գիշեր...
Խոսում ե Նա.— Ազատության Մարգարեն,
Շունչը նրա, սավառնում ե ամպրոպված,
Ծաշխտական մութ բանտերում անարեւի.—
Ճաքճաքեցին շղթաները բռնության...

Խոսում ե Նա.— Ազատության վոգին վես,
Կերտողն անմահ բողբոջիկյան ամրոցի,—
Խոսքը նրա չողի նման սլացիկ.—
Ամեն սրտից ու սահմանից անցավ ներս:
Ահ զգացին բռնակալներն ամեն տեղ.
Յեւ կռվեցին ու կռիվեցին նոր շղթա,
Վոր չփչեն կապանքներն դուրս չգան,
Ժողովուրդներն վորպես մի նոր Պրոմեթեյ...
Բայց վառվում ե Ստալինյան հուրն անմար,
Ճընշվածների բորբ սրտերում անհամար,
Կըխորտակեն նրանք և' բանտ և' կապանք,
Յեւ լույս ճամբով դեպ ապագա կընթանան:

Իսկ անոպարմակ, անծայրածիր յերկիրն իմ,
Ունեկողում ե առաջնորդին իմաստուն,
Վոր այդ սլահին կյանք ներշնչող ճայնով իր,
Այցելում եր ամեն մի տուն ու մարդու...
Այնքան մայրեր հրճվանքից լաց յեղան,—
Արտասվեցին ու ժպտացին սիրալիր...
Այնքան մանուկ փակ լեզուներ բաց յեղան,
Թոթովելով առաջին բառն «ՍՍՍԼԻՆ...»
Փառք ե տալիս ութսունամյա մի ծերունի,
Աչքն հասելով իր թոռնիկին նորախոս.
Բարձրախոսից դեռ նրա ճայնն ե ծորում,
Վորպես կյանքի մշտաբորբոք վառ փարոս...

Խոսում ե Նա.— Խոսքն հայրական—հարազատ,
Արխություն ու յեռանդ ե ներշնչում,—
Հենց այս սլահին ուղիներով բուսառատ,
Հաղար ակրս ու չոյեկատք ե թռչում...
Իսկ հեռավոր ափի վրա հայրենի,
Ուր դրոշը մեր ծածանվում ե փառապանծ,
Աչքերը բորբ առյուծափրա ալյուրի,
Թրատեցին մութ գիշերն անթափանց...
Դարձան հզոր, եւ ավելի անառիկ,
Հայրենիք իմ սահմաններդ սրբազան,—
Թող գաղազեն թշնամիներդ մահառիթ,
Հավես անոպարտ անմատչելի դու դարձար...

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Պոկում ե նա վերջին թուղթն իր որացույցի
Յեվ հառում ե հայացքն իր ծով դեպի դարեր—
Դեմը ճամբան ե տալազան արեւածիր,
Յերբ մտնում ե մեծահամբավ ծերն ալեհեր:

Ներս ե մտնում ճամբորդական իր տարադով,
Ինչպես հսկա փառաբանված հեքիաթային—
Ու պարզում ե շատ համարձակ ձեռքն իր հզոր,
Բարե տալիս ու ժպտում ե առաջնորդին:

Ձարմանում ե առաջնորդը հանկարծ մի սրահ,
Բայց հիշում ե իր ծանոթին.—յեկվորին ծեր,
Ընդունում ե և զրուցում մտերմաբար.—
Ծով ու յերկինք փափաացին իրար միջև:

Ժամացույցը մոտենում եր տասներկուսին,
Յերբ վոր նրանք հրաժեշտ տվին վերջին անգամ—
Յերկու տխտան, յերկու հսկա, յերկու ծով սիրտ
Հուզումնալից ու ալեկոծ յեկան իրար...

Մեկը նա յեր, մեր Առաջնորդն ու մեր հայրը,
Իսկ ծերը մեծ՝ հռչակավոր մեր հին տարին.
Նրանք հսկա—տիեզերական յերկու մեծ այր
Հրաժեշտ տվին—մեկը արեւ, մյուսը յերկինք:

Ընթերցելով Ստալինյան որենադիրքը՝
Ծերը գնաց անմահություն՝ դեպի դարեր—
Պատմության մեջ բացվեց մի նոր կապույտ
յերկինք,
Յեվ շողացին դեռ չծաղած աստղ ու արեւ:

Պոկում ե նա որացույցի թուղթն առաջին
Յեվ հառում ե հայացքն իր ծով դեպի դարեր,—
Սկսվում ե հաղթանակի մեր նոր տարին—
Յեւ բոլորից հաղթ ու հզոր՝ նա յե արեւ...

1937

ՍԳՈ ԽՈՍՓ

(Անաղաղ բոլեմիկ, կոմունիզմի կրակոս
մարտիկ րնկ. Սերգո Որջոնիկիձեյի անմահ
նիւստակից)

Համակել ե խոր վիշտն իմ հողին...
Ձրկա այլևս բուշեմիկն անդուլ,
Բայց չատ սերունդներ կվուզեմորի,
Գործն ու անունն այն չքնաղ մարդու:

Նա, վոր դեռ յերեկ վեհությամբ անձիր
Գերում եր մարդկանց գործով բոցաչունչ.—
Վորպես լեռների մի խիղախ արծիւ,
Ընկալ անձնագոհ, ժամանակից չուտ:

Իր կյանքն անբասիր—անխոտոր ճամբա,—
Պարզեց նա դեպի կոմունիզմը վեհ.
Իսկ վարած մարտերն ինչպես չողուն ջահ
Կըլուսալորեն ճամբան այն հավետ:

Վորպես Լենինյան փառասլանձ զինվոր,
Տիպարը նրա միշտ կըմնա պարզ—
Վորպես բուշեմիկ— կդառնա սիմվոլ
Յեւ պիտի հիշվի հար ու հանապաղ...

Նա հավերժափայլ մի աստղ դարձալ,
Բուշեմիկյան մեծ համաստեղության.
Վորքան գրոհի ժամանակն անձայր,
Վորպես բուշեմիկ կըչողա պայծառ...

Համակել ե խոր վիշտը բոլորին...
Ձրկա այլևս բուշեմիկն անդուլ.—
Դեռ չատ սերունդներ կըվուզեմորի,
Գործն ու անունն այն չքնաղ մարդու:

Դ ՈՒՆԼ

Ասում եմ լեզ յեվ քո զանր
Միանեման գոռոզ ցար.—
Յեվ քո վարդոց յեվ քո մանր
Պիտի տեսնեմ անպատճառ:

Պ Ա Լ Ե Կ Ի Ե

Ա.

Լայն ստեղծերի անտառն ե իմ դեմ
Յեվ ցուրտ հյուսիսի ձմեռը դաժան,
Ու յես զգում եմ՝ բացվում ե արզեն
Անհուն վոճիլը բռնակալության.
Անտառն ու ցուրտը ծանոթ են թվում,
Այստեղ եմ տեսել — հանդիպել մեկին
Յեվ թվում ե, թե այս թափ անտառում
Կտեսնեմ կրկին...

Բ.

Բայց յե՞րբ եմ տեսել, կամ թե ո՞վ ե նա,
Յերգով մտերիմ, հոգով անասան.
Ախ, ո՞վ ե այդպես, դերող ու անմահ,

Գեղերում այստեղ, անտառ իմ, ասա՛...
Յեվ ո՞վ ե այստեղ անըջել մի ուր,
Գետ սառցակալած, դարավոր ու մեծ.
Ո՞վ եր, վոր կըքոտ, ատելությամբ խոր,
Բռնակալներին մահու չափ ատեց...

Գ.

Հենվում եմ հողնած մի դալար ծառի,
Փչում ե քամին ցուրտ ու բքախառն.
Տընքում ե սիրտս մի անհայտ ցավից
Յեվ նեղ ե թվում աշխարհն ինձ մի պահ:
Թռչում ե միտքս, սլանում դեպ հետ
Պատմության արնոտ արահետներով,
Յեվ յես տեսնում եմ մի ուս բռնակալ,
Ավելի նենգոտ — զազիր քան Ներոն...

Դ.

Յերկիրը մոռալ, իշխողը՝ դաժան,—
Ամենուր փայտեր կախաղանների.
Հույլերով վճիտ ու հավերժական,
Պոետն ե, ավա՛ղ, դընում դուելի...
Գրնում ե անդո՛ւսալ... ատելությամբ լի,
Ընդդեմ բռնության, կարգերի դեմ հին,
Լըպիրչ Դանտեսը — ձեռք Նիկողայի,
Ջրկում ե կյանքից յերգի արեվին...

Ամպերը վերից սկսում են ձյունել,
 Գալիս ե հեռվից մեկը լրջախոհ,—
 Քընարը ծանր, չափազանց դունեղ,
 Հայացքը անսուն, սվիխանի պես խոր...—
 — Թողել եմ հեռավա, ցա՛ր, բանտե՛ր ու մա՛հ,
 Յե՛վ յերգել նըրանց ատելութ՝յամբ լի...
 Ահա յես... Անպարտ... Յե՛վ քընարս ժառ.—
 Հաղթեցի նրանց... դարձա Դուելից...

Յած առավ ուսից տափիցը հսկա,
 Զարկեց վողեչունչ ձգված լարերին,—
 Կարող եր նա իր հանճարովն հստակ,
 Նո՛ր ձև, նո՛ր դույն տալ անդուստ տարերքին:
 Նըստած թախծում եր՝ յերգիչն իմաստուն...
 Բոհում եր քնարից հեղեղը յերգի,
 Յերբ լսեց հանկարծ նրա յերգն աղբու,
 Զգացի, վոր լսի յես եմ անտառում:

Ո՞վ ե դործել քեզ նասիկ,
 Կի՞ն ե յեղել, թե աղջիկ,
 Վո՞ր հեռավոր քաղաքից,
 Դու յեղել ես հասել ինձ...

Քո հատերում նըրահյուս,
 Վոր անթիվ են, բաղմաղան,
 Վողկույզված են յերգ ու հույզ,
 Այնտառանքով սրբաղան...

Քեզ դործողը, իմ նասիկ,
 Ինչպես յերգի նուրբ տողեր,
 Քո ծալքերում գեղեցիկ,
 Յե՛վ սեր, ե՛կ կիրք ե թողել...

Յե՛վ յես զգում եմ ահով,
 Ջերմությունը քո միջի.
 Այնքան հախուռն, այնքան խոր,
 Ինչպես յերգը Քուհակի...

Ո՞վ ե դործել քեզ նասիկ,
 Կի՞ն ե յեղել, թե՞ աղջիկ—
 Ով ել լինի, ինչ աղբից,
 Հարազատ ե—ծանոթ ինձ:

ՊՈՆՏԻ ՄԱՀԸ

(Մայակովսկուն)

Փչում ե ահա մահաշունչ քամին
Ու արշավում ե կողմերն աշխարհի.—
— Այն ո՞վ եր փշրեց ղեկն իր նավի,
Ո՞վ եր, փոր կտրեց լարն իր քնարի...

Յերգերովն իր մեծ—թավով վիթխարի,
Պոեան այն հսկա—լուսեղ Հյուսիսում,
Նա, վոր սլաքարի յերգեր եր հյուսում,
Նա վոր տրուբատուր դարձավ մեր դարի:

— Պոե'տ, դու անցա'ր— դնացիր անդարձ,
Կյանքիդ նավակը խփելով քարին...
Բայց միշտ կհնչի անունդ բարձր,
Քանի ապրում են քո յերգերը դանձ...

Փչում ե ահա մահաշունչ քամին
Ու արշավում ե կողմերն աշխարհի.—
Չբկան բեկորներն խորտակված նավի,
Բայց ձայնն ե լսվում այն մեծ քնարի...

1930

ՀՈՂՄԱԿԱՅՈՒՆ ԿԱՂՆԻՆ

(Հակոբ Հակոբյանին)

1.

Բարձրաբերձ լեռան կատարին անձիր,
Ամպերն են անվերջ ծորում անվախճան:
Յեվ այնտեղ միայն խիղախ արծիվն եր*)
Պավառնում հաճախ...

Նստում եր հպարտ, բարձր ժայռերին,
Չաղերն անհանգիստ իրա մոտ առած՝
Նայում եր ներքե—անկուշտ դայլերին,
Չայրույթով լցված...

Ու մեկ ել տեսար դիշատիչ բաղեն
Հալածեց խեղույն մի թռչունի խեղճ.
Նստատաակը լուռ, բնում ավաղե,
Յեղավ շրնհահեղճ...

Բարձրացավ աղմուկ ահավոր ծորում,
Լքվեցին նրվաղ ճիչեր աղերսի.
Անշուշտ՝ նեղավոր աղվեսն եր փորձում
Տիրանալ վորսին...

*) Լևին

Նայում ե ներքև արծիւն հարցական,
Հետո արձակում մահաաբարուս ճիչ,
Լրավում ե ձուլում խուլ արձաղանդը,
Լուծում ամեն ինչ...

2.

Ահա այն լեռան բարձր քարափին,
Կավահողի մեջ մի կաղնի աճեց.—
Ծոյեց դուրդուրեց, լույս տրվեց արևին,
Ծառը կանաչեց...

Սիրում եր ահեղ զսուոցն ամպերի,
Յեղ հեղեղների տարափն հորդաբուխ.—
Լսում եր խիզախ կանչն Արծրվի
Առափստ կանուխ...

Գարնան արևվի, անձրևվի ներքո,
Աճում եր ծառը—բարձրանում պայծառ,
Բայց լցվում էյին դեպ նա զայրութով
Յեղ փուշ, ե' մադառ...

Յերբ վրա հասան որերը մըռայլ,
Լեռներում չաչեց մի դաժան քամի,
Յերկնքում ցոլաց է' շանթ, է' կայծակ,
Ծառեր ընկան ցած:

Բայց մընաց կանդուռ կաղնին անվհատ,
Շաչող հողմերի ու ցրտի գիմաց.
Ու ել ավելի ամեն մի արմատ
Դեպի խոր զընաց...

Յերկնեղ եր նրան մայր հողը բերրի,
Վորպես մի պարզե բընության բարիք.
Ձեր կարող նըրան ներքև գլորի
Վոչ մի արհավիրք...

Ու հզորացավ կաղնին անխորտակ,
Աճեց ու յեղավ նա հողմակայուն,
Ձուր էյին հողմերը միշտ չարպուշակ
Նըրա շուրջը վայում...

Հիմա նա չկա— Անստան կաղնին,
Մարտաշունչ յերգի պայծառ վետերան,
Բայց դարեր կապրեն—յերբեք չեն խամրի
Յերգերը նրա...

ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏԵՐԴԵՐ

ԿՈՎԻ ՅԵՐԳԸ

Գրե՛մ,
Գրե՛մ,
Գրե՛մ,
Վոր յերգերով
Գրո՛ւնք զնամ,
Յերբ վոր հանկարծ
Կրտի՛վ լինի,
Ամենից շուտ,
Խրոխտ զընամ...

Գրե՛մ,
Գրե՛մ,
Գրե՛մ,
Վոր յերգերով
Սրտեր կրտեմ,
Յերբ վոր վաղը
Կրտի՛վ լինի,
Յես զբոլ աեղ
Ձենք պիտ կրեմ...

Գրե՛մ,
Գրե՛մ,

Վաղվա համար
Ձենքեր կռեմ...

Կըռի՛վ,
Կըռի՛վ,
Կըռի՛վ,
Ռազմադաշտն է
Աչքերիս դեմ—
Յեվ թըշնամին
Ձի դադարի,
Ձի դա ցրիվ,
Մինչև նըրան
Ձըջախջախենք...

Կըռի՛վ,
Կըռի՛վ,
Բորբոքում են
Այն մեծ հըղեհն,
Արդե՛ն,
Արդե՛ն,
Դալիս են մեր դեմ,
Ո՛ր, դեպի դիրքեր,
Դեպի հրադեն:

Յեւե՛ք,
Յեւե՛ք,
Յեւե՛ք,

Մեր դեմ դիրքեր
Ու խրամատ,—
Թշնամու հոծ,
Ձինված զնդեր...

Յեւե՛ք,
Յեւե՛ք,
Վոր թըշնամու
Մահը բերենք...

Գրո՛հ,
Գրո՛հ,
Գրո՛հ,
Դեպի դիրքերն
Ու թշնամին.
Փոթորկում է
Կըռվի քամին...

Գրո՛հ,
Գրո՛հ,
Յեւ յերանի
Այն զինվորին,
Վոր մեծ կըռվում,
Վերջին սրով
Կերթա դրո՛հ,
Սիրտը վորպես
Հաղթանակի
Կարմիր դրոշ...

Գրե՛մ,
 Գրե՛մ,
 Գրե՛մ,
 Վա՛ր յերգերով
 Գրո՛ւ հընճամ,
 Յերբ վոր վաղը
 Կրո՛ւի՛վ լինի,
 Ամենից չո՛ւտ,
 Խրո՛խտ գընճամ:

Մ Ա Հ Ա Մ Ե Ր Ձ

1.

Ծանր հիվանդ եր հացթուխ Ղումաչը,
 Վաղուց եր յեղել խեղճը հալումաչ...

— Աղջի Արմաղա՛ն, — Կանչեց նա հարսին, —
 Ի՞նչ որ ե ետր, քանի՞սն ե ամսի:

Չե՞ս լսում աղջի... Անտիրտ, անջիգար...
 — Խի՞ յես հարցնում... Ի՞նչ կա տատի ջան:

— Բա չե՞ս ամաչում... դեռ եղքան ջահել,
 Չես կարա որը մըտքումդ պահել:

— Գիտե՛յի տատի, — հարսն արդարացալ,
 Լեզվիս վրա յեր... համա մոռացա:

— Դե լա՛վ, ծաղալ եմ, բեր ինձ մի քիչ ջուր,
 Յե՛վ ձեր դուրսը բարձին ե իջնում...

— Ոխա՛յ, հովացա... պաղ ջուր եր, բալաս,
 Ճյուղեր արձակես — կանաչ ծառ դառնաս...

Դրեց նա դետին դավը լի ջրով,
Ու նայեց հարսին տխուր աչքերով:

— Մո'ւ արի բալաս, նստի'ր ինձ մոտիկ
Յեղ մի հեռանա ես ո'ր իմ մոտեց...

Նստում ե հարսը կեսրոջ մոտ տխուր,
Նայում ե նրան զարմացած ու լուռ:

2

— Շողը ներս՝ ընկավ, որը կեսոր ե,
Արմաղա'ն, բալա, կանցնի հսոր ել...

Դրսում արե ե, լիառատ աչուհ,
Ախ, ցավն ե վերջին որերս մաշում:

Ապրի'ր միշտ ուրախ, յեղի'ր ինձ հիշող,
Վաղն ել չեմ տեսնի ամպ, արե ու չող...

Խոր հառաչանքով նայեց դեպի դուրս,
Հայտնելով բաղձանք ե ապրելու հույս:

— Սրտիս մեջ ունեմ միայն մի կարոտ,
Ասլրեմ—սաղ մընամ, մինչ այն առավոտ...

Դուռ—դրկիցի հետ ընտրության զընամ,
Մեր Ստալինին յես իմ ձայնը տամ:

Ո'ւմ մըտքով կանցներ հապիսի մի բախտ,
Վոր կյանքը դառնա իսկական դրախտ...

Հացթուխ եմ յեղել յերեսուն տարի—
Ոտարի դըռան կյանքս քաշ տըվի...

Գիշեր բանեցի, ցերեկ բանեցի,
Բայց աչքս կարոտ մընաց միշտ հացի...

Ե', ել ի'նչ ասեմ... ի'նչ անեմ վորդյակ,
Թող հինը մընա անժամ քարի տակ...

3

— Արմաղա'ն, բալա, տեղս տար չվաք.
Ինչո'ւ յես տխուր... ինչո'ւ յես չըվար...

Հարսը կատարեց կեսրոջ բաղձանքը.
Ձով չըվաքումն ե սլառավը սլառկած:

— Պըտույտ ե դալիս տան վրա բաղեն...
Հենց ես բոլորը դիտնա յերազ ե...

Հիվանդ չեմ կարծես... զգում եմ ինձ լավ...
Ամա'ն, ուրուրը սև ձաղիս տարավ...

Լցվեցին դոհար աչքերը հարսի.

— Վա'յ քոռանամ յես, եդ ի'նչ եր ասիր...

Ախր ի՞նչ յերազ... ի՞նչ ուրուր, ի՞նչ ձազ,
Ամպի չքաք եր մեր բախով անցավ...

Անցան վայրկյաններ. պառկած երնա լուռ...
— Ուշացանք աղջիկ... բա դու չե՞ս դալու...

Հրեն աղջիկներ հանդը դնացին,
Հա, յես ել պրծա... չորրա լվացի...

Կանչեց նա ախպես ու լուեց հանկարծ—
Հանդավ նրա մեջ կյանքի վերջին կայծ:

ԱՆԱՍԵՎԱ

Անասե՛վա,
Անասե՛վա,
Աղջիկ իմ,
Բորբոքվել ե
Սրտիս հուրը...
Հրավառ...

Անասե՛վա,
Անասե՛վա,
Կապուտաչյա
Իմ աղջիկ.
Խոսքն անմեռ ե
Յերդէի...

Քո աչքերի մեջ կապույտ,
Կա մի անուշ պարզություն.—
Ո, դու յերդի հրապույր,
Դու հարազատ վորպես քույր...

Քեզ չի հասնի Շաղանեն,
Անասե՛վա զեղեցիկ,
Յե՛վ այս յերդը քեզ համար,
Վորպես ընծա գրեցի:

— Ստեպների պես անծիր,
Անհատակ ե կարոտն իմ՝
Բաժանումից քիչ առաջ,
Գանդատվեցիր ու լացիր:

Յեւ ըստ հպարտ ճակատին,
Յես կարդացի լուռ խոհեր...
Յերբ արցունքի մի կաթիլ
Դեմքիցդ վար գլորվեց...

Անասելիա,
Անասելիա,
Սիրելիս,
Միշտ հարազատ ու բաց են
Ճամբաները մեր յերկրի.
Քեզ մոռացված չկարծես,
Կհանդիպենք մենք ելի...

Ուր ել լինենք, վոր անկյուն,
Մի հայրենիք ունենք մենք—
Սիրենք նրան լիարյուն,
Սիրուց առաջ՝ պարտքը մեր...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայաստանի բարձրաբերձ ձյունապսակ լեռներին,
Ծիրանադուռն ծովի պես բացվեց մի նոր առավոտ
Յերջանկության լրարեր — Ստալինյան աղաւթին,
Թեին տվեց ու իջավ Արադածի կատարին,
Նայեց շուրջը նա ուրախ, սիրակարոտ զեղքեւաց...
Սար ու ձորեր արթնացան, լոցին կանչը նրա.
Կացին ուներ մի՞ ծրար — Մոսկվայից եր բերած—
Ժողովրդին մեր տվեց և նա ուրախ հետ զնաց:
Կետերն առան մի նոր թավ, ջուրն աղբյուրի զրնդաց,
Խնդությունը ծաղալվեց ամենուրեք լուսավեժ,
Յեկավ ուրախ կյանքը մեր, դատով դռներ շեն ու բաց
Յեւ ավետեց բոլորին յերջանկությունը հավերժ:

ՅԵՐԳՈՒՄ ԵՆ ՄՈՒՐՃԵՐԸ

1

Մեր շուրջը կռիվ է,

Մեր շուրջը վերելք.

Պատերն արագ բարձրանում են վեր,

Ջնդում են ուրախ հմուտ մուրճերը

Յերևանում մեր...

Յերդում է քլունդը,

Ձայնակցում բահը.

Նրանց յերդի հետ պատն է բարձրանում,

Շարում ուրախ վարպետ Ոհանը,

Քաղցր ծիծաղում...

— Այ տղա', քար բեր,

Մնացի պարապ.

(Վարպետ Ոհանը նայում է ներքև),

— Մեջքիդ հարաքյաթ, ա'յ յուղաշ Հասան,

... Ինչքա՞ն էս տաշել...

Նայում է ներքևից

Ժրաջան քարտաշը,

Ձափում է որը—նայում արևին,

Ուրախ ժպտով, ասում է «ղարդաշ»,

Ֆույց տալով տաշած կարմիր քարերին:

Ուզում եր ասել

Ոհանին վարպետ.—

— Շարիր այ ախպեր, մնացել ես հետ,

Բայց հանկարծ աչքը առավ Սուսանին,

Ավելի թափով մուրճն իջավ քարին...

Ժպտում է Սուսանը

(Խոսում թուրքերեն).

— Արի ճաշդ կեր, կսառի Հասան:

— Թշերը նուշ են... Մաղերը սուրմա,—

Ասում է քարտաշ մի ջահել տղա...

Սուսանը

Հասանի կինն է.

Այրող աչքերով, ջահել ու սիրուն,

Նա միշտ Հասանին խրախուսում է,

— Իգիթ էս հասան... Իմ ջան, իմ ջիվան:

Յեռում է յեռանդով,

Հասանը

Ասես կերտում է դեմքը Սուսանի,

Իջնում է մուրճը ծիծաղկոտ հանդով,

Վարդադույն քարին...

Կտպոցը

Դնում է սև քարին,

Հասանի սրտում վառվում է բոցը:

— Հասան դնում եմ, իրիկուն շուտ արի.—

Քայլերն ուղղելով դեպի փողոցը...

Նա միշտ տաշում է
 Կարմիր քարերը.
 Քարտաշ Հասանն ուրախ ու ջահել,
 Կարծես չի տաշել, այլ քանդակել է.
 Մեր վարդանման տուֆաքարերը...

Շարում է ու չարում,
 Զանաթեր Ոհանը.—
 Ծիծաղկոտ գեմքով պատն է բարձրանում:
 Վերելքի թափի խանդոտ գարուն է...
 Կարծես չի չարում, այլ նկարում է...

Մեր չուրջը կռիվ է,
 Մեր չուրջը վերելք:
 Պատերն արագ բարձրանում են մեր,
 Զնդում են ուրախ հմուտ մուրճերը
 Յերևանում մեր...

ՄԻ ԲՈՒՌ ՅՈՐԵՆԻ ՅԵՎ ՄՈՐՈՒԿԻ ՄԱՍԻՆ

Մարիամ տառիկն իր բակում,
 Աչնան փռել էր ցորեն.—
 Ինչ վոր յերգ էր մոմոում
 Յեվ հիշում էր հին սրեր...

«Քսան տարի չարունակ
 Խալխին չոր եմ լվացել,
 Քսան տարին բոլորով,
 Վոր տանջվել եմ ու լացել...»

Հենց այդ պահին, քրտնկոխ
 «Հայր» Զարգանդը ներս վազեց.—
 Վորպես տխուր յերեկո,
 Շուրջառի փեշը պարզեց:

«Դու արդար ես, դու բարի,
 Հողուղ համար, քույր Մարիամ.
 Վարձ չես տվել ես տարի.
 Յորեն կտաս, թե՞ դարի...»:

«Վոչ դարի կա, զոչ ցորեն,
Սա աշխար և կոխողի,
Թեկուղ հաղար փութ հորեմ,
Եւ քեզ բաժին չեմ հանի»:

Տերտերը լուռ յելավ դուրս,
Տատիկը զոհ քրթմնիմաց.—
«Այժս եւ ունի սե մութուս,
Խեղբի արի, տերտեր «Ջան»:

Մարիամ տատիկն իր բաշտում
Աչնան փռել եր ցորեն,
Լուռ խորհում եր—սպասում
Եւ ավելի լավ որեր...

1935

ԶԱՏԿԻ ԼՈՒՅՍ ԳԻՇԵՐ

Հողանջում են, գողանջում են զանդերը,
Հողանջում են հին դանդերը ծեր ժամի:
Ժողովրդին ժամ և կանչում տերտերը,
«Ո՛վ արդար եւ և դրախտին արժանի»:

Յեկեղեցին կըծկըվել և, ծվարել,
Կես զիշերից ճըխնի վրա դուռը բաց,
Բահանան լուռ բեմի վրա շրվարել.
Ներս և հոտում դարնան ողբ թարմ ու գաղջ:

Ներս են մտնում աղափնիներն վերեից,
Սերբաբանում ու դուրդուրվում թե-թեի
Ու նըստում և ամպի նըման մի թախիծ,
Դեմքի վրա աըխուր ու լուռ տերտերի...

Նա կանչում և իր հըստառակ ժամկոչին.
«Չանդերը տո՛ւր, չըմոտանաս քո դերը...
Վերջին անգամ ժողովրդին ժամ կոչի,
Մահ կընդունի... կամ հաղթանակ քո տերը:

Խոր հավատով զանգերը զիւ կըզարկես,
Իսկ յես աղոթք ու պատարագ կանեմ ջերմ.—
Թող չըլուն սուրբ զանգերի զողանջներ,
Մինչև վոր յես պատարագը վերջացնեմ»:

Ղողանջեցին ու կանչեցին զանգերը,
Վերջին շնչով—մահվան տենդով բռնված,—
Միայն մի շուն լիդեց իրա թաթերը,
Յըցեց դունչը, զանգերի հետ խուլ վրոնաց:

Լուսանում է: Ժամը տխուր ու դատարկ,
Դուրս է գալիս յեկեղեցուց նա թափով:
Ո՞ւր է գընում, չուրջառն հազին, զլիւին թաղ,
Չե՞ վոր արդեն վոչ կնունք կա, վոչ թափոր:

Նա գընում եր, վորպես սև ամպ, սև կըսկիծ,
Լսելով թույլ զողանջներ հեզ զանգի.
Նա գնում եր և անիծում մուկեղին,
Վոր յերկինքը, քամի, կարկուտ, հուր թափի:

Նա անեծքով, հայհոյանքով հեռացավ
«Իրա» գյուղից, Ժողովրդից անհավատ.—
Լցված թուշոտ նենգ վոստիս չարությամբ...
Ու այն օրից այլևս հետ չդարձավ...

ԼԻՐԻԿԱԿԱՆ ԶՐՈՒՅՑ

(Սրբիլի Հ. Հ. իս)

Քաբ ես աաչում վարպետ,
Քաբ ես կրում ընկեր,
Վոր չենքն այդ հսկա, չուտով յեղնի վեր.
Սճում են պատերը,
Բարձրանում արդեն...

Քրտինքդ կաթեց՝ ցած ընկավ քարին,
Վոր դործդ աճի բեղմնավոր դառնա.
Մուրճիդ կորովից տուր իմ քնարին,
Վոր քո պատի պես յերգս բարձրանա...

— Տաչեցիր այդ քարը,
Վերջացավ արդեն,
Ինչո՞ւ յես այդքան
Սաուդում յերկար:
Զարմացած ինձ նայեց վարպետը...

— Այո քարը, բարեկամ,
Դարերի դործ է...
Դա պետք է ապրի',
Դա պետք է մնա',—
Սիրտս չի ների,

Վոր գործը ձեռքիս,
Մնա քիչ թերի...

Սերունդներ կլան մեղանից հետո,
Քո գործով պետք է նրանց հմայես,
Պիտ լինես յերկաթ, պիտ դառնաս բետոն,
Վոր քեզնից հետո, գործը ճանաչեն:

Նա այսքան ասաց ու ժպտաց խոհուն,
Հայացքը վորպես բռնկվող լուսայդ,
Իսկ յես այս համեստ տողերն եմ գրում
Քո մասին, վարպետ—բազմաբեղուն մարդ,

Վոր ունես խոհեր, հույզեր բազմերանդ՝
Վեհության հասած, վաստակը արդար
Տալիս ես քարին և՛ կյանք և՛ յերանդ,
Յեվ անմահության շնորհը անդարձ...

Թող պոետական իմ հույն գերվող,
Խոնարհվի ընդմիշտ քանքարիդ առաջ:—
Վերջ տանք դրույցին այս փոքրիկ յերգով
Վորպես քեզ ներբող...

ՓՈՔՐԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՅԵՐԳ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՀԱՆԳՍՏԻ ՏԱՆ ՅԵՎ
ԾԱՂԿԱԶՈՐԻ ՄԱՍԻՆ

Յեղա յես կրկին մեր հանգստի տան,
Յեվ հանգստացա խաղաղ ու սիրով.
Թող Ծաղկածորում ինձ վռչինչ չտան,
Շրջեմ անցկենամ կանաչ ձորերով...
Ա՛խ, ի՛նչքա՛ն, ինչքա՛ն յես թափառեցի
Զով անտառներում թովիչ ու կանաչ.—
ձոխ սեղանի պես սիրտս բացեցի,
Յերգեր ձոնեցի՝ ընության, կանանց:
Հաճախ ե սառել նախաճաշը իմ
Սեղանի վրա անսպառ ու ճոխ
Վորտե՞ղ եմ յեղել արդյոք այդ պահին
Յեվ տարված ինչո՞վ...
Ինչքան յեկել եմ այստեղ հանգստի,
Զգացել եմ սեր... և անհուն կարոտ
Շողչողացել ե յերգը իմ սրտի,
Ինչպես մայիսյան պայծառ առավոտ
Ո՛ր, դեղածիծաղ չքնաղ Ծաղկածոր,
Տաս ինձ նոր լեզու և անթիվ բառեր.—
Մնվեր՞ յերգերով դարձյալ չեմ կարող,
Գեղեցկությունդ յերգով սպառել...

Փառք հայրենիքին մեր անեղբայրան,
 Գառժ մեծանուն — պողպատե մարդուն,
 Վոր ստեղծել է յերջանիկ կյանք,
 Ընծ հայրենիքի ամեն անկյունում...

1987

Կ Ա Ռ Ո Ւ Յ Ո Ղ Ն Ե Ր

Քանդում եք, քանդում եք հնե՛րը
 Յեզ նորն եք կառուցում ամենուր...
 Ա՛խ, տվեք սիրելի ընկերներ
 Մի քլունդ ինձ ամուր...

Քանդում եք, քանդում եք հնե՛րը,
 Յեղնում են նոր շենքերն ու աճում...
 Ա՛խ, ինչո՞ւ պոետն իր դիրքերը
 Չեզ պես չի նվաճում...

1985

Ա Շ ՈՒ Ն

Վոսկեփարս ու ժպտերես
Հյուր ե դալիս մի աղջիկ,
Թափում դուռը մանում ներս
Կանաչադարձ մեր բաղնից...

Մըտնում ե ներս հերարձակ,
Նուրբ շորերով թավիչե,
Պարում յերդում բարձրածայն,
Առավոտից մինչ գիշեր:

Հետո հանկարծ չըքանում,
Անեյանում վարպես չող—
Արդաստավոր են դառնում
Մեր յերկրի ջուրն ու հող:

Կարմրում են ու կախում
Վողկույզները խաղողի
Ու խընդու թյամբ ներծըծում
Քաղցրությունը սև հողի...

1935

Ո Դ Ա Ն Ա Վ

Լուսաբացին դեռ արեվը չըծագած,
Հորիզոնը հըռնոյունով կըլցվի,
Վարպես բազե—մրրկաթե մոլեղնած,
Նա քաղաքից գետի դյուզներ կարչավի:

Կըղզրդա, կշառաչի ու կըղա,
Հողմակալած ամպերի հետ սուրալով,
Մերթ բարձրանում, հետո հանկարծ իջնում ցած,
Յերբ անցնում ե ձյունադադաթ մեր սարով:

Թե՛վին կըտա, թռչունի պես կըսուրա,
Լուսապայծառ ու արեօտ յերկնքով.—
Ռե կարոտով յես հայացքս վեր հառած
Լուռ նայում եմ ուրախ կանգնած դռան քով:

1934

Կ Ա Ր Ո Տ

Բացեք դռները, բացեք պատուհան,
Ախ, կյանքն ինձ այսօր այնպես է թուլում...
Զմեռն իդուր է կծկվել դռան,
Գարունն է մեջս խանդավառ հեղում:

Ամեն ինչ այսօր փոխվել է աչքիս,
Փոխվել էս ե՛լ դու... փոխվել եմ ե յես
Թող հնչեն խանդոտ տողերն իմ յերգի,
Վար յերգեմ փառքդ վերելքի յերկիր...

Բացեք դռները, բացեք պատուհան,
Արտումս այս գիշեր յերգ ու հրդեհ կա...
Յերգ իմ, կարոտ իմ, սեր իմ հուրհրտ,
Ո՛ր, ինչ գեղեցիկ է լավ ե ներկան...

Ը Ն Կ Ե Ր Ն Ե Ր

Վ.ԻԳ

Յերկու մանկութ ընկերներ՝
Յես ու ջահել մի աղա.
Յես շուտ հուրվոդ—անհամբեր,
Խոհուն ու լուս ծով ե նա...

Միշտ միասին—անբաժան,
Ընթանում ենք կյանքի հետ...
Յերկու ընկեր ժրաջան,
Գարնան յերկու վարար դետ...

ՏՈՒՆ-ԳՐԱԴԱՐԱՆ

(Յե Հ-իւ)

1.

Յերկու սիրուն կից սենյակներ,
Մշտամաքուր ու լուսառատ...
Յեվ այնտեղ ե ապրում խոհեմ
Մի կոմյերիտ—ջի՛նջ, անարատ:

Յերեկ արեւին ե միշտ խաղում,
Սենյակներում այն ձյունափայլ,
Իսկ դիշերներ լամպը մաղում
Ելեքորական լույսը շռայլ:

Սենյակներում ջինջ ու մաքուր,
Հանճարներն են աղբում անմահ.
Նրա՛նք, ուրքեր վոր ամենուր
Միշտ մեղ հետ են և անբաժան:

2

Աղատության Ծիծեռնակից*)
Մինչ Սոսիին—անսպառ Հսկան
Կժպտան լուռ ամեն կողմից
Կնայեն քե՛զ պարզ ու հստակ:

*) Սպորտակ

Փոթորկահույզ կտեսնես դու
Մարտին մա՛ռ... խստահայաց...
Սրտում կովի պայքարն անդուլ
Հայացքը դեպ Լենինն հառած:

Կտեսնես դու պոետներին
Աղատության—լույսի կարոտ,
Վոր յերգեցին ու տենչացին...
Բայց չտեսան լույս առավոտ:

Կտեսնես դու ոսկմաղաչներ,
Յեվ բանակներ իրարու դեմ.—
Սպարտակյան կուռ վաշտերից
Մինչև Լենին ու Հոկտեմբեր

Հարազատս ե կոմյերիտն այն,
Կամքով արի ու անվարան.
Պետք ե լինել նրա նման,
Ունենալ տուն—գրադարան:

ՄԱՐՏԻ ՈՒԹԸ

(Սիրելի Մ-իճ)

Մարտի ութն է, բարեկամ,
Ի՞նչ եմ տալու քեզ ընծա.—
Դեմդ լուսե մի ճամբա —
Կոմունիզմն է այն պայծառ:

Մեր որերը լուսածիր,
Յերջանկությամբ վողողված,
Յեզ դու հպարտ ընթացիր
Դեպի կրօնի—աշխարհ:

Ք Ո Ւ Յ Ր Ե Ր

(Իմ սիրելի Բուրեղին)

Թող նրնջեն հանդիստ վոսկորներդ, Աղե,
Շատ լավ են հիմա Խատիֆն ու Նադեն...

Ձի ծեծում նըրանց խորթ մայրը՝ Նիզար...
Ա՛խ ինչո՞ւ յեր նա աշխարհն անջիղար...

Ձի վախճում տանից վահան—խըռովկան,
Խրե չի դալիս ոտաճի դրոսն...

Քույրերն իմ այն խեղճ՝ ունեն տուն ու տեղ,
Դարձել են մայրեր՝ ժիր ու աչադեղ:

Մեկը քաղաքում, իսկ մյուսը դյուղում,
Ապրում են ուրախ և խրաբ հիշում...

Անցան որերն այն, յերբ մերկ եյինք, վորբ,
Վոչ միայն մայրը, աշխարհն էլ եր խորթ...

Թող նրնջեն հանդիստ վոսկորներդ, Աղե,
Նոր մարդ են հիմա— Խատիֆն ու Նադեն...

ՅԵՐԲ ՎՈՐ ԳԱՐՈՒՆ ԳԱ...

Յերբ վոր դարուն դա ու հալվի ձյունը,
Կըծաղկի հըսկա անտառն Հյուսիսի,
Կըպտամի սոսին կանաչ յեղեմնուն,
Յեվ հուր և անեղծ մի սիրո մասին...

— Արևի կիզիչ համբույրն յերեսին,
Հարավից մեղ մոտ յեկավ մի տըղա.
Սիրեց վստկեծամ մի պոետեսի.
Յեվ յերկնքի պես աչքերը նըրա...

Լուռ կըտըմարտ յեղեմնին կանաչ.
Ախ, այդ զրույցն և — կյանքն և ծառերի...
Կարծես փովում և անտառն իմ առաջ,
Յեվ գերող մի ձայն կանչում և «արի»...

Ինչքան դարուն դա ու հալվի ձյունը,
Կըհիչեմ յես միշտ անտառն Հյուսիսի...
Յեվ դրողների այն համեստ տունը,
Ուր վոր սիրեցի մի պոետեսի...

ԱՌԱՋԻՆ ԾԻԼ

Վաղըն թեղ դարուն, կյանքի հուն վարար,
Յեվ թեղ՝ անհանդիստ, մեր խոյացող ծիւ,
Վոր հենց այս պահին, բոլորից առաջ
Կովով աճեցիր...

Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր Ի Կ Ը

Նայեք այս թուխ փոքրիկ մանկան,
Այդ չար ճուտին Հոկտեմբերի.—
Նկարել է մութն ու մանգաղ,
Յեվ պատկերը մեծ լենինի...

Մ Տ Ե Ր Ի Մ Խ Ո Ս Դ Ե Ր

(Զարկիկ)

Դու ոտար չես, մտերիմ
Յեվ հարազատ վերպես քույր,
Ու միշտ ասես տեսնում եմ,
Քույր, արեվոտ դեմքը քու...

Ի Ն Ձ Ք Ա Ն

Ինչքան տեսնեմ՝ յես անտառ,
Յեւ ջրերը խշխշան,
Քեզ եւ վորպես կանաչ ծառ
Միշտ հիշում եմ, աղջի՛ ջան...

Ա Ր Ա Գ Ի Լ

Մեր զորանոցի բարձր կտուրին,
Յերեկ առավոտ իջավ արագիւլ.—
Կանգնեց մի վոտքի, պարզեց թեւերն իր
Ու նայեց ներքե ջինջ հայացքով բիւ...

Ալիքների պես ծփացին յեւան,
Ահան ամպերը սե ու կտտաղի,
Հողմախառ անձրև ե կարկուտ տեղաց,
Շանթահար յեղավ մի հսկա կաղնի:

Թո՛ղիր սլացիր հողմերի թեւով,
Իսկին բարեկամ ծանոթ արագիւլ
Յեթե անցնելու յինեռ լեռներով,
Իջիր մեր դյուզի բարձր քարափին:

Վոյսը կծփա գիծ Ձանդուն հիմա:
Ժպիտը թողած ժայռոտ անիւրին,
Ինչպես լուսադեղ գիտակն աղջկա,
Վոր դարձավում ե վողորկ թիկունքին:

Ո՛վ ցմահ ճամբորդ, կարող արեւի,
Հյուսիսը թողած չվում ես հարավ,
Մեր հող ու ջրին սրտանց բարեւիր,
Վորտեղ, վոր դու ել մի որ կյանք առար:

Գնացիր, դեմ, քեզ հաղար բարի
Վազուց մոռացված ընկեր իմ անգին,
Բայց անշուշտ դիտեմ, վոր յեկող տարի,
Ձեռ մոռանա բունդ հնամբ վանքի:

Գնացիր, դեմ, քեզ հաղար բարի,
Մանկության ընկեր, ծանոթ արաղիլ.—
Յես մի վեհ մարտիկ անհաղթ բանակի,
Իսկ դու տարագիր...

1931

Գ Ե Տ Ա Կ

Գետա՛կ, դետա՛կ—ընկեր մանկության,
Դու հուշ անրիծ, անցած որերի,
Հոսի՛ր, հոսի՛ր, խընդությամբ վարար
Յեվ դարձիր յերգիս անխարդախ դինի...
Գետա՛կ, դետա՛կ,—ճամբորդ անգաղբուն,
Դու յերգ, դու սեր—կաջոտ անսպառ
Դու թա՛փ, թըռիչք՝ իմ տարերքն ես դու...
Հոսի՛ր իմ յերգից՝ զրչից սկիզբ սու...
Գետակ, դետակ, փոխվե՞լ ես դուցե,
Դարձել ես դու,—լայնահուն, խոհեմ
Ս՛խ, լեզու առ, հետս զըրուցե,
Դու յերգ բընության ինքնագիր պսեմ...

1935

ՄԻ ՓՈՔՐԻԿԻ

Ժպտա ու աճի... աճի ծաղկի պես,
Վոչ ձյուն ես տեսել և վոչ փոթորիկ.—
Նախանձելով եմ փայփայում յես քեզ,
Ո՛ր արև աչեր, իմ հոկտեմբերիկ:

Հայացքդ խաղաղ, ջան, ջինջ ու լուսե,
Ազատ ու անհոգ հասակ ես առնում.
Ո՛ր դու նոր կյանքի գուրդուրանք ու սեր,
Սիրով ու յերգով վարդավառ դարուն:

Արի փայփայեմ, արի սիրեմ քեզ,
Իմ նոր հույզերի— հուզումնալի ալիք.
Դեռ դու շատ կաճես և կնվաճես,
Յերգի շողշողուն պայծառ դալիքը:

Ժպտա ու աճի՛, աճի՛ ծաղկի պես,
Վոչ ձյուն ես տեսել և վոչ փոթորիկ.—
Նախանձելով եմ փայփայում յես քաղ,
Ո՛ր արև աչեր իմ անուշ մանկիկ...

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Ջրերն հորդում են.—այդ դու յես դարուն.
Քեզ ճանաչեցի յես քո ծիծաղից:
Վազում ե դետը—յերգում ե առուն.—
Այդ դու յես դարուն...

Սարից ցած իջան ջրերն արծաթե
Ու կարկաչեցին վորպես ավետիք...
Ամպից ցած ընկավ ջրի մի կաթիլ.—
Վորպես բիլ հակինթ...

ՊՈՆՏՆԵՐ

ԱՆՏԱՌՈՒՄ

1.

Աչունը մոր պես դորովանքի ծով,
Նստել եր անհաս լեռների վրա.
Անձրևից հետո մի նեղ կաճանով
Անտառը մտա...

Աչնան լռություն—քաղցր ու գրավիչ,
Իսկ շուրջս՝ ծառեր, ծառեր ու ծառեր,
Զգում ես՝ կյանքում լավ ե ամեն ինչ,
Յեթե չես նա ծեր...

Ծնչում ե ասլրում անտառը համայն,
Աշխարհ ե ուրույն.— լռությամբ խորին.
Յեղ բաղձամիլիոն ծառերը վոր կան,
Ասես ծանոթ եմ նրանց բոլորին...

Լռությունը խոր, անհուն ու անձայր,
Ուր սուղվում եմ յես ինչպես մի հյուլե.—
Վորտեղ մարդու պես ունի ամեն ծառ,
Յերազն իր չքնաղ ե կյանքը դունեղ...

Մ'աղվում ե չտայլ աչնան արեւը,
 Յես խորանում եմ խորքը անտառի:
 Խոյացել են վեր բոլ ծառերը՝
 Հսկա բներով... Տեսքով վիթխարի...

Ահա մի փոքրիկ, մի նորածիլ ծառ,—
 Մի գեղադարձը՝ դալուկ աղացի:
 Դեռ արմատով թույլ՝ ծրմաղում մի վառ,
 Ձգտում ե նա վեր, կարոտ արեւի...

Բայց ծառերը խիտ... Տերեւներն ազատ,
 Արեւն են ծածկել սե ամպի նման:
 Կենսատու լույսը ծծում են անհաղ,
 Վոր մեկը մյուսից վերեւ բարձարան...

Իսկ այն դալկահար ծառը նորածիլ,
 Պարզել ե դժգուշն տերեւներն իրա:
 Յեւ սպասում ե, վոր արեւին անձիր,
 Մի լույս ճառագայթ բաժակն իր անձի...

Փոքրիկ աղացի, նորածիլ իմ ծառ,
 Յես ինձ հիշեցի, յերբ վոր քեզ տեսա—
 Մեր կյանքով մենք շատ նման ենք իրար:
 Կարծես ծլեցի քեզ հետ կյանք առա...

Քեզ պես արեւի ու ջրի ծաղավ,
 Յես ել եմ աճում, ձգտում դեպի վեր:
 Յերգի անտառում—ծընվա—կյանք առա...
 Վորտեղ կան ծառեր հավիտյան անմահ:
 Ծառեր, ո, ծառեր, բարձր քան սրեւ,
 Վոր վոչ մահ դիտեն... Յեւ վոչ ծերություն.
 Ո, ի՞նչքան, ի՞նչքան... ի՞նչքան յերկարել,
 Վոր հասնել նրանց կատարները ձյուն...

Յերգի հանձարներ—անհատ ու անմահ,
 Ներշնչում են ինձ տխտաններ դրձի:
 Քեզնից ավելի պետք ե խոյանամ,
 Քեզնից ավելի յերգն իմ պետք ե աճի...

Կյանքն ինձ դուրդուրեց ե յես մեծացա,
 Աչուն եր կրկին, յերբ վոր կարոտով
 Յես մի որ այն մեծ անտառը մտա,
 Տարիներ հետո...

Ձկար իմ ծանոթ փոքրիկ աղացին,
 Ձկային նաեւ շատ ուրիշ ծառեր,
 Բայց աճել եյին այնտեղ միասին
 Յեղինջ ու բաղեղ...

Նայեցի շուրջս լուռ ու մտախոհ,
Անտառը նույնն էր—դեղեցիկ ու թափ.
Ու պարուրեց ինձ խնդություն մի խոր
Յեւ անտառն անծայր...

Հետ դարձա՛մ ուրախ իմ անցած ճամբով,
Ինձ վողջույն տվին և՛, ծառ, և՛ ծաղիկ.
Պարզեցի ձեռքս անհուն հրճվանքով
Յեւ մի վարդ քաղի...

Բոլոր ծառերը մեղմ սվափացին,
Յեւ կարկաչեցին ջրերը զուլալ...
Կարծես թե նրանք մեկեն ասացին
— Մեր բուրմունքն ել առ...

5.

Անտառը թողի լեռների վրա,
Իսկ յես ցած իջա կարոտով անհուն...
Յես հպարտ եյի, իմ ձեռքին քնար,
Հիշելով պայծառ մի անմահ անուն...

Յեւ յես հիշեցի: Հեռու—հեռավոր,
Բյուրավոր մարդկանց,— հայրենիքից դուրս,
Ուր հազարներ են մեռնում ամեն օր՝
Ինչպես ակացին, դժգունակ, անհույս...

Աչունը մոր պես գորովանքի ծով,
Նստել եր անհաս լեռների վրա.—
Մթնում եր արդեն... Յերգ ու ծիծաղով
Տուն վերադարձա...

ԿԱՊԻՏԱՆ ՋՈՆՍ

(Հոկտեմբերյան Մեծ Հեղափոխության 20-րդ տարեդարձին)

Նախերգ

Մոսկվայում նստած գործում եր ցեկան,
Պայքարի ղեկը վարում եր Լենինը.
Լարել եր վերջին իր ուժն ու մեկան,
Յեվ գլուղ և քաղաք բարեկազմ էին:

Տվել եր նա թափ ու մասսային կամք,
Տվել եր յեռանդ ու մտքի նոր զենք:
Վորպես մասսայից անբաժան մի մարդ,
Կորան եր չըջում, գործում ամեն տեղ:

Յեվ որ և գիշեր թափվում եր անվերջ,
Բոլոր Փրոնտներից հարց ու պատասխան.
Հսկա քարտեզը փռած իր առջև
Իլլիչն եր լուծում հարցերն անսխալ...

Անհանգիստ եր նա ու խիստ անդադար,
Սուզվել եր նա խոր մտքերի ծովում.—
Վորպես հանճարեղ—մտքի ղեկավար,
Հեղափոխության ուղին եր գծում...

Գործում էին նյարդերը վոնց ելեկտրոլար,
Ու ծովանում եր միտքը հանճարի.—
Ամեն մի բոպե և ամեն վայրկյան,
Նոր-նոր զնդեր եր հանում պայքարի...

1.

Դուրսը մռյալ եր, մաղում եր խիստ թոն,
Մշուշում կորած քաղաքն եր հեվում.
Տխրամած ու լուռ դողում եր Լ-նդ ն,
Յեվ հեվում եր խոր նա մառախուղում...

Գիշերն եր մռայլ և գիշերն եր սև,
Լոնդոնից դանդաղ սլացավ մի նավ.
Գիշերը մեռնող մի բուռ յեր կարծես,
Վոր թեատարած չըջում եր համառ:

Գիշերը վորպես արնոտած մի նետ,
Մեխվել եր նա սուր Լ-նդոնի սրտում,
Կապիտան Ջոնսն եր այն նավի պետը,
Վոր դեպի հեռու ափերն եր սուրում...

2.

Գնալ ողնության գայլ Վրանգելի^{ոհ},
Լինել բուլշեիկ—դառնալ դավաճա^{ոհ}.
Այս հարցն եր տանջում Ջոնս կապիտանին,
Վորից կախված եր գործի վախճանը...

Բայց վոչ:

Հաղար անդամ վոչ,

Ձի յեղել Ձոնան իր կյանքում յերկշոտ...

Յեվ նա դուրս չի դա բանվորների դեմ,
Թեկուզ ճակատին դեմ անեն հրադեն...

Բայց ինչպե՞ս...

Ինչպե՞ս...

Վիժեցնել գործը,—

Մտածում եր նա,—

Բուլչեիկ ես Ձոնա, գտի՛ր մի հնար,

Վոր սերունդները քեզնով հիանան:

— Գտա՛,

Յես դտա,—

Մոմաց ինքնիրեն,

Ձեմ թույլ տա նա՛վը յերբեք դուրս դա ա՞փ,

Պետք ե հետ դառնալ, կամ թե խորտակել:

Յերբ վոր կիչի կատաղած քամին,

Յերբ վոր կծիւս ծովը հողմածեծ,

Թող նա՛վը հանդիստ

Սուզվի հատակին...

3.

Գործադրվում ե ամեն մի միջոց,

Յերբ վոր բաղձալում են դասակարգերը,

Մարտիկ չես լինի, թե յեղար զիջող.

Կոսեմացնես ինքդ քո դերը...

Կովիւր այն զենքով, վորը ձեռքիդ ե,

Յեղիւր անխնա ե խիստ անձողեր.

Կապիտան Ձոնան ինքը լա՛վ զիտեր,

Բայց թե դժվար եր...

Խորտակել նա՛վը, նա՛վի հետ՝ իրեն,

Յեվ իր սիրելի նախաստիններին,

Թե՞ Վրանդելին զնար ողնության,

Վերջ տալու համար բուլչեիկներին...

— Վճիռն հաստատ ե...

Ձոնա չի դառնա, վախկոտ—դավաճան,

Ե՛յ մրրկահոս, կապտադալար ծով.

Գիրկդ բաց արա,

Գալիս ենք շուտով...

Թող ասեն, «հարբած ե յեղել,

Քչե՛լ ե՝ նա՛վը խփել ժայռերին».—

Թող անդլիացիք հայհոյեն,

Ասեն ինձ...

Ինձ համար հող չե...

Ձե՞ վոր Լենինը դիտե,

Ձոնաը բուլչեիկ ե...

Ո՛ր, նա՛վ իմ, իմ նա՛վ

Ձեա դուրս դա դու ափ...

Բայց կգա՛, կգա՛, այն ուրազանը...

Յեվ կանցնի ուրախ:

Դեպի հեռուններ պիտի սլանան,

Նրանց նա՛վերն այս ճանապարհով...

Յերևում են դեմից,
Յերևում փոքրիկներ,
Կախվում են նրանք
Իրենց հոր վզից
Նայում են ուրախ
Ու ժպտում են հեղ...
— Հայրիկ ջան, հայրիկ,
Խնայիր դու մեզ...

Բռնում են Զոնսին հարազատ ձեռքեր,
Գալիս են նրանք ջրերի միջից.
Ահա և մայրը դառամած ու ծեր,
Հենված իր փայտին...

Կանգնած է հեռու կինը դեռահաս,
Արցունքն ու ժպիտ աչքերում պահած...
Որոքեց իրեն բարտին յերկնահաս,
Վորի շվաքում իր կինն էր կանգնած...

Բարձրացավ տեղից, վոր նրանց նայի,
Գալիս են նրանք—լալիս են կարծես.—
Նավի հետևից դեռ կանչում էյին,
— Հայրիկ ջան, հայրիկ, չմոռանաս դու
մեզ...

Զոնսի աչքերից առաջին անգամ,
Դանդաղ սահեցին արցունքի չիթեր.—
Ձգաց, վոր նավը կտրեց ու անցավ,
Իր մանուկներին և խեղճ մորը ծեր...

Գնում էր նավը ծանր որորվում,
Ինչպես վիրավոր մի անթիւ բաղե.—
Գնում էր նավն ու սուր սլանում,
Նավում թնդանոթ—նավում հրազեն:

Հովաղի նման փրփուրը բերնին,
Կատաղի շնչով դողում էր ծովը...
— Բռնել դավաճան այդ կապիտանին,
Բոլշևիկ է նա, տարածվեց լուրը...

Ու դնաց ռադիոն—տարավ դժնի լուր,
Մի ահնաթարթում նա լոնդոն հասավ.—
Ու լուր տարածվեց ծովից ամենուր.
«Զոնսը բոլշևիկ է, անվախ անսասան»...

Մի հին աղգամով՝ մի ծեր նավաստի,
Պատմել էր բոլոր ծեր զեներային.
— Յես լուրեր ունեմ, ստույգ, հավաստի,
Վոր նա գործում է վորպես բոլշևիկ...

Նրան լսում են նախաստինները.
Ջոնսը համառ մարդ է՝ ասածը կանխի...
Ինձ չե՞ք հավատում... Քննեք փաստերը...
Յեւ չեմ նախ անայգյան նա կոխորտակի...

Եւ յես չեմ խոսում արդեն այն մասին,
Վոր նախաստինները կուզեն հետ դառնալ.
Ահա բոլորը: Յես իմ խոսքն ասի...
Հիմա դուք գիտեք, պարոն՝ դեներալ...

6.

Մասյւ եր որը, ամս ու ամսամած,
Փոթորիկ եր դու ծովում կատաղի,
Բարձրանում եր նախն ու իջնում հանկարծ,
Յերբ դուում եյին ջրերըն աղի...

Կապիտան Ջոնսը հրաժարվել եր,
Վարում եր ղեկը իր ոգնականը.—
— Առանց կապիտան դործը դժվար է,—
Մըթմըթում եր լուռ ծեր գեներալը...

Մի քանի անգամ նա գիմեց Ջոնսին,
— Մի՛ ուրանա քեզ, ով քաջ կապիտան,
Անգլիացի յես, դու բոլընիկ չես
Ռուս աղդի նման...

Ի՞նչ է ուզածդ, ասա, բարեկամ,
Ի՞նչ է արածդ, մի մտածիր լավ.
Ռոճիկդ քի՞չ է—ավելացնել տամ.
Ամոթ չե՞ միթե, վոր նստած ես բանտ...

Կյանքը քեզ համար մի՞թե թանկ չի, Ջոնս,
Մի՛ հրահրի նախաստիններին.
Յեթե չզսպես, թե նրանց, թե քեզ,
Ազդը քո հանդեպ ներող չի լինի:

— Յես դեռ կանեմ այն, ինչ վոր ցանկացա,
Իմ կյանքի գնով եւ հետ չեք բերի.
Սարսավելի չե, ինձ համար մահը,
Կամ հոխորտանքը մի գեներալի...

— Լուի՛ր, դավաճան, դեռ խոսում ես դու,
Մի ժամ ժամանակ, քեզ համար մնաց,
Խելոք մտածիր և պատասխան տուր,—
Ծեր գեներալը բանտից դուրս գնաց...

Գիշերն իջավ սև թռչունի պես,
Ինչպես վիրավոր մի անթե բողե,
Լուսնյակն եւ ինչպես մի ճամբորդ ասես,
Յերկնքի վրա սկսեց վաղել...

Գնադալիլի պես սուր, նալն եր սլանում ;
Սլանում եր սուր—ջրերում անծիր,
Վերելից արեն եր դանդաղ սահում
Յերբ վոր Լոնդոնից յեկավ ռադիոգիր...

...— Բանտարկել իսկյուն Ջոնս կապիտանին,

Թող նալի ղեկը ոգնական վարի.
Ու տվեք իրեն արժանի պատիժ...
Վորպես բոլչեիկ դործել է դադունի...

Ծեր գեներալը գրեց հրաման.
«Գնդակահարել այդ դավաճանին
Յեվ ծովը նետել մարմինը նրա,
Վոր մյուսներին խրատ ծառայի...»

Շփոթ ու աղմուկ և իրարանցում,
Նավաստիները սիրում են նրան...

— Թույլ չենք տա... Չենք տա', մեր
կապիտանին,—

Ու վորոտացին մի քանի հրացան...

— Տանում են զոռով մեր կապիտանին,
— Հե'յ, նավաստիներ, ոգնության հասեք.
— Չենք ուզում զնալ, մենք կդառնանք հետ,
— Ե'յ, նավաստիներ ժամանակն է հասել...

Բարձրացավ կռիվ, ապստամբութուն,
Գործեցին յերկար հրացան ու սուր:
Փակված եր Ջոնսը բանտի մեջ ամուր.
Բաղխում եր դուռը— դուրս դալ եր
ուզում...

Ճարպիկ դողի պես այն նավաստին ծեր,
Լուռ, դադապողի գեպի բանտն իջավ...
Իբրև «սրտացավ» նա դուռը բացեց...
Ջոնսն արծըվի պես բանտից դուրս թռավ...

Բայց շաչեց իսկույն գնդակն մահացու.
Ու արնաշաղախ Ջոնսն ընկավ դետին...
Վոչ վոք չոհսավ զնդակով քծու
Սպանեց Ջոնսին այն ծեր նավաստին...

Նավաստիներին միացան զինվորներ,
Յեվ յերկար տեվեց դաժան կռիվը.
Ընկան սպաներ՝ գեներալը ծեր—
Հաղթանակեցին նավաստիները...

— Հաղթոթյո՛ւն,
— Հաղթությո՛ւն...
— Բայց ո՞ւր է Ջոնսը...
Յեվ հենց այդ պահին,
Յերկու նավաստի,
Վերև բարձրացրին,
Կապիտանի դին...

Բարձրացրին դրոշը՝ սլաովո և սգո,
Ռազմափողերը սղերթ հնչեցին.
Յերբ մթնեց որը, յեղավ յերեկո,
Հանձնեցին ծովին կապիտանի դին...

Նավը չարժվեց, առափոտ ծեղին,
Ճեղքելով ջուրը դեպի Անդլիա.
Հաղորդեց ռադիոն ի յուր աշխարհին—
— Կապիտան Զոնսն այլևս չկա:

ՊՈՍԻ ՎՐԱ

1.

Յերեկ եր,
Հրացան իմ,
Քեզ բերին
Պահեստից,
Ինձ տվին,
Վոր հսկենք
Պոստին...

Լսո՞ւմ ես,
Հրացան իմ,
Ընկեր իմ,
Բարեկամ...

Լսիր պատմությունն իմ,
Վոր պատմեմ,
Իմ...

Յեվ իմ յերկրի
Մասին...

Վորին թողեցի
Լեռների հետև,
Յեվ հպարտորեն

Յեկա յես այստեղ...

Դու շատ ես յեղել մեծ կռիվներում,

Մարտն ես տեսել տասնըյոթ թվի...

Վորը բռնկեց և մեր լեռներում...

Յեղել են ըմբոստ, անասան ու վեհ,

Մարտիկներն արի, այն թեթ որերին...

Կռվել են սրտանց—յեղել անձնավեր

Մեծ Հովտեմբերին...

Պատմիր հիմա ինձ,

Դու նրանց մասին—

Միշտ սիրենք իրար,

Լինենք միասին:

Յուրտ ե գիշերը,

Սիրելի ընկեր...

Մ' ս' ս'—

Ո՞վ ես...

Պահ մտավ ասես...

Հետախուզում ես...

Բայց վոչ մի շշուկ

Դիչերվա պես սե

Անցնում ե թեթե

Մի ամպի ստվեր...

Ձե, վոչինչ չկա. որը «խաղաղ ե»,

Լուսնյակն ել ահա բարձրացավ արդեն,

Վոչվոք չի կարող սահմանը խախտել,

Լսիր, վոք պատմեմ, ընկեր հրացան...

Հարավեցի յեմ՝ լեռնոտ աշխարհից

Վորտեղ արեւը մաղում ե կըրակ.—

Յեվ այդ լեռներն են մի որ ծընել ինձ

Նա իմ յերկիրն ե, յես՝ նրա զավակ:

Մենք չունենք

Լայնարձակ հովիտներ

Յեվ վոչ ել հսկա ջուրը Ոկայի*)

Բայց արագավաղ են

Մեր գիծ գետերը,

Սաստիկ կատաղի...

Յերբ վոք գալիս ե դարունը,

Նրանք դառնում են

Առատ ու պղտոր.—

Խիստ վարարում են

Ամեն մի տարի—

Քանդո՞ւմ տանում են

Ինչ վոք պատահի...

Ու մեկ ել տեսար դուրս յեկավ հանկարծ

Քարքարոտ հունից մի լեռնահոս գետ.

Քանդելով հողը կրճից մոլեգնած...

Ինչպես բեղվինի խոլական նետը:

*) Ոկան Ռուսաստանի մեծ գետերից ե:

Բերում եր ժայռերը սարից
Ծառերն անում բնահան:
Ու մեկ ել տեսար
Սրբեց ու տարավ
Յեվ տուն և ավան...

Միշտ անհանգիստ ե մեր բնությունը,
Անգամ հունիսին—ամառ ժամանակ,
Յերբ բարձրանում են մռայլ ամպերը,
Մաղում են կարկուտ, վոբոտ ու կայծակ.
Բայց հանկարծ՝
Ժպտում ե արևը պայծառ
Յեվ սեզ լեռները
Կապում են խկույն
Վոսկի ծիածան:

Բայց մենք հաղթել ենք այն գիժ գետերին,
Փոխել ենք նրանց հնամյա հունը.
Վոր մեր յերկիրը լույսով վողողվի.—
Ինչպես ասել ե մի որ Լենինը...

Տնքում են նաև
Մեր սեզ լեռները...
Մեր սեզ լեռներն անառիկ ու վեհ
Յերկնում են նրանք պղինձ ու յերկաթ,
Վոր դործարաններ միշտ բարձրանան վեր:

Մեր փոքրիկ լեռնոտ յերկրի վրայով
Անցել են կովի սև ուրազաններ.—
Նստել են աշտեղ—իշխել են զոռով
Ռուս գեներալներ կամ պարսիկ խաներ

Ամեն մի դալուստ ցարի—Ֆեոդալի,
Արյուն ու ավեր—չղթա յե կրոած,
Պատմությունը հին՝ տառապող հայի
Արնով ե գրված...

Բայց յերբ յեկել ե մեծանունը՝
Պայծառ քընարով Պուշկինը հանձար
Լեռնոտ յերկիրն իմ, ինչպես իր վորդուն,
Բացել եր գիրկը, ընդունել նրան...

Ու յերբ բարձրաբերձ
Լեռների վրա
Հնչել ե խրոխտ
Նրա քընարը,
Մի պահ լուել են
Բոլոր գետերը—
Ալնկնդրել նըրան...

4.

Բայց հիմա, հիմա, այլ ե յերկիրն իմ,
Ստոր, գիշատիչ դաշնակից հետո,
Վորոնք մեր հողն արնով ներկեցին...
Յեվ մեր յերկրից քվեցին զոռով...

Հիմա յերկիրն իմ անչափ ազատ ե
Ձի իշխում նրան վոչ մի ոտար ձեռք
Բոլոր աղբերը ինձ հարազատ են,
Ինձ համար մեկ ե ամեն մի ցեղը...

Կարող եմ սիրել մի ուղբեկուհու,
Վորի աչքերում տապ ու կարոտ կա.
Արևից այրող կամ այն թրքուհուն,
Վոր զլխին չունի կաշկանդող չաղրա:

5.

Բայց ահա հեռվից դաշնակը դեղին,
Իր արնոտ թաթն ե դեպ մեղ յերկարել.—
Միացած բոլոր թշնամիներին,
Լարում ե մեր դեմ զիվային դավեր:...

Ահա թե ինչու ընկեր հրացան,
Հպարտ եմ այսօր,
Վոր զենք եմ կրում թշնամու դիմաց.
Ահա թե ինչո՛ւ,
Հարկավոր ե մեղ,
Լինել միշտ դպաստ...

Սահմանից քիչ հեռու,
Վխտում ե թշնամին.—
Իսկ այստեղ յես ու դու,
Միշտ արթուն,
Հսկենք մեր սլոստին...

Հ Ե Ր Ո Ս Ա Մ Ա Ր Տ

1

Յերեկո յեր, յերբ վոր դարձանք արշավից,
Թեյից հետո հավաքվեցինք խոսելու:
Կոմանդորն ասաց.— տղերք լսեցե՞ք ինձ—
Յես այն դեպքը ձեզ այսօր եմ պատմելու:

Մենք բոլորս չըմանա՞ն նստեցինք,
Մի դարավոր փշատերև ծառի տակ.
Ամառան գիշեր—անտառը զով, գեղեցիկ,
Իսկ վերևում՝ ծովն յերկնի անհատակ...

Կոմանդորը նստած տեղից վեր կացավ,
Նայեց մեղ նա և յերկնքին կապուտակ.
Սրտի վրա մի անհուն վիշտ ծանրացավ,
Յեվ թույլ հընչեց նրա հուժկու ձայնը թավ:

— Կըռիվների ամենաթունդ տարին եր,
Սպիտակները զոռում եյին ու զոռում.
Մենք կազմեցինք բանվորական կուռ գընդեր,
Յեւանք մարտի մենք հենց այս նույն անտառում:

— Գիշերն իջավ,
Բայց գընում ենք,
Նորից մենք
Փըշատերև անտառը թավ
Մեզ կըլանեց՝
Գիրկն առավ:

— Մուլթն է արդեն,—
Փըսիբսում է մի աղա.
Բայց չես կարող աչքդ թարթել,
Պետք է զգաստ միշտ մընալ...

Կոմանդորը դասակի,
Միշտ մեզ հետ է
Յեւ մեզ մոտ,—
Նա եւ է մեր հասակին,
Բայց լըջախոհ
Ու զգոն:

Խորքն ենք մըտել անտառի,
Ձենք հանդիպել թշնամուն.
Լոկ ծառերն են գեղանի
Թեթև քամուց որորվում:

— Վո՛չ մի չչուկ...
Վո՛չ մի ձայն...

Ո՛ր ս՛ր ս՛ր...
Սյդ նըրանք են,
Մոտեցան...

Հանկարծ՝ յերկու թեթ գընդակ,
Սուլեցին սուր ու անցան...

Պառկել ենք լուռ գետնատարած
Սպասում ենք հրամանի.
Բայց հանկարծ...

Հըրավառվում է մի ոսկետ,
Բարձրանալով՝ ծորում ցած...

— Վա՛սյա,
— Վա՛սյա,
Մի՛ չարժվիր,—
Փըսիբսում է մեկն հանկարծ,—
Տեղդ նրանք իմացան,
Վա՛սյա...
Վա՛սյա...
Շուտ վեր կաց...
Յեւ սյդ պահին անզգուշ —
Դարձյալ վռոնաց մի հրացան...

Վասյան լուռ է, չի խոսում,
Թրթռում է սիրտն ահից...
— Տեղի փոխի՛ր, չե՞ս լսում,—
Հրամայում է դասակապետն
իր աեղից...

— Պետք է դսպե՛ս,
Պետք է տիրես
Ինքդ քեզ —
Դու մատնում ես,
Քեզ հետ նաև բոլորին:

— Վո՛նց ենք նրբանց հուպ տալի,
Բայց ինչ արած, չեն թողնում—
Նրբանք կըրակ են մաղում,
Իսկ դու պառկիր — համբերի...

Մրթմրթում եր դեռ Վասյան,
Յերբ վոր ոգը ճեղքելով,
Հըրանոթի մի գընդակ,
Անցավ գըլխի վրայով:

— Այ սատանան քեզ տանի,
Վոնց է վռնում դայլի պես —
Սա՛չա, Սա՛չա, վեր նայի,
Գընդակն անցավ — չվախես...

— Սո՛ւս, արա, սո՛ւս...
Այ դիժ Վասյա,
Տեղ ես գտե՞լ խոսելու,—
Սաչան հանկարծ բարկանում է,
Տեղ սողում է քիչ հեռու...:

Մեր գունդն առույգ ու ջահել,
Լցված անմար կըրակով՝
Նոր եր կովի բռնովել,
Թըշամու հետ ահալոր...

4

Մարտը սաստկացավ առավոտ ծեղին,
Հետ քըչվեց զորքը մեր առաջապահ,—
Տանկ ու թընդանոթ թըշամու ձեռքին,
Իսկ մերոնք ունեն սուր ու հրացան:

Անհանգիստ եյինք և խիստ անհամբեր,
Ինչպես վոր անդուսպ կորյունն առյուծի,
Բայց խընայում եր գնդապետը մեր,—
Հեռու յեր պահում դժից կըրակի:

Լուռ են բոլորը — ել չեն կատակում,
Գիտեն վոր պետք է ահեղ մարտ մղելի.—
Պայթում է մի արկ, անտառն է թնդում,
Ողն է բարձրանում մի ծեր յեղեվին...

Ախ եղ զո՞ւ յես...
Յերկրորդ զընդակը քեզ ձըպով.
Եմի՛լ,
Եմի՛լ...
Յես զընում եմ,
Դու ինձ ներիր...

Նրբա մոտից վերցրեցի տաս հատ փամփուշտ,
Արնոտ դեմքը համբուրեցի վերջին անգամ.—
— Եմի՛լ, Եմի՛լ... Մնաս բարով,
Գուցե յես ել քեզ պես ընկնեմ,
Գուցե յես ել ճամբին մընամ,
Բայց կրկովեմ, քանի վոր կամ.
Քանի վողջ եմ պիտի մընամ
Զինվորական...
Վոր թընամուց վոսոդ ու չար,
Գո վրեժը լուծեմ արդար...

Մինչ ուշ գիշեր մարտը տեղեց,
Մեկնից ընկան շատ ընկերներ.
Մտի՞ գիրքերում մահը թեղեց...
Բայց մընացինք մենք աներեր:

6

Մութ գիշեր է, անձրևը հորդ կըտեղա,
Մենք բոլորս հավաքվեցինք ժողովի,
Յրտից, սովից տերվի պես կըդողանք,
Ինչ ել լինի պիտ հանեյինք մի վճիռ...

Գընդապետը նստած տեղից վերկացավ,
Ճակտի վրա մահվան վշտի սև վաշտեր.—
Փըչեց քամին, հորդ անձրեվը սաստկացավ.
Մեր դեմ արյան ու պայքարի ծով գիշեր...

— Տղերք յերկար, շատ յերկար եմ մըտածել,
Ուրիշ հընար՝ փրկության յելք չգտա.—
Ինչ գընով լինի գրոհենք այս գիշեր,
Պատռենք անցնենք մեր թըշնամու նենգ շղթան...

— Լավ ես ասում,— առարկում եր Վասիլը,—
Տուր ինձ փամփուշտ... Տուր, վոր զընամ մարտ
մղեմ՝

«Սըվինամարտ» կարծեմ այդպես ասացիր.
Բոլորն ջահել: Բոլորն անփորձ: Կառարկեմ...

Զե՛, ախպեր չե, առանց փամփուշտ ո՞ւր գընաս,
Ունեն տանկեր, թնդանոթներ անհամար.
Քաղցից արդեն դու մեռած ես, դու չըկաս,
Թե փախչես ել ճանասպարհին կըմնաս...

Խոսք վերցրեց մի ծերունի պարտիզան,
— Մահն յեկել է, մենք մահից չենք վախենա,
Պետք է կըռվել, պետք է լինել միշտ խիզախ,
Հանդեպ մահի գընալ հըպարտ-անխընա...

Վերջում խոսեց գընդի ջահել զինկոմը.
— Մի բառ միայն—պատասխան ձեր հարցերին,—
Կանգնեց զգաստ, արիաբար, հարդանքով,—
Ստալինը ժամանել է Յարիցին...

Վոտքի կանգնեց մի մարդու պես դունդը մեր,
Մարտիկները վողջունեցին՝ միմյանց,—
Մեզ նոր կորով և մարտական շունչ տըվից,
Ստալինյան անպարտելի վոգին վեհ...

— Դեպի դիրքեր, դեպի զենքեր, ընկերներ,
Դասակարգը պահանջում է, վոր դընանք.—
Մահվան պահին անգամ լինենք անվեհեր.
Դեպի դիրքեր, դեպի՝ զենքեր ընկերներ...

Գընդապետը հրամաններ արձակեց՝
Ճակտի վրա մահվան վշտի սև վաշտեր,—
Փըչեց քամին հորդ անձրևիլը սաստկացավ,
Մեր դեմ արյան ու պայքարի ծով գիշեր...

7.

Գիշերվա մութ լուսթյան մեջ ահավոր,
Մեր դիրքերից յերկու հոգի դարձան հետ.—
Ձերբակալած բերում էյին մի զինվոր —
Մի ահուկի հսկա մարդու թիկնավետ...

— Մի քիչ առաջ անտառի մեջ բռնեցինք...
Սուսիկ, փուսիկ նա դալիս եր դեպի մեզ.—
Քյուղացի յե, զրկված հողից ու ջրից,
Մենք չենք կարծում, վոր կլինի նա լրտես...

Ջինկոմն յերկար հարցաքննեց զինվորին...
— Փախել եմ յես Դենիկինյան բանակից,—
Գիտեմ նրանց թիվն ու քանակը զորքի,
Հավատացեք ու ձեր շարքերն առեք ինձ...

— Մի քիչ հեռու անտառի մեջ կա մի ձոր,
Ձորակին կից անտառաթավ մի բլուր.
Բլրի վրա՝ զինապաշար կա խոշոր
Ուր վոր հիմա լուկ պահակներն են հսկում...

Պահակներից շատերն մեզ հետ կլինեն—
Բլուրը մենք շատ հեշտությամբ կըխլենք.
Ջինվորները թվով շատ քիչ՝ ինն են.
Առաջարկն իմ սա յե, յեթե կընդունեք...

Գընդապետն առանձնացրեց մի դասակ,
Վորի թըվում՝ ինձ և փախած զինվորին...
Մի ժամ հետո ձորակի ափը հասանք
Յեվ պահ մըտանք թըփուտների մեջ լըռին:

Թողնելով մեզ դեպի բլուրն յեղան վեր,
Դասակապետ և զինվորը նոր յեկած.—
Ժամեր անցան, թե՞ վայրկյաններ, չգիտեմ,
Հանկարծ նորից դասակապետն յերևաց...

Մթուժյան մեջ հավաքվեցինք նրա մոտ.
— Գործն արագ և հեշտությամբ վերջացավ.—
Ձայնը նըրա — զընդաց ինչպես առավոտ,
Յեվ բոլորս դեպի բլուր բարձրացանք:

Գրծագրվում եր հրավառ,
Արչալույսը յերկնքում.—
Թափ անտառի մեջ խավար,
Մեր դասակն եր դեռ արթուն:

Պատրաստում ենք մեզ դիրքեր,
Բլրի վրա — բլրի շուրջ.—
Յեզ չիմացանք թե ինչպես
Գիշերն անցավ — թըռավ շուտ...

Շըրջում ե լուռ դիրքից դիրք,
Դասակապետ Այվենկոն.
Պարզ առավոտ, ջինջ յերկինք,
Անտառը մեզ կանաչ քող...

Յերեւում են վըրաններ—
Զորատեղը թչնամու,
Յանկանում ես կոտորել,
Վողջ բանակը մի ժամում...

Բայց Այվենկոն հրասիրտ,
Զի տալիս մեզ հրաման.—
Նա հանդուգն ե և շատ խիստ,
Անընկճելի, խորամանկ...

Վայրկենապես արթնացավ
Դենիկինյան զորքն անթիվ.—
Յեզ խառնիխուռ, և՛ անծայր,
Ծածկեց յերեսը հանդի...

Ասլա հետո մաս-առ մաս,
Դեպի դիրքերն են գընում.—
Հաղար հողի առնըվազ,
Լուռ դալիս են դեպ բլուր...

Սպասում ենք մենք լարված,
Մոտենում ե թըչնամին...
— Տասնյակներով են շարված,
Հնձեւը յենք միանգամից...

Ասաց խրոխտ Այվենկոն,
Գընդացրի հետեվից.—
Յեզ հարցական հայացքով,
Արիաբար զընենց ինձ...

Յես նայեցի լուռ նըրան,
Յեզ թըչնամուն մոտեցող...
— Գընդացրով տալ կրակ.—
Լսվեց հուժկու հըրաման:

Թըվով հիսուն զընդացիր,
Միաբերան վոռնացին.—

Ընկան կեսից ալիւի,—
Վերադարձներ ցան ու ցիր...

Մընացածներն մերձամահ,
Վաղվելում են մոլորված,
Բայց Այվենկոն անխնայ,
Կրակում եր՝ փրուում ցած...

10

Մատնելիւ եր խուճապի,
Դենիկինյան բանակն՝ հոժ.—
Ինչպես յիւած իր հունից
Գարնան դեռը արեկոժ:

Թափվում են դուրս վրտաններից,
Սպաները ծերացածի,—
Առանց համադրեալի,
Վոտարողիկ, դիտարաց...

Մեր բլուրն անառիկ,
Ահեղ ամպեր կարկըտի.—
Զորքն եր ջարդում թըշնամու,
Ինչպես հասած մի արտի...

Վոչընչանում են նրբանք,
Գընդակների տարափից,—
Մաղում ենք հուր ու կըրակ,
Մենք մեր փոքրիկ բլրակից:

130

11

Փախուստից հետ հալաքված,
Գըրհում են դեպի մեզ.
Իսկ մենք կըրվում տաքացած՝
Շրպրտում ենք նրբանց հետ:

Բայց թըշնամին չի զիջում,
Հարձակվում է անդադար.
Սմեն անգամ նա իզուր,
Փորձում է մեզ գրոհ տալ:

Խոտի նրման անխնայ,
Գընդացիներն են հընձում.—
Բայց շարքերով անհամար,
Դեռ գալիս են — բարձրանում...

Հանկարծ վասյան տաքացած,
Խրրամատից թըռալ դուրս...
Նեռեց հուզված նա մի ումբ,
Դեպ թըշնամու գորատյուն:

Հողը գողաց-գալըրաց,
Հետ չարտվեց թշնամին.
Ամպի նրման միգամած,
Յերկինք հասալ մուգ փոշին...

131

— Շուտ հետ դարձիր, եյ, Վասյա,—
լսվեց մի ձայն ահարկու...
Որորվեղով նա ընկավ,
Շրպրտելով վերջին ուժը...

Իրար վերա կուտակվեց,
Թըշնամու զորքն ահամա,
Նոր հորձանքով հարձակվեց
Բլուրն իվեր—մեզ վրա...

Յեղավ տեղից բարձրացավ,
Մեր զինվորը անծանոթ,—
Վորպես հրմուտ ուժբարձակ,
Նա թըշնամուն քրչեց ձոր...

Լըսվեց հանկարծ համադարկ,
Մեր թըշնամու թիկունքում.—
— Տղե՛րք կռվեք համարձակ:
Այդ մերոնք են մոտենում...

Դառնում եր որն յերեկո,
Մեր չուրջ փոշի—խեղդող ծուխ...
Դասակապետ Այվենկոն
Վերք ստացավ մահացու...

Բայց կըռվում ենք անվեհեր,
Մեզնից վոչվոք չընկճվեց.—
Մեզնից շատերն են ընկել,
Խրամատում մահամերձ...

Համադարկներն մոտեցան,
Հետ ե քաշվում թըշնամին.—
Ահից յեղած ցիր ու ցան
Հետ նահանջեց միանգամից:

Բայց հետեվից թըշնամու,
Գալիս ե մեր այրուձին.—
Դառատրոփ սըլանում,
Ստեպներով լախածիր...

Դրոշներն են փողփողում,
Մածանվում են ողի մեջ.
Թափից հողն ե դողդողում —
Սըմբակների յեղեվեջ...

13

Հարյուր հողի եյինք մենք,
Յերբ բլուրը բարձրացանք.—
Կըռվից հետո քսան յերեք,
Խրամատներից դուրս յեկանք...

Մընացածներ վերալոր,
Մահամերձ կամ մահացած...
Դեռ տընքում եր Այվենկոն,
Հայացքը վեր... Սէքը բաց...

— Այդ մերո՞նք են առշավում...
Ռազմի յերգով հաղթական...
Ինչո՞ւ մեռնել այդքան շուտ
Յերբ դեռ շատ մեծ մարտեր կան...

Նա ուղեցավ բարձրանալ;
Տեսնի ի՞նչ և կատարվում...
Բայց ցած ընկավ ուժասպառ,
Ինձնից խընդրեց ողնություն:

Թեվերի տակ մտնելով
Հսկա սեռիս դուրս բերի
Նայեց շուրջը կարոտով
Բիրբերն հառած արեվին...

Հեծկազորն էր անցնում,
Ռազմական դուռ յերգի տակ...
Ընկան յերկու կաթ արցունք,
Բիշ աչքերից առնական...

Աշխուժացավ նա հանկարծ,
Կարծես նոր ուժ ստացավ...
Աչքերն ագոտ... ամպամած...
Մի պահ դարձան հուր պայծառ...

Վորոնեյով նա բռներ,
Սրաասանեց կարկամած,
— Գընդապետին ղեկուցիր,
Վոր խնդիրն և կատարված...

Յած դրեցի յես նըրան,
Ձահել պետիս մահամերձ...
Դեռ անցնում էր յերթն ուրախ,
Յերբ նա աչքերը փակեց...

Նայեցի յես շուրջը մեր,
Տեսա կանաչ մի կաղնի,
Բամին տրեկ շատ տերև,
Ծառը մնաց ծառ էլի...

Ահա այսպես վերջացավ
Պատմությունը մեր պետի...
Նա թողեց լուռ հեռացավ—
Հանձնած մեղ իր խոհերին...

Մ Ա Ն ՈՒ Կ Ն Ե Ր

1

Արագածի մի ծերային,
Ժայռերի մեջ ահարկու,
Վորպես հսկա մի արծիւ,
Ծըվարել է մի մեծ դյուղ:

Այդ դյուղումն է ապրում նա,
Նախկին բատրակ Մուշեղը.—
Ունեւ իննը յերեխա,
Մեկն էլ ծընվեց այս գիշեր:

Միասին են դնում միշտ,
Յերեխաները դպրոց:
Հայրն ուրախ, մայրն անվիշտ՝
Կենաց յերկու անմար բոց:

Նայում է լուռ հայրն ուրախ,
Իր մանուկին նորածին.
Իսկ մոր սըրտում դուրդուրանք,
Սե՛ր, խնդություն—ծով անծիր...

Ապրում են հաշտ ու խաղաղ,
Ծընողները յերջանիկ.—
Արդեն ունեն այդքան վաղ,
Իննը տղա, մեկ աղջիկ:

2

Աղմըղում են փողոցում,
Իննը ուրախ մանուկներ.—
Վոր յեկել է առատ ձյուն,
Ծածկել դուռ ու կտուրներ:

Վաղվըզում են դես ու դեն,
Ինչպես անխոնջ մեղուներ,
Աչքերը ջինջ—լուսադեղ
Մեկ քույր և ութ յեղբայրներ:

Նայում են վեր կարոտով,
Կատարներին ձյունածիր.—
Ամենուր ձյուն — ճերմակ ծով,
Յեւ խնդություն մի անծիր...

— Գարդ բարի ա՛յ ձրմեռ,
Պարգեվիր մեզ առատ ձյուն.—
Չեն մըրսում մեր վոտն ու ձեռ,
Ինչքան էլ դու լինես ցուրտ...

Կատակում են ու խաղում,
Չարածըձիք թխահեր,
Դպրոցից տուն են դառնում
Իննը ուրախ մանուկներ:

3

Ներս են վազում աղմուկով,
Մեկն յերգում է ու պարում,
Մեկն վազում է իր հոր քով,
Մյուսն իր մորն է համբուրում:

Իսկ Սեդիկը վորպես ծիա,
Ծըլվըլում է մոր դրկում,
Ասած է՝ թուղթ, է՝ մատիտ՝
Ձնե մարդ է նկարում:

Իսկ Ասոն ու «գիժ» Սոսը,
Վորոտրդներ են քաջ խիղախ.—
Ման են դալիս, փրնոռում վորս,
Ուսած «հրացան» ու «նիզակ»:

Իսկ Մացակն ու Աղասին,
Յեղքայրներ են—յերկվորյակ.—
Լինում են միշտ միասին,
Յեվ պահում են աղունակ:

Խըլրտում է որն ի բուն,
Նոր դյուղական հարկի տակ.—
Կյանքով ուրախ ու խնդուն,
Պիտեբական մի ողակ:

4.

Բացվում է դուռը հանկարծ,
Փոստատարն է մտնում ներս.—
Հանձնում է փակ մի ծըրար,
Խեր Սեդիկին ժպտերես:

Հայրը տան չեւ այդ պահին,
Բայց քիչ հետո տուն դարձավ:
Փակ համակը բաց արին,
Վորտեղ այսպես եր գրված:

«Վորպես բաղում մանկանց հայր
Յեկեք չըջան: Չուշանաք.—
Ամեն տարի հինգ հաղար,
Պետությունից ձեզ թոշակ»:

Յեվ խնդուլյուն, է բերկրանք,
Վողողեց այն տունը հին.—
Յերջանիւթյուն—ուրախ կյանք,
Խորհրդային մանուկին:

Յերջանկության որորան,
 Խորհրդային իմ յերկիր.—
 Բախտավոր ե հիմա նա,
 Ով քո զրկում մեծանա...

1987

ՇԱԽՏՅՈՐ

(Լեոնյան կամսոմոն)

Յեռ հետ եմ նայում մի պահ,
 Մեր անցած ուղին չափելու համար.—
 Յեղնում են շարքերը խանդավառ
 Գալիս են ահա...

Այդ մեր բանակն է,
 Կուռ կոմսոմոլյան՝
 Անթիվ, անքանակ...

Գալիս է կռիւց,
 Գնում նոր կռիւ.
 Այդ աշն բանակն է, վոր չունի դադար
 Աճել է կռիւի Լենինյան ծոցից,
 Պայքարում համառ...

1.

Ամեն տեղ կռիւ ու բարիկաղ է,
 Գիտես վոր պետք է մի Ֆրոնտ գնաս,—
 Վերցնում ես հպարտ քո բրիգադը,
 Գնում ես զրոհ, վոր հետ չմնաս...

Կալի առաջնորդ—դեկավար ես դու,
Հրահանգում են գնում ես ճակատ—
Յեթե չհաղթեցիր դու քո թշնամուն,
Կալ ե Փրոնտից ել հետ չդառնաս:

Ձեռ գտնի խաղա մի փոքրիկ անկյուն,
Ամեն տեղ նոր թափ, դրոհ ու կռիվ,
Նլ ո՞վ կարող ե լքել մնալ տուն,
Կամ թե Փրոնտից ծլիլել թաղուն:

Ասենք՝ չախտյոր ես փորեե հանքում,
Կռիվ ես մղում յերկաթի համար,
Յերբ յերկրի կուրծքն ես ահաղնած քանդում,
Գալիս ե հանկարծ մի նոր հրաման:

«Աչխատանքդ թող—արի Յերեան»:
Հրահանգել եր Կոմսոմոլ Յեկան—
Կարգում եր մտքում չախտյոր թեանը
Հուզվում ինքն իրան...

2.

Որորվեց՝ գնացքը
Ու գնաց.
Տանելով նա իր հետ թեանին՝
Հեվալով գնացքը մոտեցավ
Մի կայարանին...

Արեւ դեռ նոր եր ծագել,
Կայարանի վրա...
Յերբ փոր թեանն իր թերթը ծալեց.
Մոտեցավ դռան...

Ուղեցավ ցած իջնել,
Գնալ դյուզ,
Բայց հիշեց՝
Կենտրոնը կանչել եր,
Պետք եր շտապել:

3.

Թեանը կանոնեց պատուհանի մաս,
Անցուսկ կարոտով նայեց դաշտերին—
Դղրդաց հանկարծ մի ներքին վարտ,
Ու քչեց հեռու, տարա՛վ թեանին...

Ախ այդ դաշտերը, կանաչ լեռները՝
Ծննդավայրն եր չախտյոր թեանի
Ու մտքով հեռու սավառնում եր վեր,
Լեռների վրա վորպեա դով քամի...

Ահա ավազոտ այն փոքրիկ դեռը,
Վորտեղից հաճախ անցել ե ներին—
Յեվ այն դորչապույն նեղ ուրահետը,
Վոր ձգվում ե վար լեռան ծերպերից:

Բարձրանում են վեր այդ արհամատով,
Խմբով դնում սար աղջիկ ու տղա:
Բանջար են քաղում, յերգում են հերթով
Ուր ծայր ե առնում հայկական պարը:

Լուռ մտածում եր, թախծում թւանը,
Ծածկվեցին, կորան դուղն ու լեռները,—
Յերբ վոր հեմալով դնացքը հասավ
Մեր ծաղկածիծաղ ջինջ Յերևանը...

4.

— Ուշացա, թող,
Բավական ե,—
Յեմ նա կնոջը կանչեց մի կողմ,—
— Չե՞ս ամաչում
Լացն ի՞նչ բան ե...

— Չեմ թողնի՞ր հնաս,
Չե՛, չե, չեմ ուզում...
Ասա՛, չո՞ւտ կդաս...
Թեկո՛ւյ յերազում...

Յերեկ ես յեկել,
Իսկ այսօր հնա՞ս,
Հետդ տար մեկ ել...
Անուշիկ թւան...

5.

Խաղաց մի ժպիտ թւանի դեմքին,
Ներքին կրակը վառվեց բոցկտաց.—
Յեմ ինչպես ահեղ մի բոց ահադին,
Սնթեղված սերը նորից հուրհրաց...

Նրա աչքերի կլոր բակերից,
Անդուսպ պոռթկաց հուրը առնական
Այնքան կարող եր թւանն այդ պահին
Ինչպես անտառում հնդիկն մոդական...

6.

Ավտոն սուրաց, ավտոն գնաց
Ոճադալար ճանապարհով.—
Կինը դռան կանգնած մնաց,
Իսկ նա գնաց լուռ անվրդով...

Սուրա՛ ավտո, սուրա՛, սուրա՛
Տար թւանին դեպի գյուղեր,
Վոչ հոգնություն, վոչ ել դադար,
Չգիտեք դեռ...

Շուրջը կանաչ փերուղ լեռներ,
Ջինջ դետակներ, յերգ ու առու:—
Գնա թւան ու աշխատիր,
Հաղթահարիր ինչպես հանքում:

ՆԵՐՍՈՅԻ ՄԱՀԸ

1.

Մի փոքրիկ գյուղում ապրում էր Ներսոն,
Աչքը միշտ կարոտ հողի ու հացի.—
Հիշում էր տխուր ամեն յերեկս,
Բոլորն հող ունեն իրենից բացի...

— Շատ բան չեմ ուզում ստործուց, կնիկ,
Մի քիչ բերքի հող և մի զուլդ ել յեզ...
— Դու մի փութ ցորեն չես կարա գնի,
Սրան մի մտիկ... Ախորժակին տես...

— Խի՞ յես չարանում, ի՞նչ վատ բան տաի,
Հարուստի նման հո յադ չես, Շուշան,
Գարունը բացվի, յես ու Վասիլը
Կերթանք քաղաքում կդառնանք մշակ...

Կրանեմ անվերջ գիշեր ու ցերեկ,
Դարդոս գլուխս չեմ դնի բարձի.
Տերը կամեցավ ու բախտս բերեց...
Թող են ժամանակ յադը նախանձի...

Մի տրանչա դուր, մի տխրի Շուշան,
Ինձպեսներ շատ կան.—թուրք ու վրացի.
Հարուստներ մարդ չեն.—կարիճ ու վիշապ.
Յերբեք չեն դառնա ինդճին դրացի...

2.

Կանաչ գարունը բացվել էր վաղուց,
Ներսոն ուզում էր բնկնել ճանապարհ:
Կինը լալիս էր տան մեջ հինավարուց
Յեվ անխճում էր իր սրբ անբախտ...

Չենց այդ ժամանակ մեկը դուրս կանչեց,
Մի ստաբական տարավ Ներսոյին:
Յեղավ ուշ գիշեր, չունը կրանչեց,
Չայներ լալեցին դիմացի ձորից...

Լուսարացին էր, Ներսոն դարձավ տուն.
— Հանդի՞ստ կաց կնիկ, ել չեմ դնա յես.
Մի քիչ ուրախ կաց, հո թան չես թթու,
Շուտով կունենանք թե հող և թե յեզ...

Ծածուկ հեռացավ անից մի գիշեր
Այլևս գյուղում Ներսոն չերեաց,
Կրեց հրացան,—նա հաղավ չինել
Դեպի ապաստամբ բանակը դիմեց...

Յերբ հանկարծ լսեց քարացավ ապշած,
Գյուղի հին քյոլիփան—յուլակ Նաթանը...
— Սպասիր Ներսո, — Յընցվեց, գոռաց, —
Եսպես չի մնա, կփոխվի հալբաթ...

Ու նա սեեռեց հայացքը խոփոռ,
Գյուղացիները դողացին ահից...
— Ի՞նչ է, փողոցը չինե՞լ եք ժողով...
Ամբոխը հալվեց նրա հայացքից...

4.

Խեղդեցին նրանք, — ճընչին արյունով
Մեր յերկրում բացվող մայիսը կարմիր,
Բռնած բերեցին դերիններ շարքով,
Գյուղացիներին — Ներսոյին ղինակիր...

Շարժվեցին հերթով՝ ձեռքներին շղթա,
Ծեծված, անարգված ապստամբները:
Տեսնելով մեկին՝ հանկարծ թռավ վեր,
Դռնակ խմբապետ — բանդայի պետը:

Իսկույն ճանաչեց Ներսոյին աղքատ,
Աճեց շատացավ փառքը նրա սին.
Յեվ իբրև ծանոթ տվեց մի ապտակ,
Նրա թավամաղ նիհար յերեսին:

Հայհոյնքն ու ծեծ համարեց խրատ,
Իբրև «մտերիմ», իբրև հին «ընկեր».
— Յես ճանաչում եմ, բաց թողնել սրան,
Յեվ մյուսներին սկսեց զըննել...

Ու բաժան-բաժան խմբերով տարան...
Գյուղացիներին, ապստամբ ու գող.
Ջահեղներ էյին կամքով անվարան
Բռնկված անչեջ — անմար կրակով...

5.

Հոգնած ու տխուր Ներսոն դարձավ տուն,
Լուռ սպասում եր կինը հուսահատ
— Յես յեկա, Շուշան, ել մի տխրիր դու...
Մեկն այդ պահին հանկարծ ներս մտավ...

— Քեզ բարի գալո՛ւստ, ու բարի վողջույն, —
Ներսոն զայրույթից քարացավ ասես:
— Դու փախա՞ր վորդյա՛կ, թե՞ արին զիջում.
Յես հարց եմ տալիս, վոր մեղքդ քավես:

Գործեցիր, ավա՛ղ, շատ ծանր հանցանք,
Խիստ նեղացել է աղա Նաթանը, —
Քեզ հարկավոր է, ժա՛մ, խոստովանա՛նք,
Մեղքերիդ համար վոր տերը զթա...

— Դե՛, չուտ դուրս կորի, լիրբ մերուքավոր,
Ինքդ խաբերա, Նաթանը՝ կուլակ.
Տեսնենք ո՞վ կլինի մեղքերն իր քավող,
Յերբ ժողովրդի դատաստանը դա...

— Հավետ անիծվես, չար հերետիկոս,—
(Ու սրտաարով մախից մախավ դուրս)—
Ճակատիդ բուսնի Կայենի կստոշ,
Յեվ թող քեզ պատժի աստվածածին կույս...

6.

Դրեց Նշմխածին, տերտերը դյուղի,
— Ո, սուրբ վեհափառ, ամենյան հայոց,
Սիրտս դողում է յերկյուղից ահի.
Քանդի դեղքն է թունավորում քանց ոճ...

Զի տուն է դարձել Ներսոն խոփարար,
(Վորի մասին ձեզ գրել է ծառադ...)
Արհամարհում է մեր սուրբ կրոնը
Յեվ ինձ ել տանից կովով դուրս արավ...

— Բանտ դնել խկույն այդ նգովյալին,
Թող նա կրի սուլ— մարմնական տանջանք,
Մինչև կզղջա, նման Հուգայի,
Յերբեք չխղճաք...

Այսպես հրամայեց «վեհափառն հայոց»,
Յեվ գրեց դյուղի իշխանավորին.

— Այդ հանցագործը, հավան ուրացող,
Պետք է տանջանքով մեղքերն իր քավի...

7.

Ներսոյին գցին մարագում մի հին,
Ամեն ուր ծեծում, ու թոյնում քաղցած,
Յեվ մի առավոտ, յերբ դուռը բացին,
Պառկած էր հանգիստ... հավիտյան քնած...

Դյուղից քիչ հեռու՝ այգիների մեջ
Հանգչում է խաղաղ չիրիմ Նեսոյի,
Պառմում են իրար դյուղանցիք անկերջ,
Յեվ հիշում նրան վարպետ հերոսի...

ԲՈԼՇԵՎԻԿՅԱՆ ԱԶՔ

Նախերգանգ

— Փախավ, հեյ, փախավ...

Մարդասպանը փախավ...

Կանչում եր սարից հովիվը դուժկան,
Վազում ե ուժասպառ...

... Ու դյուղն աղմկեց,

Գյուղն իրար անցավ,

Ինչպես մըջուների բնավեր համայնք՝

Յերկրաշարժ եր, մահվան բոթն ասես,

Վոր զարկեց անցավ աշխարհաստան...

Ո՞վ, ո՞ւմ սպանեց ե ինչի՞ համար,

Վոչ վոք չգիտեր,

Միայն լսվում եր «հասեք հա՛յ, հավա՛ր

Մարդասպանը փախավ...»

Անգուսպ ալիք եր, ծով եր մակընթաց

Տեղահան յեղած ամբոխը դյուղի.—

Կանացի ճիչեր, մանուկների լաց...

Գողում եր կարծես հողը յերկյուղից:

Իսկ յեղեռնական այդ ժամին դժնի,

Յած իջան սարից յերկու ծեր հովիվ.—

Գունատված ու լուռ դեպ ամբոխ բերին

Գյուղ նախադահի արնակալած դին:

Գյուղը քնել եր, մրափել վաղուց,
Ամեն ինչ լուռ եր, թվում եր խաղաղ,
Աչնան մութ դեղեր, անձրև եր մազում,
Ու թանձրանում եր մառախուղը մառ:

Գիշերվա մռայլ մառախուղի մեջ
Գծադրվում եր մի տուն հնավուրց,—
Բոլորից բարձր և բոլորից մեծ՝
Վորպես վեր ցըցված ահավոր բուռնցք:

Վորպես թխսըկան խեղճ դյուղի վրա
Ծանրացել եր նա բազմաթիվ դարեր.—
Ծառի պես ծըծել չըջապատն իրա,
Իսկ ինքն ազատ՝ միշտ խոյացել վեր:

Ո, յեկ ընթերցող ինձ հետ միասին,
Յեղիր խուզարկու—աչքով սրատես—
Այդ մռայլ շենքի ծանր դարպասից
Ստվերի նման—սաՀենք—անցնենք ներս:

Ահա մի ոթախ լավ կահավորված,
Վառվում ե փոքրիկ մի դյուղական լամպ,
Յերեք հոգի լուռ ծալպատակ նըստած,
Յերեքն ել մռայլ—վորպես տխուր ամպ:

Լամպի զեղնալուսն թույլ լուսի ներքո
Դեմքերը նըրանց թվում են դեղին.—
Ու նստած են լուռ, սառն ու անկրող,
Նախկին տերտերը—դոսրերը դյուղի:

Ամենից վերև Գևոն է նստած,
Դեի պես մըռայլ, գիշերվա պես մութ,
Վորպես բռնակալ գահընկեց մի ցար
Զայրույթ է կաթում նրա դեմքից բուլթ:

Պատմում էր նրանց:— Հե՛յ դիզի Գևո,
Քեզ ասում էյին ատլան բալասի.—
Կայրեյիր դյուղը, ուղեյիր թե վոր,
Հիմա ել ո՞վ մեզ տղամարդ կասի...

Մեզ սպանել են, մորթել անարյուն,
Անդամ խոսելու չեն տա իրավունք.—
Զե՞ վոր հեշտմեթյամբ չի դիջի տեղը,
Անդամ մըժեղը՝ իրա թըշնամուն:

Խլել են մեղնից, հող, իշխանություն,
Անդեն ենք, մենակ, բայց թե ինչ արած...
Լարիւ իրար դեմ՝ արյուն թափել տուր
Յեվ քաշվիր մի կողմ ձեռներդ ծալած:

Շանը հարկավոր է միշտ յուզոտ վտակոր...
Հարոն աղքատ է ու փախստական.—
Յես դեռ ապրում եմ—կարող եմ վտակով
Նըրանց հետ նստել դատ ու դատաստան...

3.

Դեվոյից հետո, ահա Նամեսը.
Դեմքով քիչ խաղաղ, թվում էր համեստ.
Սիրում էր լռել միշտ դարան մըռած,
Վորպես բաղմամորձ ծերացած աղվես:

Ամբողջ շրջանը լավ գիտեր նրան,
Վորպես ցարական մի բատոր ծառա—
Կոմունիստներին մատնելու համար
Տասներոթ թրվին ստացավ մեղալ:

Դընում էր դընչին յեթևար չիրուխը,
Աղոտ աչքերը մի կետի հառած.
Մեղմ բարձրանում էր դեպի առաստաղ
Ծուխը չիրուխի վորպես դառանցանք:

Իսկ յերրորդն արդեն՝ դյուղի տերտերը,
Ծանր ու վըստահ նստել էր ամուր...
Կըժկում էր իր հին մտքերի թելը
Յեվ Նամեսի պես դառ միտք էր անում:

4.

Դեռ բոցկլտում էր կրակն ոջախի,
Այրվում էր վերջին աթարը խոնավ.
Վորպես ժանգոտած մի դեղին թախիժ,
Ծուխն էր բարձրանում, հետո ծորում ցած:

Գեվոյին թրվաց՝ ինք ել ե վառում,
ինչպես աթարը—մի մեծ հրնոցում...
Ու նրա յարված անդուստ ուղեղում
Մի արահետ եր արնածոր բացվում...

Լամպը հանգցրին, ոթախը մըթնեց,
Կրրակն եր միայն վառվում ոջախում,
Գիշերում խաղաղ, ոթախումն այդ հենց,
Մի դարանակալ վոճիր եր աճում...

5.

Մեկն չտապում եր, իջնում եր սարից,
Յերիտասարդ եր վիթխարահասակ.
Գյուղում չեր յեղել մի ամբողջ տարի,
Կարոտն աճելով դարձել եր մի սար:

Նա մի ճամբորդ եր, գալիս եր հեովից,
Կըտրել եր անցել բաղմաթիվ վերստեր,
Խեղճն որորվում եր, նըվում եր քաղցից
Յեվ հաղիվ հոգնած մի քարի նստեց:

6.

Վերկացավ տեղից... Յերկար մըտածեց...
Յեվ իշավ մի ձոր, թեքելով ուղին՝
Հասավ իր արտը... կարոտով նայեց
Ծռափեց հոգն արցունքն աչքերին...

Իր արտն եր, այո, ձեռքիդ իր ցանած,
Վոր ծովածավալ ծրվում եր իր դեմ.—
Սնձեների դեմ ցրտահար յեղած,
Մընացել եր դեռ անհունձ ու անտեր:

Կըռացավ նա ցած: Յերկարեց ձեռքը
Բաղեց մի դաստա տորոված ցողուն.
Ծածկեց նրանով հողադույն դեմքը,
Վերևից հանդարտ անձրև եր ցողում:

Փըչեց այդ պահին մի թեթև քամի,
Յեվ մեղմ որորեց հասկերն ալեծուփ.
Հասկերից կախված ամեն կաթիլ
Գլորվում եր ցած վորպես դառն արցունք:

Սըվսըվում էյին հասկեր նրա շուրջ,
Որորվում էյին ու նաղում կամաց—
Կարձես թե դժգոհ գլուխներն իրենց
Լի հատիկներով հակում էյին ցած...

Տանջում եր նրան կարոտը հողի,
Ձգում եր յեռանդ—աչխատանքի սեր...
— Ախ, ինչո՞ւ գյուղն ու կոխող թողի
Յեվ թափառական ընկա այս սարեր:

Նստեց մի քարի խեղճ ու մոլորված,
Հիչեց կնոջը և յերեխային.—
Հետո լաց յեղավ, տխուր հեկհեկաց
Ինչպես գիշերվա մոլորված քամին:

Դուրս յեկալ արտից, դընդաց դեպի դյուղ,
Մի դաստա ցողուն ձեռքի մեջ պահած.—
Փչում եր քամին, անձրև եր տեղում
Նըրա վրտերի—վրեժի պես վարար:

7.

Գյուղից քիչ հեռու, առվակի ափին
Կըծկըվել եր մի հողե հին տընակ.—
Ապրում եր այնտեղ դեռատի մի կին
Վորդու հետ տըկար...

Յավից թե սովից նըվաղ ել եր վորդին,
Տընքում եր ծանր ու անվերջ հազում...
— Մամա, ծարավ եմ, յես ջուր եմ ուզում,—
Գանդատվում եր միշտ փոքրիկ Ադիկը...

Մայրը վերցնում եր հողե ջրամանը,
Մոտեցնում նրա վրտիս շուրթերին.
Խըմում եր տղան... ծըծում եր աղահ
Ու մնում ծարավ...

Իսկ վորդու կողքին նըստած լալիս եր,
Անեծք եր կարդում մայրը դեռատի.
— Բալեքը մեռնեն... որը դառնա սև
Դուշման կուլակի...

Այսպես շարունակ տմեն յերեկեո,
Ծամբու յեր դընում որերը լալով...
— Ինչ անխիղճն ես դու... Ինչ վատն ես Հարո,
Մինչև յե՞րբ յես լամ ու քաշեմ կարոտ...

Նըրա լացի մեջ կար ե վիշտ և սեր,
Վոր բռնկվում եր յերբեմն հանկարծ
Դեռատի կընոջ վարար հույզերը
Հըրդեհ են, անանց...

Գոնե մի անգամ տեսնի Հարոյին,
Վոր նըրան ասի... սիրում ե անչափ.
— Հարո ջան, մի որ հիշի, մեկ արի,
Թեկուդ սըրտիս մեջ խըփես խանչալդ...

Արի քեզ տեսնեմ, պատմեմ բոլորը,
Ով ե բարեկամ, և ով թըշնամի.
Ախ, կարոտել եմ... արի Հարո ջան,
Թե մեղավոր եմ, ինձ ել սպանի...

Ինչո՞ւ լսեցիր քո քեռուն կուլակի
Յեվ սպանեցիր դյուղ նախադահին.
Սիրոս մաքուր եր ու սիրով դուլալ,
Ինչպես զիշերը պարզ լուսընկային:

Դուռը ծեծեցին:—Հը, ո՞վ է, ի՞նչ կա...
— Բաց արա դուռը...— Վա՛յ, Հարո՛ւ՝ բարով,—
Իսկույն ճանաչեց նրբան Սուսանը
Դեպի դուռը վազեց ծիծաղով—լալով...

Հարոն դարձել էր անճաշելի,
Սուսանին թրվաց, վոր սխալվել է.—
Մըտածում էր. նա «Չլինի՞ Հարոն չի»
Լուռ ու ակնապիշ սկսեց նայել...

Յեկվորը լուռ էր, համր էր կարծես,
Յերեսը բրդոտ, չափազանց նիհար.—
Հարոն ջահել էր: Նա թրվում էր ծեր
Յեվ իր հաղուստով չափազանց ոտար:

Կինը ճնշվում էր... դողում էր սոհից,
Ուզում էր ճըջալ... ոգնություն կանչել:
— Հը, ի՞նչ է Սուսան, չե՞ս ճանաչում ինձ,—
Հանկարծ Հարոյի թալ ձախը հընչեց:

Կինը այլևս վռչինչ չհիշեց,
Սիրտը պրոթրկաց... արտասովեց նա լուռ,
Նեկադարի պես դեպի նա նետվեց
Կանացիական կարոտով հախուռն:

Իսկ մարդու խոշոր ու խոր աչքերից
Ջրղջումն էր հալվում կաթիլ առ կաթիլ,
Յեվ ատելությամբ լըցվում դեպ քեռին,
Ինչպես վոր ժանդն է նրստում՝ յերկաթին:

Կտում էր Հարոն դուռխը կախած
Կինը լալիս էր ու անվերջ պատմում...
Տընքում էր ծանր յերեխան ծարավ,—
— Մա՛մա, ծարավ եմ, յե, ջուր եմ ուզում:

Բոլորի քեֆը բացել էր դինին,
Հանել էր նրանց բերանի սանձը...
Խոսում էր Գևոն բաժակը ձեռին,
Խըմում էր աղահ դուռխը տաքցած:

— Խմենք կենացդ, սիրելի Հարո,
Մեր աչքի լույսն ես, յեկել ես բարով,
Տեսնում ես, ելի, վոնց են տանջում մեզ.
Ուրեմն ողնիր, չե՞ վոր կարող ես...

Դեռ չի բաժանել կոլխոզն իր հացը:
Բոլորը մի տեղ—թաղա ամբարում—
Կըրակ տուր այրիր, թող մընան քաղցած,
Կըսկըսվի իսկույն կըռիվ, քայքայում:

Լավությունդ կա ու միշտ կըմնա,
Զըմտածես թե կըմնաս անվարձ...
Աշխարհ է, ելի... մի որ ել տեսար
Բախտի անխիղճ դեպի մեզ ֆրոսաց...

10.

Յերբ նըրանք հարբած
Դեռ վիճում էյին, հարցեր վորոչում...
Ճառադայթի պես մի աղղու հայացք
Նըրանց յերդիկից դեպ ներքե սողաց...

Մի վայրկյան եր պետք,
Ամեն ինչ պարզ եր ու անվիճելի,
Դա նա յեր, ճիշտ նա—բոլորիկյան դետք
Չեկիստը՝ Պետիկը...

Ոճորքը դողաց նըրա քայլերից,
Մի քանի մըրոտ կաթիլ ընկան ցած...
— Սպասի՛ր տերտեր, Հարո՛, քիչ լուռ կաց
Ասես թե մեկը անցալ կըտուրից...

Փայլում էյին Հարոյի աչքերն կատաղի,
— Անմեղ է յեղել իմ խեղճ Սուսանը
Դուք հիմն եք ուղում քանդել կոլխողի
Յես ձեզ հասկացա...

Ահա թե ինչո՞ւ կանչել ե «քեռիս»,
Ուղում է վոր յես ամբարը վառեմ,—
Շըպրտեց դետին բաժակը ձեռի,
Վորպես թըշնամի կանդենց նրանց դեմ...

— Մի քիչ հանդարտ կաց,—քեզ զսպի վորդի,—
Խոսքը փոխելով դռաց տերտերը,—
Թե մի դոստ ունենք, հաղար թըշնամի,
Դժվե՞լ ես, ի՞նչ ե...

Ցընցվեց Հարոն, վեր կացալ տեղից,
Վերցրեց կատաղի դինու սափորը.—
Ինչպես կայծակն է ցայտում ամպերից,
Դեպի տերտերը չըպրտեց թափով...

Ամեն ինչ լուռ—ասես քարացան,
Միայն Հարոն եր, վոր խոսում եր դեռ
Վորպես վրեժի կենդանի արձան.
Աչքերն հըրացայտ...

Վորպես փոթորկոտ ահավոր ալիք
Մըռնչաց ահեղ—դեպի դուրս պոռթկաց.
Ատեղությամբ լի կուլակը ճարպիկ
Դեպի նա ցատկեց.—Ո՞ւր ես գընում, կա՛ց...

Բաղխմեցին իրար ատելությամբ լի,
Յերկուսն ել գինով, վրրեժով հարբած
Վազր եյին նըրանք—հովաղներ մոլի,
Մահվան տապնապով իրար գրկելած:

—Քեզ կասեմ մեղք ես, խելքի՛ յեկ, լակոտ:
Բայց Հարոն դեպի դուրսն եր միշտ քաշում,
Սպառնում եր նա—խոսում կրակոտ,
Յերբ իջավ ծանր ժանգոտ դաշույնը...

— Դուռը ծեծեցին: Այդ պահին եր հենց
Ներս մըտան զինված մի քանի հոգի,
Ընկած եր Հարոն վերքից մահամերձ,
Դալարվում եր լուռ արնոտ հատակին:

Ը Ն Թ Ա Յ Ք

1.

Ցած եյինք իջնում մենք լեռան լանջից,
Դեպի հարթավայր՝ դեպի գյուղերը.—
Պարզ եր յերկինքը կապուտակ ու ջինջ,
Նըման մի լճի...

Կատակում եր միշտ հանքափոր Ավոն,
Մի կարճահասակ թիկնավետ տղա:
Նա գյուղ եր գնում հոր մոտ ալելուր,
Վոր հանգստանա...

— Մեր գյուղը հըրեն, տե՛ս, յերևում ե,—
Ու պարզեց Ավոն ձեռքը քրտնաթոր.
Հանքերը թողինք այնտեղ՝ վերելում
Ու իջանք ձորը...

2

Որը կեսոր ե: Բայց մենք չենք հողնել,
Քայլում ենք արագ ճամբով ոճաճիդ,
Արեւը ասես քուրա յե վառել՝
Ուղում ե խանձի...

Ծիծաղը թռավ դեմքից Ավոյի,
 Լուեց ու մթնեց: Դարձավ համր ասես,
 Հայացքով հուզված, դեմքով ահավոր
 Նստեց մի քարի...
 — Նստեցեք տղերք քիչ հանգստանանք,
 Խեղդված ձայնով դիմեց մեզ Ավոն: —
 Պատմեմ ձեզ մի դեպք, վեր դուք զարմանաք,
 Յեւ տխրությունս չթվա անսովոր:

Նստեցինք բոլորս շուրջը Ավոյի,
 Մի գեղազալար չինարի ներքո.
 Անցավ մեր մոտով մի ջահել հովիվ
 Ուրախ իր յերգով...

3.

Ծխախոտը վառեց խոր հառաչանքով,
 Նայելով լեռան կատարին անհաս,
 Յեւ իր մտքերի վրո՞ր ճամբերով
 Մեզ դեպի մրույլ անցյալը տարավ:
 — Իմ պատմությունը տխուր է և հին,
 Դաժան անցյալից արնոտած մի եջ.—
 Ինչպես այն ձորում կրակն է մխում
 Նա դեռ վառվում է— բորբոքվում իմ մեջ:

4

— ... Մի քույր ունեյի աչքերով կապույտ,
 Բայց փաքրիկ էր դեռ, Անունը՝ Աննա.

Շեկ խոպոպներին լենտիկ էր կապում,
 Սիրում էր դնել ձեռները հինա,
 Սիրուն էր, պայծառ, իմ քույրիկ Աննան,
 Ինչպես լուսառողն՝ արևվից առաջ,
 Ինչպես լեռների բուրավից շուշան,
 Անհաս ու անտես քարափին բուսած:
 Փարթամանում էր ու աճում Աննան,
 Կարծես թե հասկ էր բեղուն ցորենի,
 Այնքան յերջանիկ ու այնքան կայտառ
 Ինչպես յեղնիկը մեր խոր ձորերի...

5.

— ... Աչուն դաժան ... Սովը մահաբեր
 Շրջեց մեր յերկրի ծաղկած ձորերում.—
 Ամենուր կռիվ... Յերկիրը՝ ավեր:
 Մի դաշնակ ըսպա հայտնվեց գյուղում...
 Դաշնակն այն դաժան, մեր տունն էր գալիս,
 Պատմում էր կռիլի ու իրեն մասին.
 Լսում էր հայրս, հավատում նրան
 Ու միշտ զարմանքով դուրսը թափ տալիս:
 Աննան սիրում էր հեքիաթներ լսել,
 Յեւ պատմություններ առասպելական.
 Նրան թվում էր աղնիվ ու վասեմ,
 Ինչ վոր պատմում էր դաշնակ սրիկան...

Բայց ահա մի որ այդ լիրբ բորենին
Խաբում է քրոջ տանում է անտառ՝
Սոված դայլի պես տիրացած վորսին,
Իսկ զոհ՝ անմեղ ու անողնակա՜ն...

6

—... Թողնում է նրան դաշնակն անտառում,
Իսկ ինքը մի տեղ ծըլկվում հանկարծ:
Աննան լալիս է, անվերջ թափառում,
Ձի կարողանում սարից իջնել դաժ:
Անտառում այս խոր, ձորերում մթին
Ահով է շրջում անդամ արծիվը,
Ախ, անցած օրեր է աղաթը հին...
Խելադարվում է աղջիկը ահից.
Սուգ ու շիվան եր մեր տունն աչն զիշեր,
Մայրս լաց յեղավ ու հայրս շրջեց...
Բայց Աննան ո՞ւր էր, ավա՛ղ չիմացանք
Մինչև դիշերն իր սե փեշը ծալեց...
Յերբ արեն յեղավ դունատ ու տխուր,
Նայեց մեր յերկրին խեղճ ու սովահար,
Լույեց ձորերում աղսղակ մի խուլ...
Ախ, Աննան եր նա, լալիս խելադար...
Շորերն արյունոտ... մազերը խուլի,
«Մամա՛» յեր կանչում ու դառը լալիս...
Ինչքան վոր անցնեմ այս մութ անտառով,
Այդ պատմությունն իմ միտն է դալիս»...:

7.

Իր պատմությունը վերջացրեց Ալոն,
Բայց մենք լուռ էյինք, թախծոտ ու մռայլ—
Մեղ խիստ տանջում եր դայրույթն ահավոր
Յեվ հին հուշերը արնոտ ու դաժան...
Այդ պահին աղմուկ ծայր առավ ձորում,
Ու մի խուլ ահով լեռը դղրդաց.
Վորպես յերկաթե ահավոր բուռնցք
Գնացքն եր դալիս յերթով հաղթական:
Ո, դու մեծ պոետ ինչո՞ւ յես թախծել,
Յերբ արչալի է դնացք այս ձորով,
Նա աղատություն, նա կյանք է բերել,
Յեվ տվել է մեղ անսպառ կորով...

8.

Գեղեցիկ էր դուք, լեռնե՛ր վեհանիստ,
Ձեր պոետի պես անհասանելի,
Բայց մի խմբապետ, կամ մի մինասր,
Կարող եր ձեզ հեշտ արյունով ներկի...
Համադասալ, Դրո, կամ թե մի Սմբատ,
Վոր յերկրին բերին արյուն ու ավեր,
Սիրում էյին իրենց ձիու սմբակը,
Յեվ ժողովրդից դասում էյին վեր...
Իսկ հիմա փոխիլ նման չես դու քեզ,
Յերկիր լեռնանիստ, յերկիր բարեբեր,
Ձեմ հանդստանա, վորքան ել յերգեմ
Քո մեծ ու պայծառ այս մեծ վերելքը:

Արևը վերից հալվում եր առատ,
 Ու վոսկենման նստում արտերին:
 Թռչում ե միտքս Լուռուց Արարատ,
 Դեպի բարձրունքներ՝ դեպի Արագած
 Քայլում եմ ուրախ, յես դեռ չեմ հոգնած,
 Թեպետ զիգզագ ե նեղ արահետը...

Ու մեկ ել հանկարծ
 Անըստասելի յերեսց մի դետ:
 Մի արտի միջով հոսում եր արագ,
 Նա ազատ դետ չեմ, այլ ինչ-վոր կանալ.
 Հասկերը վերից յեկեկ են իրար,
 Գետակի վրա կապելով կամար:
 Արտը բերրի յեր, ցորենը բարձր,
 Հողը՝ թարմաշունչ արեվից կիզված,
 Հասկերի միջից ասես ժպտում եր
 Իմ յերկրի ժրաջան գյուղացին քրտնած:

Մեզմ սրվածվացին հասկերը գեղին.
 Ու որորվեցին ալիքանման:
 Զգաստ ու թեթև, ինչպես մի այծյամ,
 Հանկարծ դուրս թռավ սափորը ուսին,
 Գետակի ափից աղջիկ վոսկենմամ...
 Կանգ առավ հանկարծ:—Յեվ մեղ թվաց, թե

Աղջիկն այն սիրուն շփոթվեց մի պահ,
 Բայց նա համարձակ հեռացավ թեթև,
 Վերին հիշում եմ դեռ մինչև հիմա...
 Փաթաթվում եյին նրա ազդրերին,
 Վոսկի հասկերը՝ իրեն պես հասուն,
 Արեվն եր հպարտ վնջել մաղերին,
 Ճեմում եր ուրախ ե քնքուշ նաղում...

Յերբ իջանք ներքև փոքրիկ ձորակով,
 Բացվեց մեր առջև մի լայն սարահարթ,
 Տեսանք արտերի ալեկոծ մի ծով
 Յեվ հնձվորների մի ամբողջ բանակ:
 Շողչողում եյին գերանդի, կոմբայն,
 Լույս ճաճանչներով արեվի ներքո
 Աշխատում եյին և՛ կին, և՛ աղջիկ
 Հայացքներով դոհ...
 Նրանց ծիծաղի անուշ կարկաչը,
 Գնում խառնվում եր դետի հոսանքին,
 Սարից լավու մեր հովիվի կանչը,
 Վոր նվագում եր ծեր հովիվ Սաքին...

Յեղնում եր հողից, հասկերից հուռթի,
 Բարձրանում եր վեր խնդություն մի վառ,
 Ու հետո թափվում, նստում եր ծանր
 Դաշտերի վրա...

Արեվը հալվեց — սուզվեց կապույտում,
Ծառերից արդեն կաթում եր մութը.—
Գյուղացիք հոգնած վաստակն ուսերին
Անդուլ խմբերով վերադարձան տուն...

§

Ո, յերկիր, յերկիր, մայր իմ լուսեղեն,
Պայքարել ես դու, տոկացել յերկար,
Դարեր չարունակ քեզ կեղեքել են
Բռնակալները և՛ խորթ, և՛ ոտար...
Բայց վերպես մի ճորտ, կամ ստրուկ հլու,
Չես լիզել նրանց սեւ դարչապարը
Յեւ ընդդիմացար բռնության դեմ դո՛ւ
Մինչև լուսավոր մեր պայծառ դարը...
Յեւ հիմա միայն՝ մեր լույս օրերում
Փոխեց կանգն իրա տխուր ընթացքը,
Ժպտում ես ուրախ դու մեր յերգերում
Մոր պես հարազատ և միշտ գրկաբաց:

Ելանքն և դղրդում, վորոտում անծայր
Քո խոր ձորերում, լեռներում անահ.
Ու թող վոր յերգեմ յես ձեզ բարձրաձայն,
Լեռ, արտ, հող ու ջուր և քեզ, խեղճ Աննա:

Ա Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

1.

Ման եր դալիս մի նավաստի,
Իսպանական չիք քաղաքում.—
Վրդովված եր — հուզված սաստիկ,
Շուրջը կռիվ ու ավերում...

Տեսնում եր խրամատներ,
Քաղաքներում և ամեն տան —
Ո՞վ եր այդպես հըրի մատնել,
Քաղաքն արել կիսակործան:

Տեսնում եր նա հուշարձաններ,
Յեւ կոթողներ այլանդակված.—
Վանդալական այդ ի՞նչ ձեռք եր
Փռչրել նրանց — ցրել եր ցած...

Տեղացի չեր — ոտարական,
Յեկել եր շատ հեռու տեղից.
Շուրջը կռիվ ու կոտորած.—
Մըզկտում եր սիրտը ցավից:

Յերեվում են՝ հանկարծ ողում
 Պըտըտվում են ողանավեր...
 Յած ե ընկնում մի հսկա ուումը —
 Նենդ թըշնամին մահ եր դավել...

Սկսվում ե իրարանցում,
 (Հարձակումն եր հանկարծակի).
 Մոլորվել են փողոցներում,
 Յեվ յերեխա և ծերունի...

Ուշանում են չեն գալիս տուն,
 Յերկու փողբրիկ—քույր ու յեղբայր—
 Մայրն անհանգիստ դուրս ե թռչում
 Հուզումնալից ու խելագար:

Նա տեսնում ե գալալիներին՝
 Գառնուկների պես մոլորված.
 Վայ ե կանչում, խփում գլխին,
 Զայն ե տալիս — կանչում նրբանց:

Մանուկները սթաիվում են,
 Հետ են դառնում ուրախացած.
 Մայրն անհանգիստ սպասում ե
 Մանուկներին՝ գիրկը բացած...

Բարձրանում ե ծուխն վառողի
 Յեվ վորոտը մահասարսուռ.
 Գորշ մըշուշում մայր ու վորդիք
 Նըրանք չըկան, չեն յերեվում,

Քարանում ե մայրն իր տեղում.
 Սպասելով մանուկներին —
 Նըրանք չըկան — չեն յերեվում —
 Շուրջն ավեր ե կույտեր հողի...

Խուսափում ե թունոտ դաղից
 Խելակորույս մայրն ահաբեկ —
 Յերբ թըշնամու ձեռքը դաղի,
 Զրկեց նըրան կյանքից հավետ:

Կարկտի պես ուումը ե տեղում,
 Մըռնչում ե հողը ցավից.
 Յեվ թրվում ե քաղաքն հանուր,
 Կործանվում ե միանգամից:

Բարձրանում ե ամպի նըման,
 Մահատարած ծուխն վառողի.
 Յեվ կարծես թե քաղաքն համայն
 Խեղդվում ե առանց ողի:

Բայց խուճապի չի մատնվում
 Ժողովուրդը հերոսական —

Նա չի զիջի իր թըշնամուն,
Ռազմամթերք — զենքն ե սակալ:

Մարտիկները քաջ, անվրհատ,
Կըրակում են խըրամատից,
Մի ողանալ գցում են ցած
Յեւ մի Փաշխատ... խոտլացի

Խույս են տալիս — փախչում հեռու,
Ողանալերն խտալական,
Յերբ յերեվում են վերեվում,
Իսպանացիք արիակամ:

Խաղաղվում ե մարտը հանկարծ,
Զքանում են ծուխն ու փոշին,
Զինվորներով չըջատված՝
Բանտ են տանում այն Փաշխատին...

Աղմըկում ե ժողովուրդը,
Քար ու կոշտեր ե չալըրտում,
Վոխն ու վրեժն անհաղուրդ ե.
— Մա՛հ քեզ, վարձկա՛ն—դու ստոր շո՛ւն...

Պատուհանից մի պառալ կին
Դուրս ե նայում ու քրքում
Յեւ լցնում ե նրա դըլխին
Մի վեդրո լիք լվացքաջուր

Հանկարծ յելալ դեմ հանդիման,
Մի ծերունի սպառաղեն.
Փաշխատն ահով տեսալ նրա —
Դեմքն առնական, ճերմակ մազեր...

Վե՛հ ծերունու գորշ շորերից
Հոտըն եր բուրում խոնավ հողի.—
Գալիս եր նա խըրամատից՝
Տեսըը հըպարտ ու հաղթողի...

— Թողեք տեսնեմ յես այդ մարդուն,
Նենդ ու ստոր շանն այդ վարձական.
Մի քիչ առաջ ումը եր մաղում
Քաղքի վրա և ամեն տան:

Դե՛, լսիր ինձ, դու նեռ Փաշխատ,
Դադադած շուն կապիտալի...
Դեռ քանի կա մի արու սիրտ,
Իսպանիային դուք չեք տիրի:

Վեց հատ առյուծ վորդի ունեմ,
Վեցն ել կովի դաշտ գընացին.
Յես ել ինչպես հարկն ե դիտեմ,
Վարել հրացան ու դնդացիր:

Մենակ չեն մեր զինվորները,
Ունեն հերոս և՛ մայր և՛ կին.
Հապա նրբանց զավակները...
Մոտ ե կանչում իր թոռնիկին:

Հեռվից ուրախ մոտ ե վազում,
Մի պատանի — մի քաջ կորյուն...
Աչքերը բորբ ու յերազուն,
Դեմքի վրա արիություն:

Հազել եր նա շորեր ուղմի,
Կըրում եր ումբ ու հրացան...
Սերված եր նա վորսկա պարմիկ,
Ժողովրդից դյուցազնական...

Հազիվ լինեի տասնվեց տարու,
Արիասիրտ — քաջ պատանին.
Կանգնում ե նա լուռ ու հլու...
Սպասելով հըրամանին...

— Դե քեզ տեսնեմ սիրուն Գարրի,
Խիզախ թոռնիկ — քաջ ու անբիծ...
Մի մեծ թըռչուն, կամ մի արծիվ,
Յած պիտ բերես ձերմակ ամպից...

Յույց տուր տեսնենք կարող ես դու
Գընդակոծել թըչնամուն մեր...

Վորքա՞ն ե քո գընդակն հատու
Յերբ կըռվում ես թըչնամու դեմ:

Տըղան նայեց ջինջ յերկընքին,
Յերամն անցավ կըռունկների...
— Չե՛ պապի ջան, յես չեմ խելի,
Կըռունկներին մեր աշխարհի...

Քըմծիծաղեց դառն ու մոլի,
Յեղեռնամուլ թըչնամին նենդ...
Աճեց—յելավ վոխն ամբոխի,
Ինչպես դարնան պղտորված գետ...

Բայց այդ պահին արագ անցավ,
Հաիըչտակիչ մի չար բաղե.
Չոքեց տըղան — նըչան առավ,
Պարզեց ձեռքի կարճ հըրադեն:

Անցավ մի պահ և մի վայրկյան,—
Մի ակընթարթ ծանր ու հուզիչ...
Չոքած տեղից կրակեց տղան.
Լավեց ոգում մի սարսուռ ձիչ:

Բաղեն դարնված ու թեվարեկ,
Ընկնում ե ցած արնաշաղախ,
Կանգնում ե լուռ՝ կեցվածքով վեհ,
Քաջ պատանին, դեմքին ծիծաղ...

Գրկեց թոռան ծերն ալեհեր,
Սրբեց աչքերն արցունքակալ.
Փաշխտն ասես քարացել եր,
Տեսարանից անակընկալ...

— Լա՛վ իմացիր, մենակ չի սա,
Ունենք սըրա պես հարյուր հազար.—
Յեվ միշտ աղատ պիտի մընա.
Հայրենիքը մեր սրբազան...

Գրկած իրա սիրած թոռան,
Ծերն ալեհեր դընաց ուրախ:
Իսկ Փաշխտին բանտը տարան.—
Ժողովուրդը ցրվեց — դընաց

Կըհանդիպենք մենք Գարրիին
Մի ուրիշ տեղ—այլ առիթով.
Այժմ դընանք դեպ նավաստին,
Վոր դնում եր նա դեպի ծով...

5

Փողոցներից յերկարածիլ,
Գրնում եր լուռ այն նավաստին.
Հաղթանդամ եր և գեղեցիկ,
Խորհրդային աստղը թեփին:

Մըտքերի մեջ խորասուզված,
Գրնում եր նա դեպի ծովը.—
Յերբ վոր նըրան տեսավ հանկարծ,
Իսպանուհին լույս յերեսով...

Խաղաց դեմքին ժպիտը չող
Չընաղաղեղ իսպանուհու.
Յեվ հայացքով սիրտը մաշող
Նայեց ներքե կարոտով լուռ...

Նայեց յերկար նա նավաստուն
Ասես հընուց ծանոթ լինե՛ր
Յեվ նա չըղեաց, վոր իր սրտում
Անհանգչելի սընեց մի սեր...

Իսկ նավաստին խորհում եր դեռ,
«Ժողովուրդը քաջ ե... ուսյալ...»
Յերբ վոր հանկարծ մի ձայն լսեց.
— Վի՛վա՛ Ստալին... Վի՛վա Ռուսիա...

Նայեց վերև նա զարմացած,
Տեսավ ջահել իսպանուհուն.
Սըրտում սիրո հուրը չողաց,—
Ալեկոծվեց ծովն անհուն...

Մի մեծ շենքի վերջին հարկից
Ցած եր նայում աղջիկն ուրախ.
Ինչպես կապույտ ջինջ յերկընքից —
Վոսկենկար — հուր արեգակ...

Բարեվելով իսպանուհուն,
Սեդ քայլերով անցավ թեթև.—
Ձրդիմացավ աղջիկն անդուսպ
Վարդի մի փունջ նետեց ներքև...

Փռնել վարդի բուրբուռնավետ.
Կըպավ ուղիղ նըրա ուսին.
Կանգնեց տըղան.— նայեց նա հեղ...
Ծիծաղում եր իսպանուհին...

Ինչպես ծովը ալեկոծված
Հետ ե դնում իր ափերից,
Վորոտում ե այդպես հանկարծ
Փոթորիկը դուռ ծափերի...

Թողած չըքնաղ իսպանուհուն,
Շուրջն ե նայում մեր նավաստին.
Յերգն ու ուռան սիրտ ե հուզում,—
— Վիվա Ռուսիա... Վիվա Ստալին...

Պատուհանից ու դռներից,
Տեղում են հորդ վարդի փընջեր.
Ժըպտում ե դոհ մեր նավաստին,
Դեմքը ուրախ, հայացքը՝ ջերմ...

Գընում ե նա հաղթ ու արև,
Շուրջը դեմքեր-խրոխտ ու մառ.
Տեսնում ե նա մի պառավի,
Կանգնած տըխուր ճամբրի վրա...

Բռնել եր ձեռքն այդ պառավի,
Թոթովախոս մի թուխ տըղա.—
— Դեմդ յեղա, լսի՛ր վորդի,
Թոռնիկս ե սա իմ մինուճար...

— Սըրա հայրը կըռիվ դընաց,
Մայրը յերեկ մեռավ ումերից,—
Խեղճ թոռնիկն իմ անտեր մընաց,
Իսկ յես պառավ, ընկած ուժից...

Կուղեմ տանես աչխարճը չեն՝
Ձեր յերկիրը լայն ու աղատ.—
Գիտեմ, այնտեղ պիտի սիրեն,
Իրենց վորդու պես հարազատ...

Տարեք այնտեղ թող մեծանա,
Ձեր մանկանց հետ յերջանկացած .
Մի որ անշուշտ հետ պիտի դա,
Յերբ Իսպանիան լինի ազատ:

Կասեն արեւ մայր չի մըտնի,
Ձեր աշխարհում անծայրածիր .
Կասեն վոչվոր սիրտ չի անի,
Ձեր սրբազան հողն անցնի...

6.

Ժողովուրդն ամբոխվել էր,—
Քարացել էր սրտակեղեք...
Փոքրիկ վորըլ զոգում էր դեռ,
Ինչպես կանաչ — դաւար յեղեղն:

Առաջ յեկավ մի ծերունի...
— Ի՞նչ ես ուզում ա՛յ խեղճ պառավ,
Ձինվոր մարդ ե — իր դործն ունի,
Յեւ ռ՞բ տանի նա քո թոռան...

Ձգացվել էր մեր նավաստին,
Տեսարանից սրտաճմլիկ.—
Իսպանական փոքրիկ սանին,
Գուրգուրելով սեղմեց կրծքին...

Խոր շունչ քաշեց ամբոխն հսկա,
Ալեկոծվեց և սարսըռաց.—
Յեւ նոր թափով թրնդաց ուռան,
— Վիվա՛ Ստալին... Վիվա՛ Ռուսիա...

Գըրկեց պառավն իր վորդու պես,
Հաղթահատակ մեր նավաստուն.—
Ամբոխն ուրախ ու ծպտեցես,
Ինտերնացիոնալ էր յերգում...

Գրկած փոքրիկ իսպանացուն,
Դեպ ծով գընաց մեր նավաստին .
Ու լրավում էր լիահընչուն,
— Վիվա՛ Ռուսիա... վիվա՛ Ստալին...

7

Վողջ քաղաքը դուրս էր յեկել,
Հավաքվել էր ծովի ափին .
Թե յերեխա, թե ալեհեր...
Կուզեր հասնել իր փափաղին...

Ցանկանում էր ամեն մի մարդ,
Տեսնել նավը Խորհրդային .
Ձեռքին բռնած ծաղիկ ու վարդ,
Ափն էր յեկել Իսպանուհին:

Ման եր դալիս նա անդադար,
Աչքերն անթարթ հառած նավին
Յերբ են կողմից լուռ ու հանդարտ.
Տեսալ նրան մեր նավաստին:

Նրբանք դարձյալ իրար տեսան,
Դարձյալ աչքը աչքի առավ,
Ծանոթի պես — մըտերմաբար,
Բարև տըվին, բարև առան:

Աղջիկն ուրախ, խորհալայացք,
Տըղան՝ ծովի մի դուռ ալիք,
Հորձանք տալով — ալիք ծըլիաց,
Սրտում հուր սեր... պայծառ դալիք...

Արեվն արդեն մայր եր մտնում —
Պիտ շարժվեր նավը քիչ հետո.
Իսպանուհին սերը սրտում,
Կանգնեց տխուր... Ասաց, «Յեդոր»...

Ինձ ճիշտն ասա, չե՞ս մոռանա...
Ախ, մեկ եւ յե՞րբ կըդաք նորից —
— Ի՞նչ տամ արդյոք յես քեզ ընծա,
Վոր միշտ հիշես... չըմոռնաս ինձ»...

— Մընաս բարով իսպանուհի,
Չեմ մոռանա յես քեզ յերբեք —
Շունչն ունես դու իրարուրի —
Հայրենասեր... Կամքով անթեք:

8

Շարժվում ե նավը դանդաղ,
Թողնում ալիերն իսպանական.
Ծածանվում ե դրոշն հաղթական,
Խորհրդային նավի վրա:

Հուզվում ե խոր ծովի նրման,
Ժողովուրդը իսպանական,
Ու տեղում են հար-անդադար,
Վարդի փրկեք նավի վրա...

Ծափահարում են բոլորը,
Հրաժեշտ տալիս անձնակազմին,
Յեւ զոռում եր նրա՛նց հետ ծովը,
— Վիվա Ռուսիա... Վիվա Ստալին...

1938

ԱՐԵՎՆ ԱԶԴԱՆՇԱՆ

1

Համառում եր, չեք գիշում
Իր գիրքերը թշնամին,
Ամրացել եր ու նստել
Մի անառիկ անտառում.—
Պետք ե խփեր թիկունքից
Աշխատավոր գյուղացին,
Վոր սկսվեր որհասք՝
Ջախջախումը թշնամով:

Որն ե ամպամած: Իրիկուն:
Սուրհանդակը սլացավ,
Դեպի գյուղը հայրենի—
Ժողովուրդն ապստամբ,
Տակին մի ձի սպիտակ,
Ուսած մի հին հրաքան,
Վորպես փրկիչ աղավնի,
Գյուղին չտապ լուր տարավ:

Ձին վազում եր ու հեվում,
Բարձրանում եր սրնթաց,
Մաքառելով դեպի վեր,
Թռչելով գետ ու առու,

Իսկ հեծյալը լրջախոհ,
Թամբի վրա պինդ նստած,
Ծուրջը ձորեր ու անտառ,
Իսկ վերելում գյուղն հեռու:

— Սուրա՛, սուրա՛, Ադիջա,
Իմ բարեկամ, ախ, իմ ձի...
Վորպես քամի, վորպես հողմ
Բարձունքներից սլացիր.—
Թռիչքդ թող այս գիշեր
Դառնա անհաս արծվի,
Սուրա՛, սուրա՛, Ադիջա,
Թեև քիտի առ պեղասից:

Պատուց չղթան թշնամու,
Սուրհանդակը մեր հեծյալ:
Բայց թշնամին նկատեց:
Այնքան արագ—աննկատ
Անցնելով խուժ ու կածան
Իր ձիու հետ ձյունափայլ,
Անհետացավ անտառում.—
Հարվեց վորպես ծխածան...

2

Քանի գնում մթնում եր,
Անտառը խիտ մշուշով,
Կատարները լեռների

Դեպի յերկինք ձգված առաք,
Խալարի մեջ ճերմակ ձին
Ընթանում եր վորպես չող,
Վոնց յերկնքում ցոլացող՝
Հետքը թողած մի ասուպ:

Յերբ հեծյալը քաջարի,
Մոտեցավ կիս իր դյուղին,
Հանկարծ ցատկեց, իջավ ցած
Քրտնամխած իր ձիուց:
Ժպտաց ուրախ, նայեց դո՛հ
Ադիջայի աչքերին,
Իսկ ձին ահեղ, ա՛մբոռնի,
Տիրոջ ձեռներն եր լիզում:

Նա ձին թողեց անտառում,
Ստվերի պես չքացավ...
Յեվ չորեքթաթ և զդուշ,
Գաղտաղողի մտավ դյուղ:
Կանխորոշված տնակում
Հանձնեց մեկին մի ծրար...
Մթության մեջ այդ պահին,
Դեմքն արեվի պես ժպտաց:

Ճյուղավորվում եր արգեն
Այգաբացն հետզհետե,

Ամեն ինչ լուռ ու խաղաղ —
Բնությունը դեռ քնած:

Անտառների միջից թավ
Սուրհանդակը մեր թեթեւ,
Ինչպես անզուսպ մի ալիք
Հանկարծ նորից դուրս ծվաց:

Նա հոգնած եր ավելի
Յեվ քըրտընած քան իր ձին,
Իայց հայացքը նրա խիստ
Ճառագայթում եր ուրախ,
Յերբ վոսայունով մի թեթեւ
Յատկեց ճարպիկ նա թամբին,
Ու սկսեց նույն թափով
Լեռներն իվար հետ սուրալ...

— Մո՛ւրա, սո՛ւրա, Ադիջա,
Դեպի բանակը Կարմիր,
Սուրա՛, սուրա՛, վոր հասնենք—
Լրատար ենք Ադիջա:
Դյուղացիներն ապստամբ
Պիտի դուրս դան գրոհի,
Յերբ վոր հետ դանք մենք կրկին
Յեվ արեվը բարձրանա:

Իսկ արշալույսն հետզհետե,
Շառագունած ու պղտոր,

Մըրկւում էր մոլեգնած
Խափարի դեմ կատաղի.
Ու դռիցունն էր տարածվում
Խոր ձորերում ահալոր,
Յերբ վոր լավեց մի թավ ձայն
Անտառախիտ կատարից:

— Ո՞վ է'ս... կանդ ա'ս, խիկցի...
Յեվ հրացանը վորոտաց.
Ու հետախույզ մի դասակ
Հետապնդեց փախչողին:
Իսկ սուրհանդակը մեր քաջ,
Մընում էր սրնթաց,
Յեվ վորպես յեւք փրկության՝
Փոփոխում էր միշտ իր ուղին:

— Սո՛ւրա, սո՛ւրա, Աղիշա,
Անտառներով հայրենի
Ա՛խ, չթողնես ինձ դերի
Յեվ փափազս անկատար—
Տես, դալիս ե թշնամու
Հեծյալ դասակը վերից,
Վորպես քամի, վորպես հողմ՝
Հափշտակիր ու ինձ տար:

Բարձրանում էր ամպի պես
Հողմած ձիուց գոլորչին,
Բայց թռչում էր քառորով

Խոր ձորերով լեռն ի վար.—
Յերիզվում էր ողի մեջ
Սմբակների թավ փոշին,
Ինչպես ծուխը հողմածեծ,
Ծխահանից դուրս խլված...

Ու վերելից ահագնած,
Ինչպես վայրի մի հեղեղ,
Հորդում էր ցած թըշնամին
Դաշնակցական մի բանդա:
Մեկն արձակեց մի գնդակ,
Անտառն ասես տընքաց— «է՛խ».
Սուրհանդակի ձախ ազդրից
Զարկեց գնդակն ու անցավ:

— Մոտենում ե թշնամին...
Հրաժեշտ տանք իրարու,
Դու պետք ե լուրը տանես,
Յեթե անգամ մեռնեմ յես.
Յեվ ծոցի թուղթը գրեց
Նուրբ ականջում իր ձիու,
Իսկ ինքն իրեն պցեց ցած՝
Վոստենեց ներքև ծախ պես:

Սողաց մի մեծ ժայռի տակ
Սուրհանդակը վիրավորվ...
— Իմ գնդակն էր անվրեպ,
Տեսա՞ք ինչպես զարկեցի.—

Ասաց դաշնակ մի զինվոր,
Վոր դալիս եր առջևից:
— Թող դիակը ձեզ լինի
Յես կգնամ դեպի ձին...

— Ասաց վստահ, քչեց ձին
Աղբջայի հետեւից,
— Ի՛մն ես, Ի՛մն ես, Ի՛մն ես դու,
Ի՛մն ես նժույզ փրփրաբաշ,—
Սուրհանդակը այդ պահին
Փռեց դետին նրա դին,
Անտառն ասես ծափ դարկեց
Յեւ դետն ուրախ խշխշաց:

Սուրեց կռիւն մի գնդակ,
Ինչպես հիվանդ թունոտ ոձ,
Սուրհանդակը հետ քաշվեց՝
Չարկեց հողին անցավ ներս.
Բայց քիչ հետո դասակում
Լսվեց ահեղ մի գոռոց,
Պոկվեց ձիուց մեկն իսկույն
Թափով դետին գլորվեց:

Մեկն իր սուրը մերկացրած
— Հայհոյում եր քչում ձին,
Քչում եր թափ դեպի նա՝
Դեպի ժայռը ահավոր.—

Սուրհանդակը կրակեց...
Գնդակն առավ ճիշտ կրծքին,
Ձին ծառս յեւթի, վրնջաց
Յեւ գլորվեց դեպի ձոր...

Նա կռվում եր տաքացած
Յեւ սպասում արեւին,
Յեւ թվում եր թե արդեն
Հարձակումը ուշացավ.
Բայց յերբ ժպտաց դունդն հրե
Կատարներին սարերի,
Անտառի խուլ խորքերում
Համազարկը դղրդաց:

Այդ մերոնք են՝ գյուղացիք,
Հարձակվեցին վերելից,
Ու խնդությամբ պարուրված
Պառկած տեղից թռավ վեր,
Շաչեց իսկույն մահադուլժ...
Գնդակն անցավ ներս կրծքից,
Անշնչացած ընկավ ցած
Սուրհանդակը անվեհեր...

— Գուրբան ձեռքիդ, գնդակիդ,
Լավ կերցրիր քաջ Մատին,
Ասաց պետը դասակի.—
Ու թափ առած քչեց ձին...

Ինչպես հրաշք, կամ տեսիլք
Յեղերնական այդ պահին,
Զորասյունները կարմիր՝
Զիու առաջ կտրեցին...

4

Վրնջում եր աղեխարշ,
Անտառներում մի հեզ ձի,
Լաց եր լինում անդադար,
Վոտներով հողը փորում...
Կրծոտում եր ծառերը,
Ծառս եր լինում կարոտից,
Լուրթ աչքերով գեղեցիկ
Ինչ վոր մեկին վորոնում:

Հոտոտում եր դիերը՝
Վազում առաջ, հետ գալիս,
Կանգ եր առնում նա մի պահ,
Նայում շուրջը մոլորված.—
Հետո հանկարծ մոլեղնած,
Ինչպես հեղեղը սարից,
Վրնջում եր խելահեղ...
Վազում արագ թափ առած...

Ու յերբ արդեն մութն իջավ,
Լոեց կյանքը անտառում,
Կարմիր բանակը արի...

Տարավ կովում հաղթանակ.—
Հաղթողների հետ մեկտեղ
Զին դեպի դյուղ սլացավ,
Յեվ վորպես ամպ լուսեղեն
Տիրոջ դռան կանգ առավ:

Կանգնեց տխուր դռան մոտ,
Կրծեց սեմը, վրնջաց,
Սուրհանդակի կինն իսկույն
Դուռը բացեց—դուրս թռավ:
Տեսավ ձիուն նա մենակ
Առանց թամբի, առանց սանձ,
Հասավ գրկեց, համբուրեց.—
Շոյեց բաշը հեկեկաց...

— Ինչո՞ւ մենակ ես յեկել...
Բա Սերո՞բա, Ադիջա...
Ո՞ւր թողեցիր ու յեկար...
Վերավո՞ր ե, թե՞ մեռած...
Զին դովում եր, վրնջում
Աղեկտուր, դառնացած,
Լալիս եյին միասին
Զին ու կինը դբրկըված...

Կ Ո Ճ Ա Կ Ը

Նյութը վերցված է ռուսական
ժողովրդական ֆոլկլորից:

1.

Յերեկոյն յեր ցուրտ ձմրան,
Յերբ ինձ տանից կանչեցին
Շտապեցի դորժարան,
Տեսա ախտեղ Իլիչին:

Չեյի տեսել դեռ նըրան,
Այդ անսովոր պարզ մարդուն.
Ժողովրդի բարեկամ,
Հողով միշտ վե՛հ, իմաստուն:

Խոսում էր նա լեզվով պարզ,
Հասկանալի բոլորին.
Յեւ ինձ թվում էր յերազ,
Վոր տեսնում եմ Լենինին:

Ուներ միջին նա հասակ,
Աչքերն ուրախ, ջի՛նջ յերես.
Հազուատները հասարակ,
Տեսնելուն պես ինձ դերեց:

Ուրիշ ձեւով էյի յես
Պատկերացնում Լենինին. —
Անըման էր մարդ վորպես,
Քան թե նըրան դիտեյի...

2.

Մեր սըրահի մի պատից
Կախել էր նա վերարկուն,
Ինչպես մեկը ասեր ինձ, —
Հապա են կողմ նայիր դուն:

Լավ նայեցի վերարկուն,
Տեսա չուներ մի կոճակ.
Արդյոք կոճա՞կ էր ճարում,
Թե՞ նա չուներ ժամանակ...

Սիրեցի ե՛լ ամելի,
Յես այդ պահից Լենինին, —
Վոր իր կյանքն հրաշալի, —
Տվել էր ինձ, բոլորին...

Բոլորը զուսպ ու խոհուն,
Լըսում էյին յերբ նրան, —
Կամաց առա վերարկուն
Նստեցի լուռ մի անկյուն:

Ա՛խ, այնքան էր հարազատ,
Սիրելի էր այնքան ինձ, —
Վերարկուն այդ հասարակ,
Թա՛նգ էր ամեն մի բանից...

Յես կըտրեցի մեծ սիրով,
 Կոճակը իմ ժակետի.
 Յեվ կանոցի կարոտով,
 Վերարկունն էլլիչի:

Այս, այլ թեւ էր, այլ կոճակ,
 Յեվ կարածս եւ քիչ կոպիտ,—
 Բայց ինձ համար շատ եր թանգ,
 Յեվ իմ սրտին շատ մոտիկ:

Յերբ ժողովը վերջացավ,
 Շուտ բերեցի վերադուռն,—
 Յես պահեցի նա հագավ
 Յեվ ժպտաղեմ գնաց տուն:

Յես վոչ վոքի չասացի,
 Լենինն անդամ չիմացավ.
 Պատմությունն իմ կոճակի—
 Ուրախությունն իմ անբավ...

Անասելի կարոտով,
 Սրտով սիրով կարեցի—
 Մի հասարակ կոճակով
 Յես Լենինին ողնեցի...

Անցան որեր ու ամիս,
 Եւ չըտեսաւ Լենինին

Ու մի որ եւ բոլորիս,
 Նըրա մահվան լուր բերին:

Կարծես արեն խաղարեց,
 Կարծես կյանքը կանգ առավ,
 Բայց նոր արեւը մեր մեծ,—
 Ստալինը բարձրացավ:

Ազգարարեց աշխարհին,
 Վոր Լենինը չի մեռել,
 — Թո՛ղ չըխնդաւ թշնամին,
 Կանգ չի առնի յերթը մեր...

Ու զընդաց ամեն տեղ,
 Պայքարի յերդն անխորտակ,—
 Տապալվեցին նենդ ու նեռ
 Թըշնամիները վայրագ:

Լենինի պես համարձակ,
 Լենինի պես պարզ ու վեհ,—
 Ստալինը հարազատ,
 Առաջ տարավ կյանքը մեր:

Մահից հետո Լենինի,
 Տեսա նրկարը վերջին,—
 Կըրծքին մնում եր էլի,
 Թագուն կարած կոճակն իմ...

Ուր եւ լինեմ, ուր գնամ,
 Միշտ տեսնում եմ Լենինին.

Լինի տանը, գործարան,
Ծանոթ կոճակը կրճքին:

Ա՛խ, այնքան եմ յես սիրում,
Յեւ այնքան ե հաճելի,
Յերբ վո՛ր կոճակս եմ տեսնում
Կրճքի վըրա Իլլիչի...

Կոճակի հետ միատեղ,
Ծով հույզերս կարեցի.
Սիրտըս թողի յես այնտեղ՝
Կրճքի վըրա Իլլիչի...

Ահա գաղտնիքն իմ սրտի—
Պայծառ հուշը թանգագին.
Հըպարտությամբ և արի,
Այն հայտնում եմ աշխարհին:

ԱՅԳԵՊԱՆՆ ՈՒ ԾԱՌԸ

(Ջրույց)

1

Մի լավ այգեպան փոշու մեջ տեսավ
Աճելու կարոտ տրորված մի հունդ,
Տարավ իր այգում, ցանեց ու ասավ,
«Աճիր դու այստեղ... կա ջուր և սնունդ»:

Հողից աճեց դուրս, կյանք առավ շուտով,
(Մի գեղադալար ծառ եր կեռասի) —
Այգեպանն ուրախ անցնում եր մոտով,
Ինքնազոհ ու լուռ ժպիտն յերեսին,

Անցնում են որեր, ամիս ու տարի,
Աճում ե ծառը հպարտ ու փարթամ...
— Խնամում ես ինձ այգեպան բարի,
Կստանաս բերքս... վարձը քո արդար...

Այգին ջրելիս մի որ անդգուշ,
Խփում ե ծառի արմատին բահով...
Ծառը դառնում ե ասեղնաձև փուշ
Ու այգեպանին սպառնում մահով...

Դեն ե չպրտում այգեպան բաճը.
— Ձեռքս կոտրվեր, աչքս կուրանար...
Բայց վռչինչ չկա սիրելի իմ ծառ,
Սրտիս հարվածն ե ավելի ծանր...

Լալիս ե, թախծում այգեպանը մեր,
Ծառը մնում ե վշտացած ու չար,
Այդ դեպքից հետո զույգ բարեկամներ
Դառնում թշնամի՝ ատում են իրար:

2

Ամառվա այրող կայծկլտող շողին,
Գնում ե մի որ այգեպանն այգի,
Նստում ե այդ նույն ծառի շվաքին,
Վերից մի կաթիլ ընկնում ե այտին...

Այգեպանը լուռ նայում ե վերև,
(Յերկնակամարը ջինջ եր ու պայծառ).
Բայց ջրակալած ամեն մի տերև
Լալիս աչքի՝ պես արտասվում ե ցած:

— Այդ դո՞ւ ես մաղում արցունքի անձրև,
Բայց ի՞նչու, ի՞նչու, վիրավոր իմ ծառ.—
Ամառվա այրող տո՞թն ե քեզ խանձել,
Թե՞ չես մոռացել բաճիս հարվածը...

— Թող վոր լաց լինեմ այգեպան բարի,
Քո տված վերքն անցավ լավացա.—
Յես չեմ մոռանա, յես ինձ չեմ ների,
Ձե՞ վոր քեզ համար մի որ փուշ դարձա...

Ամեն ժամանակ, ցրտին թե շողին,
Յերբ այգեպանը դնում ե այգի,
Նստելով այդ նույն ծառի շվաքին,
Վերից մի կաթիլ ընկնում ե այտին...

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(Վերա Իմրերից)

Լեւիւնի մահվան առթիւ

Յեւ նախքան մարդուն այն
 Հարադատ,
 Հավիտյան մեղանից անջատել,
 Դրեցին դաժիճում Սյունադարդ,
 Ուր մնաց հինգ ցերեկ ու դիչեր...

Ու հոսեց բաղձությունն անընդհատ,
 Տանելով դրոշներ սգակիր,
 Վոր տեսնեն պրոֆիլը դունատ
 Յեւ կրճբի որդենը վառ կարմիր:

Ու յեկան... Իսկ դրսում ահա՛մոր
 Այնպիսի սոսկալից ցուրտ արա՛վ,
 Վոր կարծես մեղանից նա այդ որ
 Մեր միջի ջերմությունը տարա՛վ:

Յեւ հինգ որ չքնեց Մոսկրվան,
 Նրա համար, վոր նա յեր խոր քնել
 Սուգն յեղավ ցուլցի պես
 Հաղթական

Յեւ պատվո պահակ եր
 Լուսնյակն ել:

ԼԵՆԻՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆՈՒՄ

(Զամբուլից)

Գորշ ստեպաներ և փիրուզյա լեռներ անցա,
Հանց ուխտավոր՝ դամբարանիդ այցել յեկա:

Հակվել եյին դրոշակներ վրադ սպո,
Իսկ դու Լենին, կենդանի յես, քնած ես դո՛ս:

Դիմում ե քեզ Զամբուլն ահա, ինչպես իր հոր,
Հրդեհվում ե արյունը ծեր՝ ջահել խինդով:

Կենտրոնումն ե յերկրագնդի՝ քո դամբարան,
Քեզ են դալիս ժողովուրդներն գետի նըման:

Կըզա ուղբեկ, կզա դադախ, կզա թուրքմեն:
Կզան, վոր քո դարեր անմահ դեմքը տեսնեն:

Կզան, վոր խոսքն ասեն իրենց վորդեփական,
Լիահավատ ու անասան քեզ յերդում տան:

Խոսքերդ ամեն՝ լույսի պես են մեզ ճառագում,
Իսկ թշնամուն մահ են բերում և խորտակում...

Միշտ ել թանգ են քո խոսքերը վողջ աշխարհում,
Ինչպես ջուրը մշտածարավ անապատում...

Ով լույս, արև, դու իմանալուն ամենամեծ,
Արև սիրտդ վողջ աշխարհը լուսավորեց:

Ովքեր վատի, կարիքի մեջ խարխափեցին,
Դու դեպի բախտ նրանց համար ճամբա բացիր:

Յերբ դու մեռար, յերկրագունդը մեր վորբացավ,
Բայց Կրեմլից շողուն աստղեր վեր բարձրացան,

Յեվ լսում ենք մենք բոլորըս, գիշեր ու դոր,
Բաբախումը քո մեծ սրտի այնքան հզոր:

Վողջ աշխարհի ժողովրդի բախտի համար
Գործում ե քո մեծ հաջորդը, քեզպես հանձար:

Նա իմաստուն ե և արի-արծիվ լեռան,
Ժողովրդին դեպ հաղթանակ քեզ պես տարավ:

Յեվ ճեղքելով ամպ ու մրրիկ, թևերով հաղթ,
Բերել ե նա ժողովրդին մի պայծառ բախտ:

Մանուկներին ու սերնդին մեր ապագա,
Վորպես ավագ յես թողնում եմ կտակս ահա:

Սովորեցեք Մեծ Լենինի նման ապրել,
Ժողովրդին մինչև վերջին շունչը սիրել:

Կարողացեք ձեր սիրտն ու միտք համախմբել,
Կարողացեք ձեր կամքն ու ուժը նրվիրել,

Նըրան, վորին Լենին սիրեց յեղբոր նըման
Վոր Լենինին զինակից եր ու բարեկամ:

Նըրան, վորին անվանում են Ստալին մեծ,
Վորի սրտում Լենինի մեծ հանձարն աճեց:

ՅԵՐԿՈՒ ԲԱԶԵ

(Ուկրաինական ժողովրդական յերգ)

Կաղնու վըրա կանաչ ու հին,
Մըտքով հըստակ ու հաստատուն,—
Յերկու բազե պատմում եյին,
Զրույց մի վեհ ու իմաստուն:

Յեվ այդ անմահ բազեներին,
Ժողովուրդներ բոլոր զխտեն,—
Բազեներից մեկն եր—Լենին,
Իսկ են մյուսը—վեհ Ստալին:

Բազեներից մեկն եր Լենին,
Իսկ են մյուսը Ստալինն արի,
Շուրջը նրանց ճախրում եյին
Զազերն անվախ բազեների...

Ախ մեծ բազեն մտերմարար
Հրաժեշտ տվեց կարոտագին.
Յեվ մեռնելուց առաջ մի պահ,
Դիմեց նա իր բարեկամին:

Ո, իմ բազէ քաջակորով,
Արդ բաժանման ժամն ե հավետ,—
Յեվ յերկիրն իմ իր հոգսերով,
Թողնում եմ քեզ ձադերիս հետ:

Պատասխանեց մյուսն այսպես.
— Փակիր աչքերդ դու անխոռով,
Քո անուշով յերդովում ենք քեզ՝
Գրնալ անչեզ քո ուղիով:

Նա յերդումն իր անխախտ պահեց.
Յերդումը վեհ ու մարտական
Վողջ յերկիրը յերջանկացրեց—
Հայրենիքը մեր սրբազան:

ՇՈԹԱՍ ԲՈՒՍԹԱՎԵԼԻ

(Մ. Բաւարազիլուց)

Քեզ ո՞ւմ կարող եմ նմանեցնել յես,
Մեծ Հոմերոսի՞ն, Դանթեյի՞ն անմահ,
Համբավդ անմար—նրանցից ել վեա
Քեզ ո՞ւմ կարող եմ նմանեցնել յես...
Կանաչ դաշտերի՞ն, ծածկված թավիչով,
Թե՞ ասեղազոռ փոթորկոտ ծովին,
Կաղրե՞լն ես դուցե՝ հասած յերկնի մով,
Բարձունքը անհաս—արեգակնային:
Ո՛ր, այդ բոլորը, այդ բոլորն ես դու,
Մեր մեծանուն հանճարեղ Շոթա.—
Մեր սեզ լեռները և ծովը անհուն,
Քեզ միշտ հիշել են և չեն մոռանա...
Հիշում են նաև անցյալն ամպամած,
Յերբ դիրքդ են թերթել կանայք վրացի,
Յեվ վորպես «բաժինք» իրենց հետ բերած
Կարդացին անվերջ ու քեզ սիրեցին,
Շնչացել ես նրանց ափանջին,
Աղա՛տ, անկաշկանդ վեհ սիրո մասին.—
Դու յեղար խրխտտ պոետն առաջին
Հյուսելով անմահ յերդդ անբասիր:
Յեվ ինչո՞ւ յեն քեզ բոլորը սիրում...
— Ճշմարտություն ես դու միշտ ավանդել,

Դրիչդ ինչպես կայծակնացայտ սուր
Վեհություն և միշտ սիրով դրվատել:
Թափանցել և խոր ժողովրդի մեջ
Քո կանչը վսեմ, — խոսքդ իմաստուն. —
Դու կապրես հափեա, կմնաս անշեջ
Իմ ժողովրդի խանդավառ սրտում...
Քեզ ում կարող եմ նմանեցնել յես,
Մեծ Հոմերոսի՞ն, Դանթեյի՞ն անմահ.
Համբավդ անմար—նրանցից ել վես
Ել ո՞ւմ կտրող եմ նմանեցնել քեզ...

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ

(Խաչանական գրող Ռաֆայել Ալեքսանյան)

Վաղը թողնելո՛ւ յե՛մ յես ի՛մ տո՛ւնը
Յե՛վ իմ հո՛տը և դյու՛ղը մեր...
— Բարե՛, ընկեր իմ... ո՞ւր ես գնում դո՛ւ...
— Հինգերորդ դո՛ւնդը, տղանե՛ր:

Յե՛վ քաղցած, և՛ ծարավ քաշքւ՛մել,
Մերթ վերե՛, մերթ ներքե՛ և ուղիղ. —
Բայց չե՛ վտր մեծ փառք և ինձ կանչել՝
Հինգերորդ գնդի՛ց եմ, տղանե՛ր:

(Գյոթեյից)

Գաղաթիւներն են նընջել
Գիշերվա մեջ խաղաղ.
Դաշտերին է իջել
Թարմաշունչ շամանդաղ:
Հանդարտվել է ճամբեն,
Չեն շարժվում ծառ ու թուփ,
Ո, քիչ ել համբերե
Կհանգչես նաև դու:

Փ Ա Խ Ս Տ Ա Կ Ա Ն

Լերմոնտովից

(Լեռնայի՞ լեզենդ)

Հարունը փախավ արադ այժյամից,
Ինչպես արծվից փախչող մի նապաստակ,—
Սարսափով թողեց դաշտն արյունալից,—
Ուր չերճեղները յեղան նահատակ:
Հայրն ու յեղբայրներ՝ նրա հարազատ,
Ընկան այդ կովում—ընդդեմ բռնության,
Նրանց դուխներ՝ վեհ անհնաղանդ,
Տրորվում էյին վոտքի տակ ոտար:
Թափված արյունը վրեժ էր խնդրում,
Իսկ նա մոռացավ և պարտք և ամոթ.
Կորցրեց այդ որ նա կռվի դաշտում
Սուրն ու հրացան—տարավ մահվան բոթ...

Որը թաղնվեց: Բարձրացավ դուման,
Տարածվեց անվերջ և ամենուրեք,
ձերմակ քող հազան դաշտերը համայն,
Արևելքից թարմ ցուրտ ողբ բուրեց
Յեվ տափաստանում մարդարեական
Լուսնյակն իր վոսկյա ծիծաղը ցողեց...

Հողնած ու ծարավ, սատիկ ու ժասպառ
Սրբելով ճակտից արյուն ու քրտինք՝
Ծանոթ ժայռերի միջից անբարբառ,
Հարունն հայրենի առւշն է նայում:
Թաղնված է նա, վոչ վոք չի տեսնի...
Շուրջը խաղաղ է՝ շուրջը լռություն
Սրնահեղ կովից առանց վնասի,
Հարունն եր միայն վերադառնում տուն...

Շտապում եր նա դեպ ծանոթ ողան,
Ուր լույսն եր վառվում և ծանոթն եր տան,
Սիրա տալով իրեն՝ ուժ ունեւր վորքան
Յեկվորն Սելիմի շեմքից ներս մտավ:
Նախկին ծանոթն եր, Սելիմն յեկվորի,
Բայց ճանաչելու չունեւր Սելիմն ուժ.
Պառկած եր հիվանդ տան տերը արի,
Մեռնում եր նա լուռ վերքերից անբուժ...
«Մեծ է ալլահը: Փորձանքներից չար
Ամենափրկիչ հրեշտակը բարի,
Պահեց, պահպանեց քեզ փառքի համար...»
— Ի՞նչ կա նորություն, դե, յեկվոր, խոսիր:
Յեվ նա վեր քաշեց հոնքերն իր հողնած
Աչքերում փայլեց կարոտը հույսի
Սրտում վեհության արյունը յեռաց,
Արիացավ դարձյալ մեռնելուց առաջ:
— Պաշարված եյինք, Սելիմ, յերկու որ,
Ընկան յեղբայրներս, հայրս հարազատ.

Ճողոպրեցի յես կովից ահալոր,
Ինչպես վորսորդից՝ հալածված զաղան:
Մախչում եյի յես վոտքերով արնոտ,
Խիտ մացառների փշերի միջով,
Անցնում կածանով—նեղ ու քարքարոտ,
Վաղում վարաղի, դայլի հետքերով...
Շատ է թշնամին, Սելիմ, կկորչենք,
Ապաստանիր ինձ—լավություն արա,
Մեծ մարգարեյին վկա կգոչեմ,
Վոր լավությունդ յես չեմ մոռանա...
Սելիմը այսպես տվեց պատասխան.
— Արժանի յես դու արհամարհանքի,
Ո, վոչ որհնություն և՛ վոչ ապաստան,
Զի տա, Սելիմը քեզպես վախկոտի:
Ամոթն է խեղդում դժբախտ Հարունին,
Բայց նա լռությամբ կրեց նախատինք.
Ցավում եր սիրտը, ճըմլվում հոգին,
Յերբ թողեց տունը, ծանոթ ընտանիք:

Բայց ահա ծանոթ մի ուրիշ տնակ
Տեսավ Հարունը... Կանգ առավ հանկարծ,
Անցած ուրերի յերազներից բարկ,
Նրա դեմքը վառ համբույրներ զգաց:
Մոռացավ մի պահ վիշտն իր դառնագին
Յեվ պայծառացավ հոգին նրա ջերմ,
Մութ գիշերվա մեջ, վորպես բիլ հակինթ,
Կարծես տեսնում եր բոցավառ աչեր,

Յեւ փախա լեռներով դահավեժ,
Զենքերս թշնամու մոտ թողած:
Կտրեցի սար ու ձոր անհամբեր —
Անցա յես լեռներ ու տափաստան:
Յեկա վոր արցունքներդ սրբեմ,
Քեդ մենակ ու սգվոր չթողնեմ...

— Ո, լուր, պապանձվիր, սոսր չուն
Զմեռար դու փառքով արժանի,
Հեռացիր, ուր կուգես դնա դուն,
Ննարդին հարկիս տալի չեմ առնի:
Ամոթով չեմ ծածակի կյանքս ծեր,
Վորդիս չես, դու ճորտ ես և ստրուկ...
Մերժումը հնչեց սուր և կտրուկ,
Յեւ նորից ամեն ինչ մտավ քուն:
Լսվում եր մրմունջը անեծքի
Յեւ ելի կլավեր շատ յերկար,
Յեթե վոր հարվածը դաշույնի,
Հարունի ամոթին վերջ չտար...

Առավոտ ծեր մայրը ժլաջան,
Զտխրեց, յերբ տեսավ վարդու դին,
Յեւ վոչ վոք մարդկանցից պատվարժան,
Զհանձնեց դիակը սառն հողին:
Յեւ միայն տան շունը անկաշառ
Լիզում եր խոր վերքը իր տիրոջ.
Աուլի մանուկներն հիշաչար,

Ծաղրեցին անարդ դին որն ամբողջ
Յեւ նրանց յերգերում հնորյա,
Սնարկվում և Հարունը մինչ հիմա...

Յեւ այն սրից նրա հողին ստրտափած,
Մարգարեյի աչքից հեռու յե փախչում —
Մինչև որս մութ գիշերներ ամպամած.
Ծրջում և նա կովկասյան սեղ լեռներում,
Գալիս և նա և խնդրում և ապաստան,
Բայց յերբ հանկարծ հիշում և մորն ահեղ,
Փախչում նորից սոսկերի պես անդաստան,
Ինչպես վոր նա փախավ կովից արնահեղ...

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՆԴՈՒԹՅՈՒՆ

1. Յերգեւոց տառ	5
2. Սիրտ	6
3. Քնար	7
4. Խնդություն	8
5. Ստիպանակ	9
6. Զորս դյուցազուններ	10
7. Զբօւյց տնտեսի հետ	11
8. Համբաներ	13
9. Սուրում եւ բամբին	14
10. Դաշտը	15
11. Յերբ բերքն եւ տոտա	16
12. Կղաւ վարտք	17
13. Ստալինյան պատանին	18
14. Գարնան յերեկո	19
15. Կովի յերթը	20
16. Լեվիկի յերազը	22
17. Տերտերն ու կոլտողը	23
18. Ատեկություն	25

ԱՆՄԱՀՆԵՐ

19. Զորս լուսատուներ	29
20. Յերջանկութեան սրեւոգիքը	30
21. Նոր տարին	34
22. Սգո հոսք	36

23. Դու յէլ	38
24. Կասկի	41
25. Պոետի մահը	42
26. Հողմակայուն կողմին	43

ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ՅԵՐԳԵՐ

27. Կալի յերդը	49
28. Մահամերձը	53
29. Անաստ	57
30. Հայաստանի սահմանադրութիւնը	59
31. Յերգում են մութները	60
32. Մի բուռ ցորենի և մորաքի մասին	63
33. Զատիկի լույս գիշերը	65
34. Լիրիկական զրույց	67

ՓՈՔՐԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

35. Յերդ գրողների հանդստի տան և ծաղկաձորի մասին	71
36. Կառուցողներին	73
37. Աչուն	74
38. Ողանալը	75
40. Ընկերներ	77
39. Կարոտ	76
41. Տուն դրադարան	78
42. Մարտի ծը	80
43. Քույրեր	81
44. Յերդ վար դարուն գա	82
45. Առաջին ծիւր	83
46. Հոգեւորականի	84
47. Մտերմի խոսքեր	85

48. Ինչքան	86
49. Արագի	87
50. Գետակ	89
51. Մի փառքի գիրք	90
52. Գարուն	97

ՊՈԵՄՆԵՐ

53. Կապիտան Ջոն	100
54. Պոետի վրա	111
55. Հերոսամարտ	117
56. Մանուկներ	133
57. Շախմատ	141
58. Ներսիսի մահը	143
59. Բուլղարիայի աչք	152
60. Ընթացք	165
61. Արիւթյուն	175
62. Արեւն ազգանշան	188
63. Այգեպանն ու ծառը	197
64. Կոնակ	206

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

65. Հինգ գիշեր ու ցերեկ	207
66. Լենինի դամբարանում	208
67. Յերկու բազի	211
68. Շոթա Ռուսթաֆելի	213
69. Հինգերորդ գիշեր և մ	215
70. Գլխից	216
71. Փախստական	217

Պատ. խմբակի՝ վ. Հարությունյան
Տեխ. խմբակի՝ Ստ. Ալքունյան
Սրբազրի՝ Գ. Հակոբյան

Գլավիտի լիազոր՝ Բ—1011. Հրատ. 4857.

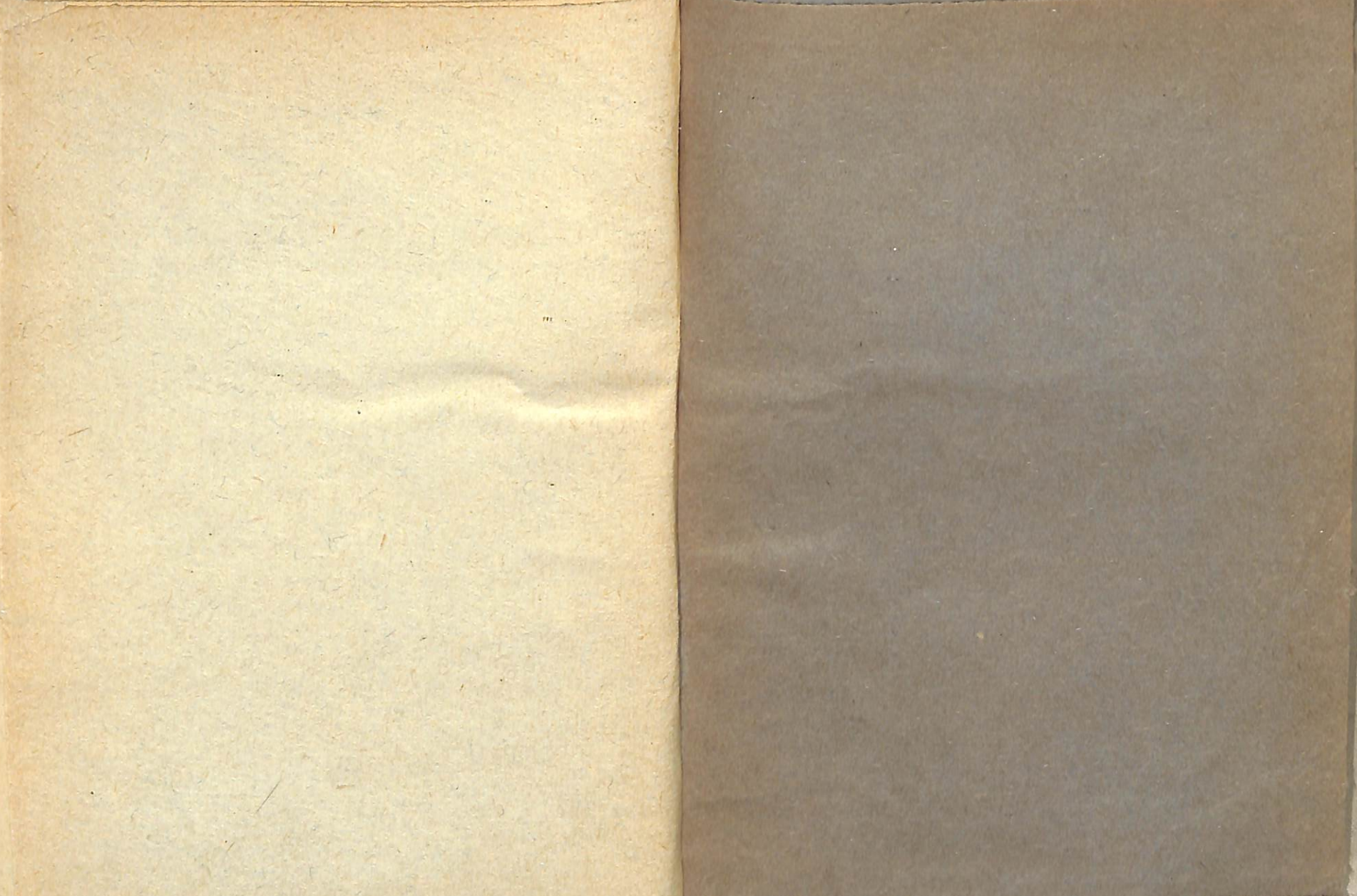
Պատվեր 283. Տիրաժ 2500.

Թուղթ 72X105. Տպագր. 14 մամ.

Մեկ մամուլում 25.600 նշան.

Հանձնված է արձագրության 19 մարտի 1939 թ.

Ստորագրված է տպագրության համար 10 հունվ. 1940 թ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0339299

26495